

ORIGENIS ADAMAN

tii Operum Tomi Duo Priores cum Tabulis &
Indice generali proxime sequentibus.



Novo
Carli
S. C.
Bibliothecae

Neap.
Inscr.
S. J.



Venundantur cum reliquis Jo
anni Daruo: Jodoco Badio: et
Conrado Kesch.



largiatur. Nos similitudinē auri faciemus, nō habemus aurū. Et in hoc quoq; latādum est, si similitudines auri, si stigmata faciamus argenti. Similitudines auri faciemus tibi, cum stigmatibus argenti, verū non omni tempore, sed donec sponsus tuus surgat a cubitu. Cum em̄ ille surrexerit, ipse tibi aurū, ipse faciet argentū, ipse tuā mentē sensumq; decorabit, & eris vere diues in spōsi domo spōsa formosa, cui est gloria in secula seculorum. Amen.

Homilia secunda ex Origene traducta ab eo loco in quo scriptū est, Nardus mea dedit odorem suum. vsq; ad eū locum, in quo ait. Quia vox tua suavis & forma tua decora, & cetera.



A MNES animę motiones vniuersitatis cōditor deus creauit ad bonū: sed pro vsu nostro sit sepe vt res quę bonę sunt per naturam, dum male

his abutimur nos ad peccata deducant. Vnus de animę moribus amor est, quo bene vtimur ad amandū, si sapienciā amamus, & veritatē. Quādo vero amor noster in peiora corruerit, amamus carnē & sanguinē. Tu igitur vt spiritalis audi spiritaliter amatoria verba cantari, & discere mortū animę tuę, & naturalis amoris incendiū ad meliora transferre, secūdū illud. Ama illā & seruabit te, circunda illā & exaltabit te. Viri diligite vxores vestras, ait Apostolus: sed nō ſterit in eo qđ dixerat, viri diligite vxores vestras, verū sciens esse dilectionē virorū in propriis quoq; vxoribus inhonestā, sciens esse placentē deo, docuit quomodo viri vxores suas amare deberēt, in ferens: Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus ecclesiā. Et hęc qđ in procemio eorum quę postea differēda sunt diximus. Quia amici sponsi dum rex in recubitu suo est (re-

B quiescēs ei dormiuit vt leo, & vt catulus leonis) spōse promiserāt donec ille cōsurgeret si similitudines auri & argenti esse facturos, non habentes aurū vt sponsus, & quodammodo aliis verbis sponsi passio p̄dicata est, non irrationabiliter ad hęc sponsa respōdet: & ipsa dispensationē quandā passionis intelligēs ad id qđ audierat, Similitudines auri faciemus tibi cum stigmatibus argēti, donec rex in recubitu suo est, ait. Nardus mea dedit odorem suū. Fasciculus guttę fratrueis meus mihi, in medio vberū meorū demorabit. Quomodo igit aprabimus ei id qđ p̄cessit, Donec rex in recubitu suo ē, id qđ sequit, Nardus mea dedit odorem suū! Loquit euangelīū quia venit mulier habens alabastrū vnguenti nardī pistici preciosi, non illa peccatrix, sed sancta, de qua

nūc mihi sermo est. Scio qppe Lucā de peccatrice, Matthēū vero, & Ioānē, & Marcū nō de peccatrice dixisse. Venit ergo nō peccatrix illa, sed sancta, cui⁹ nomē quoq; Ioānes īseruit, Maria qppe erat habēs alabastrū vnguētī nardī pistici p̄ciosi, & effudit sup caput Iesu, Deinde sup hoc indignātib⁹ nō oībus discipulis sed Iuda solo dicēte, Potuit vendāri hoc tre cētis denariis & dari pauperib⁹, respōdit magister, atq; saluator. Semp pauperes habebitis vobiscū, me aut nō semp. P̄ueniēs qppe hęc in diē sepulture meę fecit. Ideo vbicūq; p̄dicatū fuerit euangelīū istud, dicetur & qđ fecit hęc in memoriā eius. In figura ergo istius qđ nūc loquit, Nardus mea dedit odorem suū, illa super caput dñi fudit vnguentū: & tu quoq; assume nardū, vt postq; caput Iesu suauī odore perfuderis, possis audacter effari, Nardus mea dedit odorem suū, & a Iesu reciproci audire sermonē, quia vbicūq; p̄dicatū fuerit hoc euāgelīū in toto mundo, dicet & qđ fecit hęc in memoriā ei⁹. Tu quoq; facito, in vniuersis gētibus p̄dicato. Qñ autē hoc facies! Si factus fueris vt Apl's, & dixeris, Christi bonus odor sumus, in omni loco in his q saluant, & in his q pereūt. Bona opera tua nardus sunt. Si verō peccaueris, peccata tetro odore redolebūt. dicit qppe poenitēs. Cōputruerunt & corruptę sunt cicatrices meę a facie insipiētīe meę. Nō de nardo ppositū est nūc spiritui scō dicere, neq; de hoc qđ oculis intuemur euangelista scribit vnguēto, sed de nardo spiritali, de nardo q dedit odorem suū. Fasciculus stactes, id est guttę, siue stillę, fratrueis meus mihi. Guttā vnguenti Casiā Galbanī: in Exodo legim⁹ p̄cepto dñi in thymiamā. i. i sacerdotale chrisma cōfectū. Si ergo videris Saluatorem meū ad terrēna aut humilia descendentē, videbis quō virtute magna, & maiestate diuina ad nos modica qdam stilla defluerit. De hac stilla, & propheta cecinit dicēs. Et erit de stilla populi huius cōgregandus cōgregabit Iacob. Et sicuti secundū aliū sensum, Lapis erat p̄cisus e mōte sine manibus nrī in carne Saluatoris aduēt⁹: neq; em̄ torus mōs fuit q descendit ad terras, nec poterat humana fragilitas torius montis magnitudinē capere: sed lapis ex monte, lapis offensionis & petra scandali descendit in mūdū: sic secundū aliū intellectum stilla nuncupatur. Oportebat quippe vt (ga oēs gentes in stillā situlę reputatę sunt) is q p omniū salute factus est oīa, etiā stilla fieret ad eas liberādas. Quid em̄ p nrā salute nō factus est! Nos inanes, & ille exinaniuit semetiḡm formam serui accipiēs. Nos populus stultus, & non sapiens,

Origenis

In Cantica canticorum

& ille factus est stultitia p̄dicationis, vt fatuū dei sapiētius fieret hoīb⁹. Nos infirmī, iſfirmū dei forti⁹ hoīb⁹ factū ē. Quia igit vniuerſe gētes vt stilla ſitule, & vt momētū ſtaterę reputatę ſunt, idcirco fact⁹ eſt ſtilla, vt p̄ eū a veſtī mēris nſis odor ſtillę procederet, iuxta illud, Myrrha, & ſtilla, & caſia a veſtimentis tuis, a domib⁹ Elephātinis, ex qb⁹ lētificauerūt te filiē regum i honore tuo. Quę in. xliiii. Pſalmo dicūt ad ſpōſam. Fascicul⁹ ſtillę fratruelis meus mihi. Cōſiderem⁹ qđ ſibi fratruelis nomine velit. Eccleſia quę hoc loquit de fratruelle, nos ſumus ex gēribus cōgregatī. Saluator noſter ſororis eius eſt filius. i. Synagoge. duę quippe ſorores ſunt, eccleſia, & Synagoga. Saluator ergo (vt diximus) filius Synagoge ſororis, vir eccleſię, ſpōſus eccleſię, fratruelis eſt ſponſę ſuę. Fasciculus ſtillę fratruelis meus mihi, in medio vberū meorū cōmorabit. Quis ira beatus vt habeat hoſpitē in principali corde, in medio vberū, in pectore ſuo, ſermonem dei! Tale eſt quippe qđ canitur, In medio vberū meorū cōmorabit. Si nō fuerint fractę māmę tuę, i medio earū habitabit ſermo diuin⁹. Decebat i carmine nuptiali māmę poti⁹ appellari qđ pectus. Et pſpicuū ē cur ad expoſitionē ei⁹ qđ dicit, In medio vberū meorū cōmorabit, ſit aſſūptū, Si nō fuerint fractę māmę tuę, in medio vberū tuorū cōmorabit ſermo diuin⁹. Vñ dixi, Si nō fuerint fractę māmę tuę! De Ezechiele. Eo qppe loco vbi Hieruſalē dñica corripit voce, iter cętera dicit ad eā, In Aegypto fractę ſūt māmę tuę. Caſtarū vbera nō frāgūt, ſed meretricū vbera laxiſ pellib⁹ irrugāt. Pudicarū erecta ſūt vbera, & virginali robore tumētia. Suſcipiūt ſermonē ſponſi, & dicūt. In medio vberū meorū cōmorabit. Botr⁹ Cypri fratruelis me⁹ mihi. Initiū eſt ſermōis i germine, & initiū Cypri. i. floritionis i verbo. vnde ait. Botrus Cypri. i. floritionis fratruelis me⁹ mihi. Nō oīb⁹ eſt botrus Cypri, ſed hiſ qđ ei⁹ flore digni ſunt. Aliis vna varia ē: huic ſoli qđ nigra eſt, & formoſa, in floris decore ſe p̄bet. Botrus Cypri fratruelis meus mihi. Nō ſimpliciter ait Botrus Cypri fratruelis me⁹, ſed cū additamēto mihi, vt doceret nō oīb⁹ eſſe botrū Cypri. Videam⁹ aut in qbus regionibus botrus iſte ſit ſpōſę. In vineis Engaddi, qđ interpretat oculus tētationis. In vineis igit oculi tētationis botrus Cypri fratruelis me⁹ mihi. Tētationis oculus i p̄ſenti eſt. Sigdē in tētatiōe moramur i hoc mūdo, & tētatio ē vitā hūana ſup terrā. Dū i hac luce verſamur, in vineis ſumus Engaddi. Si aut meruerimus poſtea trāſplātari, a noſtro agricola trāſſerre-

mur. Nec dubites quā poſſis de Engaddi vineis ad loca meliora trāſſerri. Agricola noſter ad trāſſerendā vineā crebra meditatione iā caluit. Vineā em ex Aegypto trāſtulisti, eiecisti gētes, & plātaſti eā. Opuīt mōtes vmbra eius & arbūſta eius cedros Libani. Et hęc qđ qđ ex poſuim⁹, locuta ſit ſponſa de ſpōſo, ſignificās amorē ſuū, & ſponſi veniētis hoſpitū, quō in medio vberū, & ſui cordis arcano, ſponſus veniēs cōmoret. Rurſus ſponſi ad eā ſermo dirigit, & dicit. Ecce ſpecioſa p̄xima mea, ecce ſpecioſa, oculi tui columbę. Illa ſic dicit ad ſponſum, Ecce ſpecioſus fratruelis meus: nō adiungit, & proximus meus. Hic autē qñ loquit ad eam, Ecce ſpecioſa, adiungit & proxima mea. Quare aut illa nō dicit, Ecce ſpecioſus p̄xim⁹ mihi, ſed tātū, ecce ſpecioſus! Quare ille nō ſolum ſpecioſa eſ dicit, ſed ſpecioſa eſ proxima mea! Sponſa ſi lōge fuerit a ſponſo, nō eſt ſpecioſa. tūc pulchra ſit, qñ dei verbo coniūgit. Et merito nūc docet a ſponſo, vt p̄xima ſit, & a ſuo latere nō recedat. Ecce ſpecioſa p̄xima mea, ecce ſpecioſa. Incipis qđ eſſe ſpecioſa ex eo qđ p̄xima mihi eſ: poſtqđ aut eē cōeperis ſpecioſa, ēt ſine additamēto p̄xię, absolute eſ ſpecioſa. Ecce ſpecioſa p̄xima mea, ecce ſpecioſa. Videamus & aliam laudē ſpecioſę, vt & nos amulemur ſponſę fieri. Oculi tui colūbę. Qui viderit mulierē ad concupiſcendū eā, iā mōchatus eſt eā i corde ſuo, oculos nō habet colūbę. Si qđ vero oculos colūbę nō habet, domū fratris ſui ingredit̄ infelix, nō ſeruās illud qđ in Prouerbiis eſt p̄ceptum, In domū fratris tui ne intres infelix. Pro eo qđ ſeptuaginta in felix interpretati ſunt, Aquila Hebręa exprimeſ veritatē ἀγαθόν poſuit. Qui aut habet oculos colūbę videt recta, & miſericordiā p̄meret. Vidēs qppe recta miſericordiā cōſeqt̄. Porro qđ videt recta niſi qđ caſto cōſpectu, & puris intuit̄ oculis! Noli igit mihi de hiſ tātū carnis oculis ſtelligere qđ dicta ſūt, licet & de hiſ itellexiſſe nō inutile ſit: ſed igrediēs ad interiora cordis tui, & alios oculos mēte p̄grens, qđ & a dei mādato illuminant̄, mādātū qppe dei illuminaſ oculos, illud enitere, labora, cōtēde, vt ſcēt itelligas vniuerſa qđ dicta ſunt, & ſiſtis ſpirituū ei⁹ qđ in ſpecie deſcēdit colūbę, audias qđ oculi tui colūbę ſūt. Si itelligis legē ſpiritaliter oculi tui colūbę ſunt. Si itelligis euāgeliū vt ſe vult itelligi Euāgeliū, & p̄dicari, vides Ieſum oēm lāguorē, & infirmitatē nō ſolū eo tēpore quo carnaliter facta ſunt fuiſſe medicatū, ſed hodieq; medicatē, & non tātum tūc ad hoīes deſcēdiſſe, ſed hodieq; deſcēdere, & eſſe p̄ntē. Ecce, n. igit, vobiſcū ſū oīb⁹ dieb⁹ vſq; ad

cōsummationē seculi. Oculi tui colūbæ sunt. Ecce speciosa p̄xima mea, ecce speciosa, oculi tui colūbæ. Has de se sp̄sa audiēs laudes sp̄so vicē in laudib⁹ tribuit, nō quo ei qđ nō habet suo p̄conio largiat, sed intelligēs decorē, atq; cōspiciēs ait. Ecce sp̄sus fratrueis me⁹ egdē pulcher, lectus noster vmbrosus. Quēro lectū in quo sp̄sus cū sp̄sa requiescat, & nī fallor corpus humanū est. Siquidē ille in euāgelio paralyticus q̄ iacebat in lecto, & abire in domū suam sublato grabato voce iussus est Saluatoris, anteq̄ sanaret sup debile mēbroꝝ suoz corpus iacebat, qđ postea Dei virtutē solidatū est. sic ego intelligo, Tolle grabatum tuū, & vade in domū tuā. Neq; em̄ ad hoc filius dei de cēstib⁹ ad terrena descēderat, vt de lectulis imparet, & cōsurgētē ab egrotatione sua sine lectulo nō pateret ascēdere. Tolle inquit grabatū tuū, & vade in domū tuam. Et tu igit a Salvatore sanat⁹ tolle grabatum tuū, & vade in domū tuā, vt cum ad te velut sp̄sam venerit sp̄sus, & in eo tecū fuerit reclinatus, dicas. Ecce sp̄sus fratrueis me⁹, egdē pulcher, acclinatio nostra vmbrosa. Ecce speciosus fratrueis me⁹, ipse & speciosus est, & vmbrosus. Per diē qppe sol nō vret te, neq; luna p noctē. Trabes domoz nostrarū cedri multitudinis verba sunt. Vidēt aut mihi viri hęc dicere q cū sp̄so sunt, de qbus sup⁹ sermo p̄fatus est. Domos cedrinās trabibus intextas, & Cypressis cōtignatas. Siquidē p stibe ascēdit cypressus, & pro coniza ascēdit myrtus. Requirēs igitur cuius naturē ista sunt ligna, & cedrū imputribile, & cypressum odoris optimi dephēdens, labora & tu ita contiggnare domū tuam, vt de te quoq; possit dici, Trabes domuū nostrarū cedri, & cōtignationes nostrē cypressi. Post hęc sp̄sus loquitur. Ego flos cāpi, & liliū cōualliū. Propter me q ī valle erā, descēdit in vallē, & in vallē veniens fit liliū: p ligno vitæ qđ plātatū est in paradiso dei, totius cāpi, id est toti⁹ mūdi, & vniuersę terrę flos factus est. Quid em̄ sic pōt eē flos mūdi, vt vocabulū Christi! Vnguētum effusum nomē ei⁹. Aliter id ipsum dicīt. Ego flos cāpi, & liliū cōualliū. & hęc qđ de semetipso. Deinde sp̄sam laudās ait, Vt liliū in medio spinarū, sic p̄xima mea in medio filiarum. Sicut liliū nō pōt spinis comparari, inter quas semp exoritur, eodē modo p̄xima mea super oēs filias liliū est in medio spinarū. Ista audiens sp̄sa vicē reddit sponso, & sentiens illius etiā suauitatē in vocē laudātis erumpit. Vnguētōrū quippe odor licet suauiter spiret, & sensum odore demulceat, nō tamē eiusmodi

est, vt suaue sit ad edēdū. Est aut aliud quod optimi saporis sit, & odoris. I. vt fauces dulcore delectet, & spiritū mulceat odoratu: tale est malū, & istius modi, & naturę, vt vtraq; in se possideat. Idcirco volēs nō solū beneuolentiā sermonis, sed & dulcorē eius sp̄sa laudare, ait. Vt malū in lignis syluæ, ita fratrueis meus in medio filioꝝ. Oīa ligna, oēs syluę arbores ad cōparationē sermonis dei syluę inferaces existimant, ad Christū saltus est oē qđ dixeris, & infructuosa sunt omnia. Quę enim possunt dici ad eū cōparata fructifera! Etiā ligna q̄ videbant fructibus incuruari, ad collationē aduētus eius infructuosa mōstrata sūt. Ideo vt malū in lignis syluę, ita fratrueis meus in medio filioꝝ. In vmbra eius cōcupiui, & sedi. Q̄ pulchre nō ait in vmbra illius cōcupisco, sed in vmbra eius cōcupiui: & nō sedeo, sed sedi. Siquidē in principio non possumus cū eo propriū conferre sermonē, verū in principio (vt ita dicā) quadā maiestatis illi⁹ vmbra perfruimur. vnde & in pphetis legit, Spiritus faciei nostrę Christus dñs, cui diximus: In vmbra eius viuemus in gētib⁹. & ab vmbra ad vmbra aliā transmigramus. Seditibus em̄ in regione & vmbra mortis, lux orta est eis. Et transeamus ab vmbra mortis, ad vmbra vitę. Semp istiusmodi sunt pfectus, vt in exordio desideret quispiā saltē in virtutū vmbra cōsistere. Ego puto ideo & natiuitatē Iesu ab vmbra coepisse, & nō in vmbra, sed in veritate finitā. Sp̄s (inquit) sanct⁹ veniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Natiuitas Christi ab vmbra sumpsit exordii: nō solū aut in Mariā ab vmbra eius natiuitas coepit, sed & in te si dignat⁹ fuerit nascit sermo dei. Fac igit vt possis cape vmbra ei⁹, & cum vmbra fueris dignus effect⁹, veniat ad te (vt ita dicā) corpus eius, ex quo vmbra nascitur. Nā in modico fidelis, & in maioribus erit fidelis. In vmbra eius concupiui & sedi. Vides quia nō semp in vmbra stetit, sed inde ad meliora trāsierit, dicēs. Et fructus eius dulcis in gutture meo. Ego (inquit) desiderauī in vmbra eius requiescere, sed postq me sua protexit vmbra, etiā fructū illius saturatus sum, & fructus eius dulcis in gutture meo. Introducite me in domū vini. Foris stetit sponsus, & ab sponsa susceptus est. In medio qppe vberū illius requieuit. Proximę iuueculę non sunt istiusmodi vt sponsum hospitē habere mereantur. Multitudini foris in parabolis loquit. Q̄ vereor ne multę adolescentulę forte nos simus. Introducite me in domū vini. Cur rā diū foris maneo! Ecce sto ante ostiū & pulso,

Si quis mihi aperuerit, ingrediar ad eum, & coenabo cum eo, & ipse mecum. Introducite me. Et nunc eadē dicit sermo diuinus, ecce Christus loquitur, Introducite me. Vobis quoque catechumini loquitur: Introducite me. Introducite, non simpliciter in domum, sed in domum vini, impleat vino latitiae, vino spiritus sancti anima vestra, & sic introducite in domum vestram spiritum, verbum, sapientiam, veritatem. Potest autē & ad eos dici qui nondum perfecti sunt, Introducite me in domum vini. Ordinate in me charitatem. Eleganter loquutus est, ordinate. plurimorum quippe inordinata est charitas: quoniam quod in primo loco debent diligere, diligunt in secundo: quod in secundo, diligunt in primo: & quod oportet amare retro, amat in tertio: & rursus tertium in quarto, & est in plerisque charitatis ordo perversus. Sanctorum vero charitas ordinata est. Volo ad intelligendum hoc quod dictum est, Ordinate in me charitatem, aliqua exempla replicare. Te vult diuinus sermo diligere patrem, filium, filiam, vult te sermo diuinus diligere Christum. nec dicit tibi, ne diligas liberos, ne parentibus charitate iungaris. Sed quod dicit tibi: ne inordinatam habeas charitatem, ne primum patrem, aut matrem, deinde me diligas, ne filii, & filiae plusquam mei charitate teneris. Qui amat patrem, aut matrem super me, non est me dignus. Qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus. Recole conscientiam tuam de patris, matris, fratrisve affectu, & considera qualem circa sermonem Dei, & Iesu habeas charitatem, statim deprehendes magis te filium aut filiam diligere, quam verbum, magis te parentes amare quam Christum. Quis putas ita perficit ex nobis, ut percipiamus, & primam inter omnia sermonis dei habeat charitatem: qui in secundo loco liberos ponat? Iuxta hunc modum ama uxorem tuam. Nullus quippe aliquando suam carnem odio habuit, sed amat ut carnem. Et erunt (inquit) duo in carne una, & non in uno spiritu. Ama & deum, sed ama illum non ut carnem, & sanguinem, sed ut spiritum. Qui enim adheret deo, unus spiritus est. Igitur ordinata est charitas in perfectis. Ut autem post deum etiam inter nos ordo ponatur, primum mandatum est, ut diligamus parentes, secundum ut filios, tertium ut domesticos nostros. Si autem filius malus est, & domesticus bonus, domesticus in charitate filii collocetur. Et ita fiet ut sanctorum ordinata sit charitas. Magister quoque & dominus noster in euangelio praecepta de charitate constituens ad vniuersum cuiusque dilectionem proprium aliquid apposuit, & dedit intelligentiam ordinis his qui possunt audire scripturam dicentem. Ordinate in me charitatem. Diliges dominum Deum

tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Et diliges proximum tuum sicut te ipsum. non proximum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota virtute, & ex tota mente. Rursus inquit, Diligite inimicos vestros, & non appositum, ex toto corde. Non est inordinatus sermo diuinus, nec impossibilia praecipit, nec dicit, diligite inimicos vestros ut vosmetipsos, sed tantum, diligite inimicos vestros. sufficit quod eos diligimus, & odio non habemus. Proximum vero ut te ipsum. Porro deus ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & ex tota virtute. Si haec intellexeris, & intellecta compleueris, fecisti quod sponsi sermone praecipit. Introducite me in domum vini, ordinate in me charitatem. Quis putas e nobis charitatis est ordinata? Confirmate me in vnguentis. unde de interpretibus posuit *ἡρώδης*. Hec autem sponsa loquitur. Stipate me in malis. In quibus malis? Ut malum in lignis sylvarum, ita fratruelis meus in medio filiorum. Idcirco in malis eius stipate me, quia vulnerata charitatis ego. Quod pulchrum est, quod decoxa a charitate vulnus accipe. Alii iaculum carnis amoris excepit, alius terreno cupidine vulneratus est, tu nuda membra tua, & prebe te iaculo electo, iaculo formoso. siquidem deus sagittarius est. Audi scripturam de hoc eodem iaculo loquentem, immo ut amplius admirearis, audi ipsum iaculum quid loquatur. Posuit me in sagittam electam, & in pharetra sua seruauit me, & dixit mihi, Magnum est tibi hoc vocari puerum meum. Intellige sagittam quid dicat, & quomodo a deo sit electa. Quod beatum est hoc iaculo vulnerari. Hac sagitta vulnerati fuerunt illi qui inter se inuicem conferebant: Nonne cor nostrum ardens erat in via cum aperiret nobis scripturas? Si quis sermone nostro, si quis scripturae diuinae magisterio vulneratus, & potest dicere quia vulnerata charitatis ego, hunc & illud forsitan sequitur (quod forsitan dico: manifestam promissionem sententiam) Sinistra eius sub capite meo, & dextera illius amplexabit me. Habet & in sinistra, & in dextera sermo dei sapientiam, quam cum per intellectus varietate sit multiplex, in subiacti una est. Ipse Salomon de leua, & dextera sapientiae docuit, dicens. Longitudo enim, & anni vitae in dextera eius: in sinistra autem ipsius diuitiae, & gloria. Igitur leua eius sub capite meo, ut me faciat quiescere, & brachium sponsi fiat cervical meum, & reclinet animae principale super sermonem dei. Leua eius sub capite meo. Non expedit tibi habere cervicalia quae lamentatio sequatur. In Ezechiele scriptum est. Ve tuis qui consuunt cervicalia sub omni cubitu tuo. Noli consuecere cervicalia, noli capitum aliunde requiem querere, habere sponsi leuam sub

capite tuo, & dic, Luna eius sub capite meo, quā cū habueris, oīa tibi quæ sunt ī leua tribuunt. Dicis quippe. In sinistra eius diuitiæ, & gloria, & dextera ei⁹ amplexabit me. Totū te spōsi dextera cōplectat. Longitudo quippe & anni vitę in dextera ei⁹: & ob id longæ vitę, & multorū dierū eris sup terrā bonā, quā dñs de⁹ tu⁹ dat tibi. Adiuraui vos filię Hieru salē ī virtutib⁹, & ī virib⁹ agri. Quid adiurat spōsa filias Hierusalē? Si leuaueritis, & suscita ueritis charitatem. Quod diu charitas dormit in vobis o filię Hierusalem, o adolescētulę, quæ in me non dormit, quia vulnerata sum charitate. In vobis autem quę plures estis, & adolescentulę, & filię Hierusalem, dormit charitas sponfi. Adiuraui ergo vos filię Hierusalem, si leuaueritis, & non solū leuaueritis, sed & suscitaueritis, quę in vobis est charitatem. Creator vniuersitatis cum vos conderet, inseruit in cordibus vestris semina charitatis. Nūc autē sicut alibi dicit, Iustitia dormiuit in ea, sic dilectio dormitat in vobis. iuxta qđ & alibi dicitur, Spōsus requieuit vt leo, & vt catulus leonis. Adhuc in infidelib⁹, & in his qui corde sunt dubio dormitat sermo diuinus, vigilat in sanctis, dormitat in his qui tēpestatibus fluctuant, suscitatur vero eorum vocibus qui cupiunt vigilante sponso saluari. Statim fit eo vigilante tranquillitas, statim vndarum moles conquiescunt, spiritibus contrariis concrepatur, fluctuum rabies filit: illo dormiente tempestas, mors, & desperatio est. Adiuro ergo vos filię Hierusalem in virtutibus, & in viribus agri. Cuius agri? Nempe illius agri pleni, quem benedixit dominus. Si leuaueritis, & suscitaueritis charitatem, quoad usq; velit vox fratrueis mei. Ecce hic venit saliens super montes. Hęc adhuc loquitur ecclesia, exhortans adolescentulas, vt ad sponfi pręparentur aduentum. Si tamen venire voluerit, & suum illis prębere colloquium. Adhuc igitur loquente ea, venit sponsus, quem digito monstrat, & dicit. Ecce hic venit saliens super montes. Intellige sponsę animam beatam, atq; perfectam, quæ citius videat, citius sermonis cōtempletur aduentum, quæ sibi sapientiam venisse sentiat, & charitatem, & dicat nō vidētib⁹, Ecce hic venit. Orate vt & ego possim dicere. Ecce hic venit. Si enim potuero dei differere sermonē, quodāmodo & ego dicā. Ecce hic venit. Quo? Non vtiq; vbi vallis, non vbi humilia loca. Quo venit? Saliens super montes, transiliens super colles. Si fueris mons, salit in te sermo dei. Si nō ualearis esse mons, sed fueris collis, secundus a mō

te, transiliet super te. Quod vero pulchra, & conuenientia rebus vocabula. Salit super mōtes, quia maiores sūt: trāsilic sup colles, quia minores sūt. Nō trāsilic sup mōtes, nō salit sup colles. Ecce hic venit saliens super mōtes, transiliens super colles. Similis est fratrueis meus capreæ, aut hinnulo ceruorū in mōtib⁹ Bethel. Hęc duo animalia in scripturis frequentius nominant: & quo amplius admireris, sapius iuncta ponuntur. Et hęc sunt ait quę māducabis, post paululum inferens capream, & ceruum. In pręfati quoq; libro pariter nominatur ceruus, & caprea. Quodammodo enim cognata sibi sunt, & vicina ista animalia. Caprea, id est dorcas, acutissime videt. Ceruus interfecto serpentum est. Quis putas est dignus e nobis, qui iuxta dignitatem loci, atq; mysterii, plenam possit explicare rationem? Oremus dominū, vt nobis largiatur sensum ad aperiendas scripturas, & possim⁹ dicere, Quomodo aperuit nobis Iesus scripturas. Quid igitur? dicimus quia dorcas hoc est caprea secundum eorum physiologiam qui de naturis omnium animalium disputant, ex insita sibi vi nomen acceperit. Ab eo enim qđ acutius videat, id est *ἀκὺς ὁ δεινὸς δεικνύς* dorcas appellata est. Ceruus vero serpentum inimicus, ac debellator est, ita vt spiritu narium eos extrahat de cauernis, & superata pernicio veneni eorum pabulo delectetur. Forfitan saluator meus caprea fit iuxta *θεωρίαν*, ceruus iuxta opera. Quanam ista sunt opera? Interficat ipse serpentes, contrarias fortitudines iugulat. ideo dicam ei. Tu contriuiisti capita draconum super aquas, tu contriuiisti caput draconis. Similis est fratrueis meus capreæ, vel hinnulo ceruorum super montes domus dei. Bethel quippe interpretatur domus dei. Nō omnes montes domus dei sunt, sed qui montes ecclesię sunt. Inueniuntur quippe & alii montes erecti, & consurgentes aduersus scientiam dei, montes Aegyptiorum & Allophylorum. Vis scire quia similis est fratrueis meus capreæ, aut hinnulo ceruorum super montes Bethel? Esto mons ecclesiasticus, mōs domus dei, & veniet ad te sponsus similis capreæ, vel hinnulo ceruorum super montes Bethel. Cernit sponsum appropinquasse vicini⁹, qui ante super montes versabatur & colles, assimulat eum transilientem, atq; salientem. Et post hęc ad se, & ad alias adolescentulas aduenisse cognoscentes, dicit. Ecce hic retro post parietem nostrum. Si edificaueris parietem, & feceris ædificationem dei, veniet post parietem tuū, Prospiciens per fenestras.

Vna fenestra vnus est sensus, per hunc prospicit sponsus, alia fenestra, alius est sensus, & per hunc sponsus sollicitè contuetur, per quos sensus non prospicit sermo dei! Quid sit autem prospicere per fenestras, & quomodo per eas sponsus aspiciat, sequens docebit exemplum. Vbi non prospicit sponsus, ibi mors inuenitur ascendens, vt legimus in Hieremia. Ecce mors ascendit per fenestras nostras. Quando videris mulierem ad concupiscendū eam, iam mors ascendit per fenestras tuas. Eminēs per retia. Intellige quia in medio laqueorum ambulas, & subtrus machinas transeas imminentes, omnia retibus plena sunt, diabolus laqueo cuncta compleuit. Si autem venerit tibi sermo dei, & coeperit eminere de retibus, dicēs. Aīa nostra erepta est de laqueo venantiū. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Benedīti vos a domino qui fecit cælū & terram. Eminet igitur sponsus per retia tibi viā faciens. Iesus descendit ad terras, subiecit se retibus mundi, videns magnum hominum gregem retibus impeditum, nec eum ab alio nisi a se posse conscindi, venit ad retia assumens corpus humanum, quod inimicarum fortitudinū laqueis tenebatur, ea tibi dirupit, & loqueris. Ecce hic retro post parietem nostrum prospiciens per fenestras, eminens per retia.

E Cum eminuerit dicit tibi. Respondet fratrius meus, & dicit. Surge, veni proxima mea, viā tibi feci, conscindi retia, sic veni ad me proxima mea. Surge, veni proxima mea, speciosa mea, colūba mea. Cur ait surge! cur propera! Ego pro te sustinui rabiem tempestatum, ego fluctus qui tibi debebantur excepi. Tristis est facta anima mea propter te vsq; ad mortem. Surrexi a mortuis fractis mortis ianuis, & inferni vīculis dissolutis. Ideo dico tibi. Surge, veni proxima mea, speciosa mea, colūba mea, quia hyems transiuit, pluuia abiit, flores visi sunt in terra. Ego a mortuis surgēs tempestate compressa tranquillitatem reddidi. Et quia secundū dispensationem carnis ex virgine, & volūate patris creui, & sapiētia, & aetate profeci, Flores visi sunt in terra, tempus sectionis adest. Sectio remissio peccatorū est. Omnem enim ramū (ait) in me manētem, & afferentē fructū pater meus mūdāt, vt fructus maiores afferat. Habeto fructus, & priora quæ in te in fructuosa sunt auferent. Tēpus quippe sectionis adest, vox turturis audita est in terra nostra. Non sine causa in sacrificio assumit par turturū, aut duo pulli columbarū. Nā idē valent, & nunq̄ dictum est separatim par tantū modo columbarū, sed par turturum, & duos

pullos colūbarū. Colūba spiritus sanctus est. Spiritus autē sanctus quādo de magnis, & occultioribus sacramentis, & quæ multi capere non possunt loquitur, in turturis appellatione signat, id est in eius auis quæ semp in montū iugis, & in arborū verticibus commorat. In vallibus autē & his quæ ad homines vsq; pueniunt, columba assumitur. Deniq; saluator quia hominē est dignatus assumere, & venit ad terras, multiq; tūc circa Iordanē peccatores erāt, idcirco spiritus sanctus nō in turturē vertitur, sed columba fit, inter nos propter hominū multitudinem auis māsuetior conuersatur. Turtur autē videt (verbi gratia) Moyſi & vnicuique prophetarū recedentiū in montes, & deserta, & ibi accipientium sermones dei. Vox ergo turturis audita est in terra nostra. Ficus produxit grossos suos. **A** ficu dignoscite parabolam: cum ramus eius tener factus fuerit, & folia miserit, scitote quia iuxta est æstas. Vult nobis dei eloquium nunciare, post hymem, post procellas animarū appropinquasse messē, & ait, Ficus produxit grossos suos, vites florescūt, dederunt odorē. si iā rumpuntur in florem, tempus adueniet, & erūt vix. Surge, veni proxima mea, speciosa mea, columba mea. Hęc quæ superius exposuimus sponsus non audientibus adoleſcētulis, sed sola sponsa audiente loquit. Volumus autē & ipsius iam audire sermonem loquentis ad sponsam. Surge, veni proxima mea, colūba mea, & veni columba mea sub tegmine petre. Et Moyſes sub tegmine petræ ponitur, vt videat posteriora dei. In tegmine antemuralis. Primū veni ad id quod ante murū est, & post ea poteris introire vbi murus est petræ. Ostēde mihi faciem tuam. Vsq; ad præsentem diē similia dicunt ad sponsam: necdum enim habebat fiduciam, vt reuelata facie gloriam domini contemplaretur. Quia vero iam ornata est, atq; composita, dicitur ei. Ostēde mihi faciem tuam. Nondum erat enim vox eius ita suavis, vt mereret ei dici. Audire me fac vocem tuam. Quando ergo didicit loqui, Tace enim ait, & audi Israel, & scito qd loquar: & suavis facta est vox eius spōso, secundū illud propheticum, Suavis fiat ei postulatio mea: tunc ad eam sponsus effatur. Et audire me fac vocem tuam, quia vox tua suavis est. Si aperueris os tuum verbo dei, dicit tibi sponsus. vox tua suavis est, & aspectus tuus speciosus. Quapropter cōsurgentes deprecemur dominum, vt digni efficiamur sponsi sermone, sapientia, Christo Iesu, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen,

COMMENTARIUM IN Cantica canticorum in Quatuor Homiliis distinctū. qđ licet in quodā exemplari noīe beati Hieronymi repererim prenotatū, vt probare videt ei⁹ assertio in libro viroꝝ illustriū, vbi se quatuor homiliis in Cantica canticorum scripsisse cōmōrat, tamē quia in omnibus vetustis, & probatis voluminibus hoc ipsum cōmentarium Origeni ascriptū repperi, ideo inter eius opera referre volui, quicūcum duabus p̄scriptis Homiliis parū cōueniētiā habere videatur. Si tamen pensculatē ipsam materiam quā in eis traditur attēderis, soli Origeni attribues. Sagax igitur lector inquirat.

PROLOGVS.

A



ANTHIMIVM

libellus, id est nuptiale carmē in modum mihi videtur dramaticis a Solomone conscriptus, quē cecinit instar nubentis sponsæ, & erga sponsum suum qui est sermo dei, cælesti amore flammantis.

Adam autē eum siue animā quē ad imaginē ei⁹ facta est, siue ecclesia. Sed & magnificus hic ipse, atq; perfectus sponsus, quib⁹ verbis vsus sit ad coniunctā sibi animā, vel ecclesiam, hæc ipsa scriptura nos docet. Sodales quoq; sponsæ adolescentulæ cū ipsa spōsa posita quæ dixerunt, quēq; etiā amici, ac sodales sponsi, ex eodem nihilominus libro, qui Cantica canticorū intitulat, cognoscimus. Possibiles em̄ data est etiā ipsis amicis spōsi aliqua dicere, ea dūtaxat q̄ audierant ab ipso sponso lætantes de coniunctione sponsæ. Fit ergo sermo ab ipsa sponsa, non solum ad sponsum, sed etiā ad adolēscēulas: & rursus sponsi sermo nō tantūmodo ad sponsam, sed etiam ad amicos dirigitur sponsi. Et hoc est quod supra diximus carmen nuptiale in modum dramaticis esse conscriptum. Drama em̄ dicitur multarū personarum cantilena, vt in scēnis agi fabula solet, vbi diuersæ personæ introducuntur, & aliis accedentibus, aliis etiam discedentibus, a diuersis, & ad diuersos textus narrationis expletur. Quē singula suo ordine scriptura hæc continet, totumq; corpus eius mysticis formatur eloquiis. Sed primo scire nos oportet, quoniam sicut puerilis ætas nō mouetur ad amorem possibilium, ita nec ad capiendū quidem

B

verba hæc, paruula & infantilis interioris hominis ætas admittitur, illorum scilicet qui late in Christo alunt, nō cibo forti, & qui nūc primum rationabile, & sine dolo lac concupiscunt. In verbis em̄ Cantici canticorum ille cibus est, de quo dicit Apostolus, Perfectorū autem est solidus cibus: & tales requirit auditores, qui p̄ possibilitate sumēdi exercitatos habeant sensus ad discretionē boni, & mali. Et quidem paruuli quos diximus, si veniant ad hæc loca, potest fieri vt nihil quidē ex hac scriptura proficiant, nec tñ valde lædantur, vel ipsa quę scripta sunt legentes, vel quę ad explanationem eorum dicenda sunt recēdentes. Si vero aliquis accesserit, qui secundum carnē tantummodo vir est, huic tali non parum ex hac scriptura discriminis, periculiq; nascetur. Audire em̄ pure & castis auribus amoris noīa ne sciens, ab interiori homine ad exteriorē & carnalem virum omnem deflectet auditum, & a spiritu conuertetur ad carnem, nutrietq; in semetipso concupiscētiās carnales, & occasione diuinę scripturę cōmoueri & incitari videbitur ad libidinē carnis. Ob hoc ergo moneo & consiliū do omni, qui nondū carnis & sanguinis molestiis caret, neq; ab affectu naturæ materialis abscedit, vt a lectione libelli huius eorūq; quę in eo dicent penitus tēperet. Aiunt em̄ obseruari etiā apud Hebræos, qđ nisi quis ad etatē perfectā, maturāq; peruenerit, libellū hunc ne quidem in manibus tenere permittatur. Sed & illud ab eis accepimus custodiri, quādoquidem moris est apud eos omnes scripturas a doctoribus, & a sapiētibus tradi pueris, simul & eas quas *δευτερον* appellant, ad vltimum quatuor ista obseruari, id est principium Genesis, in quo mundi creatura describitur, & Ezechielis prophetę principia, in quibus de Cherubim refertur, & finem in quo templi ædificatio continet, & hunc Cantici canticorum librum. Igitur necessariū mihi videt antequā ad ea q̄ in hoc libello scripta sunt discutienda veniamus, de amore prius ipso qui est scripturæ huius causa p̄cipua, pauca differere, & post hæc de ordine librorū Solomonis, in quibus hic liber tertio loco positus videtur, tum etiam de attritulatione libelli ipsius, cur Canticum canticorū superscriptus sit: atq; etiam quomodo dramaticis in modum, & tanq; fabula, quę in scēnis personarum immutatione agi solet, videatur esse compositus. Apud græcos quidem plurimi eruditorum virorū volentes sueſtigare veritatis indaginē, de amoris natura multa ac diuersa etiā dialogorū stylo scripta ptulerunt, conātes ostendere nō aliud esse

C

D

se amoris vim, nisi quæ animâ de terris ad fastigia celi celsa perducatur, nec ad summâ posse beatitudinē perueniri, nisi amoris desiderio prouocâte. Sed & quæstiones de hoc quasi in conuiuiis propositæ referunt, inter eos puto inter quos nō ciborū, sed verborū cōuiuiū gerebatur. Alii vero etiâ artes quasdam quibus amor hic in aia gigni, vel augeri posse videatur conscriptas reliquerunt. Sed has artes carnales homines ad vitiosa desideria, & culpabilis amoris ministeria traxerūt. Nō ergo mirū sit si & apud nos ubi quanto plures simplices tanto plures & imperitiores videtur, difficilē diximus, & periculo proximâ de amoris natura disputationē: cū apud græcos qui eruditi, & sapientes videntur, fuerint tamē aliqui qui de his nō ita acceperint vt scriptū est, sed occasione eorū quæ de amore dicta sunt ī lapsus carnis, & ī impudiciæ præcipitia corruerūt, siue ex his quæ scripta erant (vt supra memorauimus) admonitiones quasdam, & incitamentum fumentes, siue incōtinētiæ suæ velamen scriptis veterū præferentes. Ne ergo & nos tale aliquid incurramus, ea quæ a veteribus bene & spiritaliter scripta sunt, vitiose & carnaliter aduertētes, tam corporis q̄ animæ nostræ palmas proreandum ad deū, vt dñs q̄ dedit verbū euāgelizantibus virtute multa, donet & nobis ī virtute sua verbū quo possimus ex his quæ scripta sunt intellectū sanū, & ad adificationē pudicitiae aptū, vel nomini ipsi, vel naturæ amoris ostēdere. In principio verborū Moysi, ubi de mūdi conditione conscribitur, duos inuenimus homines creatos referri. Primum ad imaginem & similitudinē dei factum, secundū e limo terræ factū. Hoc Paulus apostolus bene sciēs, & ad liquidū ī his eruditus, in suis literis apertius, & euidentius binos esse & per singulos quosq̄ hoīes scripsit. Sic enim dixit. Nam si is qui foris est homo noster corrumpitur, sed ille qui intus est renouatur de die in diem. Et iterum. Cōdelector enim legi dei secundū interiorem hominē. & his similia quāra conscribit. Vnde puto neminē iam debere dubitare, q̄ Moyses de duorū hominū factura, vel signēto scripserit in principio Genesim, cum videat Paulum qui melius utiq̄ q̄ nos intelligebat ea quæ a Moyse scripta sunt duos hoīes esse per singulos quosq̄ dicētem. Quorū vnū, id est interiorem, renouari per singulos dies memorat: alterū vero, id est exteriorem, in quibusdā sanctis, & talibus qualis erat Paulus, corrumpi perhibet, & infirmari. Quod si alicui videbitur de hoc adhuc aliquid dubitandū, in locis prius melius explanabit.

Nunc autē propter quid memoriā fecerimus interioris & exterioris hoīs psequamur. Ostēdere em̄ ex his volumus, q̄ scripturis diuinis per homonymas, id est per similes appellationes, immo p eadē vocabula, & exterioris hominis mēbra, & illius interioris hominis partes, affectusq̄ nominantur, eaq̄ non solū vocabulis, sed & rebus ipsis sibi inuicem comparatur. Verbi gratia, vetatur aliquis esse puer secundū interiorem hominem, quem possibile est crescere, & ad ætatem iuuenis adducī atq̄ inde succedētibz incrementis peruenire ad virum perfectū, & effici patrem. His autē nominibus vtī voluimus, vt consona diuinæ scripturæ, illi scilicet quæ ab Ioāne scripta est, vocabula ponerem. Ait em̄ ille. Scripsi vobis pueri, quoniā cognouistis patrē: scripsi vobis patres, quoniā cognouistis eum qui ab initio est. Scripsi vobis iuuenes, quoniā fortes estis, & per verbum dei qd̄ manet in celo vicistis malignū. Euidēs utiq̄ est, nec ab vllō arbitror omnino dubitari, q̄ pueros hic Ioannes vel adolecētes, vel iuuenes, vel etiâ patres secundū animæ, non secundū corporis appellet ætatem. Sed & Paulus dicit in quodā loco. Non potui vobis loqui quasi spiritalibz, sed quasi carnalibus, tāq̄ paruulis in Christo lac vobis potū dedi nō escā. In Christo autē puuli pcul dubio secundū animę, non secundū carnis nominantur ætatem. Deniq̄ idem Paulus etiâ in alio loco ait. Cum essem paruulus, loquebar sicut paruulus, sicut paruulus sapiebam, sicut paruulus cogitabam. Cū autē factus sum vir, destruxi quæ erāt paruuli. Et iterū alibi dicit. Donec occurramus oēs ī virū pfectū, ī mēsurā ætatis plenitudinis Christi. Scit em̄ occuros esse oēs q̄ credūt, ī virū pfectū, & ī mēsurā ætatis plenitudinis Christi. Igit̄ sicut hæc quæ memorauim⁹ etatū noīa, eisdē vocabulis & exteriori homini ascribunt, & interiori: ita inuenies etiâ mēbrorū noīa corporalīū transferri ad animę membra, seu potius efficientię hæc animę affectusq̄ dicendi sunt. Dicit ergo in Ecclesiaste. Sapientis oculi in capite eius. Item in Euangelio. Qui habet aures audiēdi audiat. In Prophetis quoq̄, Sermo dñi q̄ factus est in manu Prophetę Hieremię, siue alterius cuiuslibet. Sile est etiâ illud qd̄ ait. Ille. Pes autē tuus non offendit. Et iterū. Mei autē paulo minus moti sunt pedes. Euidēter quoq̄ & venter animæ designatur ubi dicitur. Domine a timore tuo in vtero concepimus. Nā inde qs̄ dubitet cū dicit, Sepulcrū patens est guttur eorum? Et iterū. Præcipita dñe, & diuide linguas eorū. Sed & id qd̄ scriptū est.

Dentes peccatorū contriuiſti. Et iterum. Contere brachiū peccatoris & maligni. Et qđ opus est me de his plura colligere, cū abundantissimis testimoniis scripturę diuinę repletę sint. Ex qb⁹ euidentē ostēdit mēbrorū hęc noīa ne quāq̃ corpori visibili aptari posse, sed ad inuisibilis aīę partē virtutēq̃ debere reuocari: qm̃ & vocabula quidē habent similia, aperte autē & sine vlla ambiguitate nō exterioris, sed interioris hoīs significantias gerunt. Est ergo materialis huius hominis, qui & exterior appellatur, cibus potusq̃ naturę suę cognatus, corporeus iste scilicet, & terrenus. Similiter autem & spiritalis hominis ipsius qui & interior dicitur, est proprius cib⁹, vt panis ille viuus qui de cēlo descendit. Sed & potus ille est ex illa aqua, quā promittit Iesus, dicens. Qui cūq̃ biberit ex hac aqua quā ego do ei, non sitiet in eternum. Sic ergo per omnia similitudo quidem vocabulorū secundū verūq̃ hominem ponitur: rerum vero proprietas vnicuiq̃ discreta seruat⁹, & corruptibili corruptibilia prębentur, incorruptibili vero incorruptibilia proponuntur. Vnde accidit, vt simpliciores quidam nescientes distinguere ac discernere quę sint quę in scripturis diuinis interiori hominī, quę vero exteriori deputāda sint, vocabulorū similitudinibus falsi ad ineptas quasdam fabulas, & figmenta inania se contulerint, vt etiam post resurrectionē cibis corporalibus vtendum crederēt, potusq̃ sumendum non solum ex illa vite vera, & viuēte in secula, verum & ex his vitibus ligni. Sed de his alias videbimus. Nunc ergo (vt pręcedēti obseruatione distinximus) est quidem secundū interiorem hominē alius sine filiis & sterilis, alius vero abundans in filiis. Secundū qđ & illud aduertimus dictum. Sterilis peperit septem, & fecunda in filiis infirmata est. Et vt in benedictionibus dicitur, Non erit in vobis sine filiis, & sterilis. Igitur si hęc ita se habēt, sicut dicit aliquis carnalis amor, quē & Cupidinē appellauerūt poetę, secundū quē qui amat i carne seminat: ita est & qđā spiritalis amor, secundū quē ille iterior homo amans in spū seminat. Et vt euidentius dicā, si qs est qui portat adhuc imaginē terreni, secundū exteriorē hominē, agit cupidine & amore terreno. Qui vero portat imaginē celestis, secundū interiorē hoīem, agit cupidine & amore celesti. Amore autē & cupidine celesti agit aīa, cū pfecta pulchritudine, & decore verbī dei speciē eius adamauerit, & ex ipso telū quoddā, & vuln⁹ amoris acceperit. Est. n. verbū hoc imago, & splendor dei inuisibilis primogenitus oīs

creature, in quo creata sunt oīa q̃ i celis sunt, & q̃ in terris, siue visibilia, siue inuisibilia. Igit si qs potuerit capaci mēte cōicere, & cōsiderare horū oīm q̃ in ipso creata sunt, decus, & speciē, ipsa rerū venustate percussus, & splendoris magnificētia, ceu iaculo (vt ait ppheta) lecto terebratus, salutare ab ipso vulnus accipiet, & beato igne amoris eius ardebit. Oportet etiā nos illud scire, qđ illicit⁹ amor, & cōtra legē sicut accidere potest hominī exteriori, verbi gratia vt nō sponsam vel coniugem amet, sed aut meretricē, aut adulterā: ita & interiori hominī, hoc est animę, accidere pōt amor, non in legitimū sponsum quem diximus esse verbum dei, sed in adulterum aliquem & corruptorem. Quod sub hac eadē figura euidenter declarat Ezechiel ppheta, vbi Oollam & Oolibā introducit sub specie Samarię, & Hierusalē, adulterino amore corruptas, sicut loc⁹ ipse scripturę propheticę ostēdit volentibus plenius scire. Exardescit autē etiā hic spiritalis amor aīę, aliquando quidē vt edocuimus et ga aliquos spiritus nequitia, aliquando erga spiritum sanctum, & verbum dei, qui est sponsus fidelis, & eruditę animę vir dicitur, & cuius ipsa sponsa in hac pręcipue scriptura quę habetur in manibus nominatur, sicut pręstante domino plenius ostēdemus, cū verba ipsius libelli explanare coeperimus. Videtur autem mihi qđ diuina scriptura volens cauere ne lapsus aliq̃s legētib⁹ sub amoris nomine nasceretur, pro infirmiorib⁹ quibusq̃ eū qui apud sapientes seculi Cupido, seu amor dicitur, honestiori vocabulo charitatem, vel dilectionē nominasse. Verbi gratia, vt cū dixit de Isaac. Et accepit Rebeccam, & facta est ei vxor, & dilexit eā. Et iterum de Iacob & Rachel, similiter dicit scriptura. Rachel autē erat decora oculis, & pulchra facie, & dilexit Iacob Rachel, & dixit seruiam tibi septē annis pro Rachel filia tua iuniore. Euidentius autē immutatus vsus vocabuli hui⁹ apparet in Amnō, qui adamauit sororē suā Thamar. Scriptū est em̃. Et factū est post hęc, & erat Absalon filio Dauid soror decora facie valde, & nomen eū Thamar, & dilexit eā Amnō filius Dauid. dilexit posuit pro adamauit. Et tribulabat (inquit) Amnō ita vt infirmaret ppter Thamar sororē suam: qm̃ virgo erat, & graue videbat in oculis Amnō facere ei aliquid. Et post pauca de violētia quā intulit Amnō Thamar sorori suę, ita dicit scriptura. Et noluit Amnō audire vocē eius, sed inualuit sup eā, & humiliauit eā, & dormiuit cū ea, & odiuit eā odio Amnō magno valde: qm̃ maius erat odiū

quo oderat eam, q̄ dilectio qua dilexerat eam.
D Et in his ergo, & in pluribus aliis locis inuenies scripturā diuinā refugisse amoris vocabulū, & charitatis dilectionisq; posuisse. Interdū (licet raro) proprio tñ vocabulo amorē nominat, & inuitat ad eū, atq; incitat animas, vt cū dicit in Prouerbiis de sapiētia . Adama eā & seruabit te, circūda eā & exaltabit te, honora eā, & cōplectet te. Sed & in eo libello qui dicitur sapiētia Solomonis , ita scriptū est de ipsa sapiētia. Amator factus sum decoris eius. Arbitror autē q̄ vbi nulla lapsus videbat occasio, ibi tantū nomē amoris inseruit. Quid em̄ passibile, aut qd indecorū possit aliq̄s aduerte re in amore sapiētiæ, vel in eo qui se amatorē profiteatur esse sapiētię? Nam si dixisset quia adamauit vel Isaac Rebeccam, vel Iacob Rachel, passio vtriq; aliqua indecora per hęc verba erga sanctos dei homines potuisset intelligi, apud eos p̄cipue q̄ nesciūt a litera cōscendere ad spiritū. Apertissime autē in hoc ipso libello q̄ habetur in manibus, amoris nomen charitatis vocabulo permutatū est, in eo vbi dixit. Adiuraui vos filię Hierusalē si inueneritis fratruele meū, vt annūciatis ei, q̄a vulneratę charitatis ego sum, p̄ eo vtriq; vt diceret, Amoris eius telo percussa sum. Nihil ergo interest in scripturis diuinis vtrū charitas dicatur, an amor, vel dilectio: nisi q̄ in tātū nomē charitatis extollitur, vt etiā ipse deus charitas appelletur, sicut Ioannes dixit. Charissimi diligamus inuicem, q̄a charitas ex deo est, & omnis q̄ diligit ex deo natus est, & cognoscit deū: qui autē non diligit, nō cognoscit deū, q̄a deus charitas est . Et quīs alterius temporis sit dicere aliquid dē his quę exempli causa ex Ioannis epistola protulimus, tamen breuiter etiam aliqua perstringere, nō est visum absurdum. Diligamus (inquit) inuicem, quia charitas ex deo est. & post pauca . Deus charitas est. In quo ostendit, & ipsum deum charitatē esse, & iterū eū qui ex deo est charitatē esse. Quis autem ex deo est, nisi ille qui dicit, Ego ex deo exiui, & veni in hunc mundum ! Q̄ si deus pater charitas est, & filius charitas est: charitas autē, & charitas vnū est, & in nullo differt: consequenter ergo pater, & filius vnū bene dicuntur. Et ideo conueniēter Christus sicut sapiētia, & virtus, & iustitia, & verbū, & veritas, ita & charitas dicitur. Et ideo dicit scriptura. Quia si charitas manet ī vobis, deus in vobis manet. Deus autē, id est pater & filius, qui & veniunt ad eum qui perfectus in charitate est. secundum verbum domini, & Saluatoris dicētis, Ego & pater veniemus ad

eū, & mansionē faciemus apud eū. Sciendū ergo est q̄ hęc charitas q̄ deus est, cū in aliquo fuerit, nihil terrenum, nihil materiale, nihil corruptibile diligit. Contra naturam nāq; est ei corruptibile aliquid diligere, cū ipsa sit incorruptionis fons. Ipsa est enim sola quę habet immortalitatem . Siquidem deus charitas est, qui solus habet immortalitē, lucem habitās inaccessibilē. Quid autē aliud immortalitas nisi vīta aeterna est, quam daturū se promittit deus credentibus in ipsum solum verum deum, & quem misit Iesum Christum filium eius ! Propterea ergo in primis, & ante omnia hoc amabile, & placidum dicitur esse deo, vt quis diligit dominū deum suū ex toto corde suo, & ex tota anima sua, & ex totis viribus suis. Et q̄a deus charitas est, & filius qui ex deo est, charitas est, sui simile aliquid requirit in nobis, vt per hanc charitatē, quę est in Christo Iesu, qui est charitas, velut cognata quadam per charitatis nomen affinitate sociemur, sicut & ille qui tam conuictus ei dicebat . Quis nos separabit a charitate dei, quę est in Christo Iesu domino nostro? Hęc autem charitas omnem hominem proximi diligit. Ob hoc em̄ arguit Saluator quēdā, q̄ opinabatur q̄ iusta anima erga eam quę iniquitatibus inuoluta est, propinquitatis iura non seruet: & ista de causa texuit istam parabolam, quę dicit, q̄ in latrones incidit quidam dum descendit ab Hierusalem in Hiericho: & culpat quidē sacerdotem, ac leuitam, qui videntes seminecem praterierunt: amplectitur autem Samaritanū qui misericordiam fecerit, & hunc fuisse ei proximum ipsius qui proposuerat responsione firmavit, & ait ei, Vade, & tu fac similiter. Etenī natura omnes nobis inuicem proximi sumus. Operibus vero charitatis sit proximus ille, qui potest benefacere ei qui non potest. Vnde & Saluator noster factus est proxim⁹ nobis, nec prāsiuit nos cum semineces ex latronum vulneribus iaceremus. Igitur sciēdum est dei charitatem semper ad deum tendere, a quo originem duxit, & ad proximum respicere, cum quo participium gerit, vtpote similiter creatum in corruptione. Sic ergo quęcūq; de charitate scripta sunt, quasi de amore dicta suscipe, nihil de nominibus curans . Eadem namq; in vtroq; virtus ostenditur. Q̄ si quis dicat, q̄a & pecuniam, & meretricem, & alia similiter mala eodem vocabulo quod a charitate ducti videntur diligere appellamur: sciendum est in his non proprie, sed abusiue charitatem nominari . Sicut (verbi gratia) & deus nomen

principaliter in eo est, ex quo oīa, & per quem omnia, & in quo oīa. quod utiq; aperte virtutem, & naturā trīnæ singularitatis denūciat.

A Secundo vero in loco, & (ut ita dixerim) abusive deos dicit scriptura etiā illos ad quos sermo dei fit, sicut confirmat Saluator in euangelis. Sed & cælestes virtutes sub hoc nomine appellari vident, dum dicitur. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autē deus diu dicat. Tertio vero in loco iam nō abusive, sed falso, dii gentium demones appellant, cum dicit scriptura. Omnes dii gentiū dæmonia. Itaq; & primū charitatis nomē in deo est, ppter qd iubemur diligere deum ex toto corde nostro, ex tota aīa nostra, & ex totis viribus nostris, utpote eū a quo habemus hoc ipm, ut diligere possimus. In ipso iam sine dubio continetur, ut & sapiētiam, & iustitiā, & pietatē, & veritatē, omnesq; virtutes pariter diligamus. Vnum em, atq; idem est diligere deum, & diligere bona. Secundo in loco, quasi abusive & inde deriuato nomine, etiā proximū diligere iubemur, tanq; nosiplos. Tertium vero est qd falso sub charitatis titulo nominat, diligere vel pecuniā, vel voluptates, vel oē quicqd ad corruptelā pertinet, & errorē. Nō ergo inter est verū amari dicatur deus, an diligī. Nec putato qd culpari possit si qs deū sicut Ioānes charitatē, ita ipse amorem nominet. Deniq; memini aliquē sactorū dixisse Ignatiū noīe de Christo, Meus autē amor crucifixus est: nec rephendi eū pro hoc dignū iudico. Sciēdū autē qd oīs qui vel pecuniā diligit, vel ea q in mūdo sunt materię corruptibilis, virtutē charitatis quæ ex deo est, ad terrena, & ad caduca deducit, & rebus dei abutit ad ea quæ nō vult deus. Non em deus dilectionē horū, sed vsum hoībus dedit. Hęc autē paulo latius discussimus volentes de natura charitatis, & amoris apertim atq; tētiusq; distinguere, ne forte quoniā scriptura dicit, quia deus charitas est, omne qd diligitur etiā si corruptibile sit, ex deo esse, & hoc charitas, & dilectio putaret. Sed ostendit res quidē dei, & munus eius esse charitas, non tamen semp ab hoībus, ad ea quæ dei sunt, & q deus vult, opus eius assumi. Sed & hoc scire oportet, q impossibile est, ut non semp humana natura aliqd amet. Oīs nāq; qui ad id ætatis venerit, quā pubertatē vocant, amat aliqd seu minus recte, cū amat quæ nō oportet: seu recte & vtiliter, cū amat q oportet. Verū non nulli hūc amoris affectū, q animæ rationabilis insitus est beneficio conditoris, aut ad amorē pecuniæ trahunt, & auaritiæ studiū: aut erga gloriā captandā, & sunt inanis glorię cupi

di: aut erga scorta sectāda, & inueniunt impudicię, libidinisq; captiui: aut ad alia his similia virtutē tantī boni huius effundunt. Sed & cū erga diuersas artes amor iste ducit, q manu ministrant, aut p studia p̄sentis vitę nō solum necessaria, ut (verbi gratia dixerim) erga artem palestricā, vel cursus exercitia, aut certe etiā erga geometricā, vel musicam, vel arithmeticā confertur, atq; ad alias, vel huiusce modi disciplinas, nec sic qdē mihi videt v̄sus ei⁹ pbabiliter sumi. Si em quod bonū est, hoc & pbabile est: bonū autē pprie non erga v̄sus corporeos, sed in deo primum, & animi virtutibus intelligitur: consequenter ille amor probabilis est, qui deo & animi virtutibus copratur. Et hoc ita se habere definitione ipsius saluatoris ostendit, vbi interrogat⁹ a quodam, quod esset mandatū oīm maximū, & primum in lege, respondit. Diliges dominū deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis virib⁹ tuis. Secundū vero simile est illi. Diliges proximum tuū sicut teipsum. Et adiecit, In his duobus mandatis omnis lex p̄det, & prophetę: ostendēs per hęc duo iustum amorē, legitimūq; constare, atq; in his vnīuersam legem prophetaq; p̄dere. Sed & qd ait, Nō adulterabis, Nō occides, Nō furtū facies, Non falsum testimoniū dices, & si quod aliud mandatū, in hoc verbo restaurat, in quo ait. Diliges proximum tuum sicut teipsum. quod hoc modo facilius explanabitur. Ponam⁹ verbi gratia mulierem amore alicuius viri ardentem, cupientemq; in consortium eius asciscī, nonne omnia ita agat, & omnes motus suos ita temperabit, ut scit illi placere quem diligit: ne forte si in aliquo contra voluntatē illius egerit, consortia eius vir ille optimus refutet, atq; spernat! Poterit ne hęc mulier quæ erga amorem viri illius toto corde, tota anima, totisq; viribus feruet, aut adulteriū committere, quæ eum nouerit amare pudicitiam! aut homicidium, quæ eum nouerit mītē! aut furtum, quæ ei sciat liberalitatem placere! aut cōcupiscet aliena, q oēs suas cōcupiscentias erga amorē viri illius habeat occupatas! Sic ergo in charitatis perfectione, & omne mandatum restaurari dicitur, & legis virtus, pphetarumq; p̄dere. Propter istud charitatis, vel amoris bonū sancti, nec in tribulatione angustiant, nec aporiatī exaporiant, nec deiecti peunt, sed qd in p̄senti est momētaneū, & leue tribulatiōis eorū, supra modū eternū glorię pōd⁹ operat illis. Non em oībus, sed Paulo, & his q ei similes sunt, p̄sens hęc & momētanea, ac leuis dicit tribulatio: quia p̄fectā charitatē dei in

Origenis

Christo Iesu per spiritū sanctū habet in corde suo diffusam . Sic deniq; & Iacob patriarchā amor Rachel per septem annos continuos in laboribus positum diurni æstus , & nocturni frigoris vstionem sentire non fuit. Sic ipsum Paulū in amore huius incēsum audito dicētē. Caritas omnia patitur, omnia credit, omnia sperat, oīa tolerat, caritas nunq; cadit. Nihil ergo est quod nō toleret, qui perfecte diligit. Plura autem quando non toleramus, certum q; ob hoc quia charitatē, quæ omnia tolerat, non habemus. Et si nō ferimus aliqua patienter, idcirco est quia caritas nobis deest, quæ omnia patitur . In luctamine quoq; eo qd est nobis aduersus diabolum, q; frequenter cadimus, non dubiū est quin ob hoc fiat q; nō est in nobis caritas illa q; nūq; cadit .

E Hūc ergo amorē loquit̃ p̃sens scriptura , quo erga verbum dei anima beata vritur, & inflammatur: & istud Epithalamii carmen per spiritū canit quo ecclesia sponso cælesti Christo coniūgit̃, ac sociatur, desiderās misceri ei, per verbum, vt concipiat ex eo , & saluari possit per hanc castam filiorū generationem, cum permanserint in fide , & sanctitate cum sobrietate , vt pote concepti ex semine qdem verbi dei, editi vero, genitiq; vel ab immaculata ecclesia, vel ab anima nihil corporeum, nihil materiale requirente, sed solo verbi dei amore flagrante. Hæc interim nobis ad p̃sens de amore, vel charitate, quæ in Epithalamio hoc Canticū canticorū refertur, occurrere potuerūt. Sed sciēdum est tam multa esse quæ dici debeant de charitate hac, quāta & de deo: siquidem ipse est caritas. Scit enim nemo patrē nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Similiter autē etiā ipsum filiū, quoniam & ipse caritas est, nemo scit nisi pater , & secundū hoc qd caritas dicit̃ . Solus autem spiritus sanctus est, qui ex patre procedit, & ideo scit quæ in deo sunt , sicut spiritus hominis scit quæ in homine sunt . Hic ergo paracletus, spiritus veritatis, qui de patre procedit, circūit querēs si quas inueniat dignas, & capaces animas, quibus reuelet magnitudinem charitatis huius quæ ex deo est . Nūc ergo iam ipsum deum patrem, qui caritas est, inuocantes, per eam quæ ex ipso est charitatem , etiā ad reliqua discutienda veniamus. Et tentemus primū de eo requirere qd illud sit, q; cū tria volumina ecclesia dei a Salomone scripta susceperit, primus ex ipsis Prouerbiorum liber positus sit, secundus is qui Ecclesiastes appellatur, tertio vero in loco Cantici canticorū volumen habetur. Quæ ergo nobis occurrere possunt in

In Cantica canticorū

hoc loco, ista sunt. Generales disciplinæ quibus ad rerū scientiam peruenitur tres sunt, quas græci Ethicā, Physicā, & Theoricen appellauerunt, nos has dicere possumus moralem, naturalem, & inspectiuā. Nonnulli sane apud græcos etiā Logicen, quam nos rationalem possumus dicere, quarto in numero posuere. Alii non extrinsecus eā, sed per has tres quas supra memorauimus disciplinas innexā confertāq; per omne corpus esse dixerunt. Est enī Logice, & velut nos dicimus rationalis, quæ verborū, dictorūq; videtur cōtinere rationes, proprietatesq; & improprietates, genera, & species, & figuras singulorū quoq; edocere dictorū: quā utiq; disciplinā, nō tam separari, q̃ inseri ceteris cōuenit & intexi . Moralis autē dicitur per quā mos viuendi honestus aprat̃, & instituta ad virtutē tendentia preparatur. Naturalis dicitur vbi vniuscuiusq; rei natura discutitur, quo nihil cōtra naturam geratur in vīta, sed vnūquodq; his vīsibus deputetur, in quos a creatore productū est. Inspectiua dicitur, qua supergressi visibilia, de diuinis aliquid , & cælestibus contemplamur, eaq; sola mēte intuemur, quoniam corporeū supergrediūtur aspectum. Hæc ergo vt mihi videtur sapiētes quiq; Græcorum sumpta a Salomone, vtpote qui ætate, & tempore, lōge ante ipsos prior ea per dei spiritū didicisset, tanq; propria inuenta protulerunt, & institutionū suarum voluminibus comprehensa posteris tradenda reliquere. Sed hæc vt diximus

H Salomon ante omnes inuenit, & docuit per sapientiam quā accepit a deo, sicut scriptū est. Et dedit deus prudentiā Salomoni, & sapientiam multā valde , & latitudinē cordis sicut arenā quæ est ad oram maris, & multiplicata est in eo sapiētia super omnes antiquos filios hominū , & super omnes sapientes Aegypti. Salomon ergo tres istas, quas supra diximus generales esse disciplinas, id est moralem, naturalem, & inspectiuā, distinguere ab inuicem ac secernere volens , tribus eas libellis edidit suo quoq; ordine singulis consequēter aptatis. Primo ergo in Prouerbiis morālē docuit locum, succinctis (vt decuit) breuibusq; sententiis vitæ instituta componens. Secundam vero quæ naturalis appellatur, comprehendit in Ecclesiaste. In quo multa de rebus naturalibus differens, & inania, ac vana ab vtilibus necessariisq; secernens, relinquendā vanitatem monet, & vtilia, rectaq; sectāda. Inspectiuum quoq; locum in hoc libello tradidit , qui habet in manibus, id est in Cantico canticorū, in quo amorē cælestiū, diuinorūq; desiq;

deriū incurrit animā sub specie spōsæ, ac spon-
 si, charitatis & amoris viis perueniendū docēs
 ad cōsortiū dei. Hoc vero etiam verē philoso-
 phiæ fundamētū ponētē, & ordinē disciplina-
 rī, institutionūq; cōdētē, q; nō latuerit, neq; ab
 eo abiectus sit etiā rationalis locus, euidenter
 ostendit in principio statim Prouerbiōrū suo-
 rū. **A** Primo omniū per hoc ipm q; puerbia arti-
 tulauit libellū suū, qd vtriq; nomen significat
 aliud qdē palā dici, aliud vero ītrīsec⁹ idicari.
 Hoc. n. & cōmunis vsus Prouerbiōrū docet, &
 Ioannes in euāgelio saluatorē ita scribit dicē-
 tē. Hęc in prouerbiis locutus sum vobis, ve-
 niet hora cū iā nō ī prouerbiis loquar vobis,
 sed manifeste de patre annūciē vobis. Hęc in-
 terim in ipsa tituli inscriptione. In sequēti ve-
 ro statim subiūgit discretione sermonis, & di-
 stinguīt sciētiā a sapiētiā, & a sapiētiā disci-
 plinā, & intellectū verborū aliud ponit: & pru-
 dentiā dicit in eo esse, vt excipere qs possit ver-
 borū versutiā. Distinguit etiā iustitiā verā a
 directione iudicii: sed & astutiā nominat quā
 dā his quos imbuīt necessariā, illam credo p
 quā sophismatum ītelligi, ac declinari possit
 argutia. Et ideo dicit innocētibus per sapien-
 tiā dari astutiā, sine dubio ne in verbo dei de-
 cipiātur fraude sophistica. Sed in hoc mihi vi-
 detur rationalis disciplinā meminisse, p quā
 doctrina verborū, dictorūq; significatiē discer-
 nunt, & vniuscuiusq; sermonis pprietas cer-
 ta cū ratione distinguūt. In qua p̄cipue eru-
 diri cōuenit pueros. Hoc em hortatur, cū di-
 cit, Vt det puero iuniori sensū, & cogitatio-
 nē. Et quia qui in his eruditur, necessario ra-
 tionabiliter p ea quæ didicit semetipsum gu-
 bernat, & vitā suā moderat⁹ librat, ppter eā
 dicit, **B** Intelligēs autē gubernacula acqret. Post
 hæc vero cognoscēs in verbis diuinis quibus
 per prophetas humano generi tradit⁹ est or-
 do viuēdi, diuersos esse eloquiū tropos, & va-
 rias dicendi species, ac sciens haberi in eis ali-
 quā figurā, quæ Parabola appellet, & aliā quæ
 obscura dictio vocet, aliasq; quæ ænigmata
 nominētur, & alias quæ dicta sapiētū dicant,
 scribit. Intelliges quoq; parabolā, & obscurū
 sermonē, dictaq; sapiētū & ænigmata. Per
 hæc ergo singula, rationalē locū manifeste, &
 euidenter exponit, ac mote veterū succinctis
 breuibusq; sentētiis ingētes, & perfectos expli-
 cat sensus. Quæ si qs est q in lege dñi meditef
 die, ac nocte, & si quis est sicut iusti os qd mē-
 ditat dñi sapiētiā, inuestigare diligētius pote-
 rit, & inuenire: si tamē recte qs ierit, & qrens
 pulsauerit ostiū sapiētię, petēs a deo vt aperiā-
 tur sibi, & mereat accipere p spm sanctū ver-

bū sapiētię, verbū sciētię, fleriq; p̄iceps illi⁹
 sapiētē q dicebat. Extendebā em verba mea,
 & nō audiebatis. Et merito extēdere se dixit
 verba ī ei⁹ corde, cui dederit de⁹ (sicut supra
 diximus) latitudinē cordis. Dilatat nāq; illi⁹
 cor q pōt ea q breuiter in mysteriis dicta sūt,
 latiore doctrina sumptis ex voluminib⁹ diui-
 nis assertionib⁹ explanare. Oportet igit scdm **C**
 hęc eādē sapiētissimi Solomonis doctrinā eū
 q sapiētiā scire desiderat, incipe ab eruditione
 morali, & intelligere illud qd scriptū est. Con-
 cupisti sapiētiā, serua mādāta, & dñs dabit eā
 tibi. Ob hoc magister hic q prim⁹ hōes diui-
 nā philosophiā docet, opis sui exordiu puer-
 biōrū posuit libellū, ī quo (vt dixim⁹) moralis
 tradit locus: vt cū ītellectu, moribusq; qs p̄fe-
 cēt, veniat etiā ad naturalis intelligētię di-
 disciplinā, atq; ibi rerū causas, naturasq; distina-
 guēs agnoscat vanitatē vanitatū relinquēdā,
 ad æterna aut & p̄petua p̄perādū, & ideo post
 prouerbia, ad Ecclesiastē venitur, q docet (vt
 diximus) visibilia oīa, & corporea caduca eē,
 & fragilia. q vtriq; cū ita eē dephēderit is q sa-
 piētiā studet, sine dubio cōtēnet ea, ac despici-
 et, & vniuerso (vt ita dicā) seculo renūciās
 tēdet ad īuisibilia & æterna, q spiritalib⁹ qdē
 sensib⁹, sed adoptis amorē qbusdā figuris do-
 cētur in Cāricis Cāricorū. Ideo em nouissimū
 locū tenet hic liber, vt tūc ad eū veniat, cū de
 moribus qs fuerit defœcatis, & rerū corrupti-
 biliū, atq; īcorruptibiliū sciētiā, distinctionēq;
 didicerit, p q in nullo possit ex his figuris, q-
 bus sponsa ad sponsum coelestis. i. aīa p̄fecta
 amor ad verbū dei describit ac format, offen-
 dere. Præmissis nāq; his qb⁹ purificat aīa per
 act⁹, ac mores, & ī rerū discretionē naturalī **D**
 pducit, cōpetētē ad domestica veniūt, & ad my-
 stica, atq; ad diuinitatis cōtēplationē sincero,
 & spiritali amore cōscēdit. Hęc ergo triplicē
 diuinę phiæ formā etiā ī illis sanctis, ac beatis
 viris arbitror p̄signatā, p quorū sanctissimis
 institutionibus deus sūmus dici voluit deus
 Abrahā, de⁹ Isaac, de⁹ Iacob. Abrahā tāq; mo-
 rālē declarat phiām, p obediētiā. Tāta em ei⁹
 fuit obediētiā, & observatio mādatorū, vt cū
 audiret, Exi de terra tua, & de cognatiōe tua
 & de domo patris tui, nō sit cūctat⁹, sed statū
 fecerit, imo & aliqd amplius fecerit. Audiens
 em vt īmolaret filiū suū, nec īde qdē dubitat,
 sed obēperat p̄cepto: & ad exēplū obediētię
 quæ est moralis philosophiæ, posteris dādū,
 nec filio suo vnico pepercit. Isaac quoq; natu-
 rālē phiām tenet, & cū puteos fodit, & rerū p
 funda rimatur. Sed & Iacob inspectiū tenet
 locū, q̄p̄t q & Israel ob diuinorū contempla-
 k k

tionem nolatus sit, & qui castra celi viderit, & domū dei, atq; angelorū vias. i. scalas a terris ī celi porrectas p̄pexit. Vñ & merito sue nīm⁹ tres istos beatos viros altaria fixisse deo, hoc est philosophiē suę cōsecrasse profectus, quo scilicet edocerēt nō hęc ad artes hūanas sed ad dei gratiā referēda. Sed & ī tabernaculis degūt, vt p̄ hęc ostendāt, neq; ī terris habendū esse aliqd propriū huic qui diuinę philosophiē studet, sed semp̄ pmouēdū, nō tā de loco ad locū, q̄ de sciētia inferiorū, ad sciētia p̄fectorū. Sed & alia m̄lta ī scripturis diuinis inuenies q̄ ordinē hūc quē ī libellis Solomonis contineri dixim⁹, scdm̄ hāc eādē formā designāt: sed ea nūc nobis p̄seq̄ aliud ī manib⁹ habētib⁹ lōgū est. Si qs ergo primū locū ī emēdandis moribus, mādatisq; seruādis, q̄ p̄ prouerbia designat, impleuit: post hęc aut̄ deprehensa vanitate mūdi, & rerū caducarū fragilitate p̄specta, venit ī hoc vt renūciet mūdo, & oībus quæ ī mūdo sunt: cōsequēter veniet etiā ad cōtēplāda, & desid. rāda ea quę nō vident & eterna sunt. Ad q̄ tñ vt puenire possimus, indigemus diuina mīa, si forte valeam⁹ p̄specta pulchritudine verbi dei saluari ī eū amore succendi, vt & ipse digne huiusmodi animā diligere, quā desideriu sui habere p̄p̄xerit. Post hęc exigit nos cōsequētia sermonis dicere etiā de superscriptione ipsa Cānici Cānicorū. Sīc em̄ est hoc illis quę ī tabernaculo testimoniu appellatur sancta scōrū, & illis q̄ ī libro Numerorū memorant̄ opa opum, quęq; apud Paulū dicunt̄ secula seculorū. Sed quomodo differāt a sc̄is sc̄a sanctorū ī exodo, & quō differāt opera ab opib⁹ operū ī Numerorū libro, tractātibus prout potuim⁹, dictū est a nobis. Sed & de seculo seculorū ī locis quibus occurrit nō omīssum est, & ne eadē reperamus illa sufficiāt. Nūc ergo regram⁹ primo quę sint cānica, quorū cānicorū hoc eē cānicū dicitur. Puto ergo q̄ cānica sint illa quę dudū per p̄phetas, vel per angelos canebant. Lex em̄ dicit̄ per angelos ministrata ī manu mediatoris. Illa ergo oīa quę p̄ illos annūciabant, cantica erāt p̄ amicos sponsi p̄cedentia. Istud vero vnū cānicū est, qd̄ ipsi iā spōso spōsam suā suscepturo epithalimii specie erat canēdū: ī quo spōsa nō adhuc p̄ amicos spōsi cātari sibi vult, sed ipsi⁹ iā spōli p̄sentis audire verba desiderat, dicens. Osculetur me osculo oris sui. vñ & oīb⁹ cānicis merito p̄fert̄. vidēt̄ em̄ cetera cānica quę lex & prophetæ cecinerūt. puulæ adhuc spōsæ, & q̄ nondū vestibula matura ætatis īgressæ sit decātata: hoc vero cānicū adultę, & iā valde robustæ, & quæ ca

pax sit iā virilis potētie, p̄fectiq; mysterii, decātari vidēt̄. scdm̄ q̄ dicit̄ de ipsa q̄ vna sit p̄fecta colūba. q̄ si p̄fecta, ergo & p̄fecti viri spōsa p̄fectæ suscepit verba doctrinæ. Primū ergo cānicū cecinit deo Moyses, & filii Israel, quando viderūt egyptios mortuos ad litt⁹ maris, & qñ viderūt manū fortē, & brachiū excelsū dñi, & crediderūt deo, & famulo eius Moyfi. Tūc cātauerūt dicētes. Cātemus dño, gloriose em̄ honorificat⁹ est. Ego aut̄ arbitror q̄ nō possit ad istud p̄fectū qs & mysticū cānicū puenire, & ad istā p̄fectionē spōsę, q̄ ī hac scriptura cōtinet̄, nisi prius ambulet p̄ siccū ī medio mari, & fiat ei aqua mur⁹ a dextera, læua q; & sic euadat de manib⁹ egyptiorū, ita vt videat eos mortuos ad litt⁹ maris, atq; intuens manū fortē dñi, q̄ interfecit egyptios, credat dño, & famulo eius Moyfi. Moyfi autē dico legi, atq; euāgeliis, oībusq; diuinis scripturis. tūc em̄ merito cātabit, & dicet. Cātem⁹ dño, gloriose. n. honorificat⁹ ē. Sed istud cānicū canet qs cū primū liberat⁹ fuerit a fuitute egyptiorū. Post hęc aut̄ cū trāsierit p̄ hęc oīa quę ī Exodo, & q̄ ī Leuitico scripta sunt, & venerit ad hoc vt ī diuinos numeros assumat, tūc iterū secūdū cānicū canet, cum exierit de valle zareth, qd̄ iterptat̄ aliena descētio, & venerit ad puteū de quo scriptū ē. Et dixit dñs ad Moysen. Cōgrega pplm̄, & dabo eis aquā de puteo bibere. Ibi em̄ cātabit & dicet. Iniria te ei puteū. Foderūt illū p̄cīpes, excuderunt eū reges gētiū ī regno suo cū dñantur eorū. Sed de his plen⁹ ī Nūmerorū libro, scdm̄ q̄ de dit nobis dñs, dictū ē. Oportet igit̄ venire ad puteū q̄ a p̄cīpib⁹ fossus est, & a regib⁹ excusus est, ī quo ope nemo plebeius opat̄, sed oēs p̄cīpes, oēs reges, regales scilicet & p̄cīpales aīę, q̄ altitudinē putei aquā viuā cōtinentis ingrūt. Post illd̄ cānicū venit ad Deuteronomii cānicū, de quo dicit dñs. Et nūc scribite vobis verba cānici hui⁹, & docete illud filiis Israel, & iūcite illd̄ ī os eorū, vt fiat mihī cānicū istd̄ ad testimoniū ī filiis Israel. Et vide quātū & q̄le sit cānicū istud cui ad audiendū terra nō sufficit, sed cōuocat & celū. Ait em̄, Attende celū q̄ loqr̄, & audiat terra verba ex ore meo. Vide q̄ magna sint, q̄ īgēria quę dicunt̄. Expectet̄ (ait) sicut pluuia eloquiū meū, & descēdat sicut ros sup̄ gramē, & sicut nix super fœnū, quia nomē dñi inuocaui. & reliqua. Quartū cānicū est ī libro Iudicū, de quo scriptū ē. Et cātavit Debhora & Barach fili⁹ Abinoem ī die illa dicētes. Incipiēdo p̄cīpales ī Israel ī p̄posito ppli bñdicite dñm. Audite reges, aurib⁹ p̄cipite satrapę. & reliqua. Hęc

aut que canit apud eum debet, cui⁹ opus tale est
ut eo reges, & mediocres utantur ad sanitatem.
Debbora namque apud Ite interpretatur, quod istud canticum ca-
nit, sed & Barach cum ipsa interpretatur aut Barach
coruscatio. Et canit istud canticum post victo-
riam, quia nec ante quam posset quod perfecta sunt canere, nisi
si ubi aduersarios vicerit. Sic denique & in ipso
canto dicit, Exurge, exurge Debbora, exulci-
ta milia populi. Exurge, exurge, cane canticum, ex-
urge Barach. Verum & de his plenius in illis ora-
tionibus, quas de libello Iudicum edidimus disce-
re reperies. Quintum post hoc canticum est in secundo
libro Regum, cum locutus est Dauid ad dominum
verba cantici huius in die qua liberatus est dominus
de manu omnium inimicorum suorum, & de manu
Saul, & dixit, Dominus mihi petra, & munus
meum, liberator dominus deus meus custodis erit mihi.
Si ergo & tu potueris considerare quod sunt simi-
ci Dauid, quos in primo, & secundo Regum li-
bro superat, ac persternit, & quomodo dignus factus
est ut dominus adiutorium mereretur, & liberaretur ab
hominum inimicis, tunc poteris & tu quantum istud can-
ticum canere. Sextum est canticum in primo Paralipo-
menon libro, ubi constituit Dauid in principio
ad laudandum dominum Asaph, & fratres eius, & est
initium cantici istius tale. Laudate dominum, & confi-
temini, & inuocate eum in nomine eius, notas facite
in populis voluntates eius, canite ei, & hymnum
dicite, narrate omnes aduersiones eius quas fecit
dominus &c. Sciendum tamen est quod canticum quod est in
secundo Regum libro, valde simile est psalmo
xvii. Quod autem est in primo libro Paralipomenon
in initio quod usque ad eum locum ubi dicit, Et in
prophetis meis nolite malignari, simile est. ciii.
psal. Posteriora vero ab hoc loco similitudinem
gerunt primarium partium. xcv. psal. ubi dicitur:
Cantate domino omnis terra. usque ad eum locum ubi ait,
Quia venit iudicare terram. Igitur si in his con-
cludendus est numerus canticorum, septimo in loco
ponendus videbitur liber hic Cantici canticorum.
Si quis vero etiam Esaiam canticum cum ceteris nume-
radum putet, licet non valde conuenire videatur, ut
precessisse putet Esaiam canticum, quod longe poste-
rioribus temporibus Esaias scripserit, tamen si quis pu-
tet quod prophetica dicta non temporibus, sed ratione persan-
da sint, adiunget et illud canticum, & dicet hoc quod
Solomon cecinit, Canticum esse canticorum non tan-
tum eorum quod prius, sed & eorum quod postmodum canen-
da videbantur. Si quis vero putet etiam ex libro psal-
morum debere assumi, sicut in eo vel canticum scri-
bitur, vel canticum psalmi, multitudinem congrega-
bit precedentium canticorum. Iunget enim ceteris etiam
xv. simul graduum cantica: & requies singulorum
virtutes canticorum, atque ex his perficietur aliquid gra-
dus colligens, ac spiritualis intelligentie ordinem

iterum consequentiam componens, ostendere poterit,
quod magnificis gressibus incedens sponsa per hanc omnia
perveniat usque ad thalamum sponsi, digrediens in lo-
cum tabernaculi admirabilis usque ad domum dei
in voce exultationis & confessionis sonus epulan-
tis: & perveniens usque ad ipsum (ut diximus) thalamum
sponsi, ut audiat & loquatur cuncta haec quod con-
tinent in canticum canticorum. Adhuc autem possu-
mus & hanc ingredi prius quam ad ipsum corpus li-
belli veniamus: cur Solomon quod videtur obtempe-
rare in his tribus libellis voluntati spiritus sancti, in
Proverbiis quod dicat Solomon filius David quod
regnavit in Israel, in secundo vero libello non So-
lomon scribit, sed verba (ingit) Ecclesiastes filius
David regis Israel in Hierusalem. & filium quidem
se esse David, similiter ut in primo, & regem Israel
scribit, sed ibi puerbia, hic verba ponit, & se
ipsum quem ibi Solomonem, hic Ecclesiastem no-
minat. Et cum ibi gerere solam in qua regnauerat, po-
suisset, hic & gerem posuit, & locum regni Hie-
rusalem designat. In Canticum canticorum vero neque
geris nomen, neque locum in quo regnet, neque omnino
quod rex sit, neque quod patrem David habeat scribit,
sed tantummodo Canticum (ait) canticorum quod est ipsum
Solomoni. Et quis difficile mihi videatur, aut per-
scrutari, aut perungere posse horum differentias,
aut utcumque inuestigatas palam perferre, & chara-
tulis credere, tamen in quantum capere vel sensus no-
ster, vel auditus legentium potest, paucis aperire te-
tabimus. In plurimis Solomonem Christum typum
ferre, vel secundum hoc quod pacificus dicitur, vel secundum
hoc quod regina austri venit a finibus terrae audi-
re sapientiam Solomonis, non puto dubitandum. Hic
ergo & secundum quod filius David dicitur, regnat in Isra-
el, & secundum quod supra eos reges per quos ipse rex re-
gum dicitur, regnat. Et rursus, ut Ecclesiastes ipse est, quod
cum in forma dei esset semetipsum exinaniuit formam
sui accipiens ut congregaret ecclesiam. a congrega-
do. n. ecclesiam, Ecclesiastes appellatur. Tum vero quod
ita Solomon. i. pacificus sicut dominus noster Iesus Chris-
tus, quod factus est nobis sapientia a deo, & iustitia,
& pax: Igitur in primo Proverbiis libro cum nos
moralibus instituit disciplinis, rex esse dicitur in Israel
necdum in Hierusalem: quia & si Israel dicamur pro-
pter fidem, non tamen in hoc punctum est ut ad Hie-
rusalem caelestem pervenisse videamur. Vbi vero per-
verimus, & in hoc ventum fuerit, ut ecclesia pri-
mitivorum quod in coelis est sociemur, atque Hie-
rusalem caelestem discussis diligenter priscis, & natu-
ralibus causis matrem nostram noscimus caelestem,
tunc iam nobis etiam ipse Christus Ecclesiastes effi-
ciatur, & non solum in Israel, sed & in Hierusalem re-
gnare dicitur. Cum vero ad perfectionem omnium ventum
fuerit, & sponsa eius perfecta omnis duntaxat rationalis
creatura iungatur, quia pacificavit per sanguinem,
kk ii

Origenis

sua nō solū q̄ ī terris sunt, sed & q̄ ī celis, tūc Solomon tantūmō dicet cū tradiderit regnū deo, & patri, cū euacuauerit oēm prīcipatū, & patrē. Oportet. n. eū regnare donec ponat īnīcos suos sub pedib⁹ suis, & nouissim⁹ īmīcus destruat mors. Et ita pacificatis oībus, patriq̄ subiectis, cū erit iā de⁹ oīa ī oīb⁹, Solomon tantūmodo, id est solus pacificus nominabitur. Cōpetēter ergo ī hoc libello q̄ de amore spōse, & spōsi erat scribēd⁹, etiā p̄ hoc neq̄ fili⁹ Dauid, neq̄ Rex, neq̄ aliud horū qđ ad corporeū pertinere possit intellectum scribit, vt merito de eo perfecta iā spōsa dicat, Quia & si aliquando cognouimus Christum secūdum carnem, sed nunc iam non nouimus. neq̄s putet eā corporeū aliqd̄ amare, aut ī carne positū, & macula aliqua amorī ei⁹ credatur induci. Propterea Canticū cāricorū Solomonī tārtūmodo ē, & neq̄ filiū Dauid, neq̄ regi Israel, neq̄ aliqua ī his prorsus misceat carnalis nominis intelligētia. Et ne mireris q̄ cū vn⁹ atq̄ idē sit dñs atq̄ saluator noster, dicamus eū velut minorem primo ī Prouerbiis, & deinde proficiētē ī Ecclesiaste, & post hāc habere perfectionem ī Cārico canticorum, cū hēcetiā ī euangelīis videas scripta, vbi p̄pter nos & ipse ī nobis dicitur proficere. Sic enim refertur, quia Iesus proficiebat etate, & sapiētia apud deū, & homines. Puto ergo q̄ pro his oībus, neq̄ filiū Dauid, neq̄ rex Israel scribitur: sed & pro eo adhuc, q̄ ī Cārico cāricorum sponsa iam intantū profecerat, vt maius aliqd̄ esset q̄ est regnū Hierusalē. Nam Hierusalē caelestē dicit apostolus esse, atq̄ ad eam memorat credētes accedere. Hunc ergo sponsum ad quē nūc sponsa festinat, idē Paulus cum eū pontificē maximū dicit, ita de eo scribit, quasi qui nō ī celis sit, sed penetrarit, & pertransierit omnes caelos, & illuc quoq̄ eū hēc sua perfecta sponsa sectetur, imo illuc ad hārēs ei, & cōiūcta cōscēderit. est em̄ facta cū eo vnus spirit⁹. Vnde videtur mihi & ad Petrū, q̄ nō poterat eū primo sequi cū diceret, Quo ego vado vos nō potestis venire modo, dixisse, Sequis aut̄ postea. Qz aut̄ sit aliqd̄ maius & ab Israel, inde colligim⁹, q̄ ī Numero rū libro oīs quidē Israel numerat, & .xii. trib⁹ Israel certo sub numero cēsuntur: Trib⁹ vero leuitica, vtpote cēteris eminētiore, supra hunc numerū habet, & nequaq̄ ī Israelitico nūero deputat. Dicit em̄ ita. Hāc est visitatio ī qua recēsi sunt filii Israel scđm domos familiarū suarū. Omnis visitatio eorū cū virtute sua sexcēta tria milia quingēti quinquaginta. Leuitae aut̄ nō sunt numerati cū eis, sicut p̄cepit do-

In Cantica canticorū

min⁹ Moysi. Vides quō vt eminētiore a filiis Isrl̄ seq̄strant leuitae, nec ī eorū nūero sociant. Et rursus Leuitis eminētiore scribuntur sacerdotes. Sic em̄ ī eadē scriptura cōtinet. Et locutus est (inquit) dñs ad Moysen, dicēs. Accipe summā Leuitarum, & cōstitues eos ī cōspectu Aaron sacerdotis, & ministrent ei. Vides & ī hoc quomodo superiores leuitis nominet sacerdotes, & rursus leuitas eminētiore ponit filii Israel. Hēc aut̄ viū sum⁹ discutere paulo curiosius, volētes etiā per hēc ostēdere rationem, qā ī ipsīs quoq̄ attitulationibus librorū suorū Solomon differentiis vsus est necessariis. Sed aliud ī Prouerbiis, aliud ī Ecclesiaste, aliud etiā ī Cāricorū cārico ex ipsa īscriptiōe tituli designauit. Et adhuc q̄ ī cārico canticorum vbi iam perfectio ostēditur, neq̄ filiū Dauid, neq̄ rex scribitur, potest etiā hoc dici, quia cū fact⁹ fuerit seru⁹ sicut dñs, & discipulus sicut magister, videt̄ iam neq̄ seruus esse seruus, factus videlicet sicut dominus, neq̄ discipulus esse discipulus, quippe qui sicut magister effectus est, sed suū se quidē aliquādo discipulus, nūc vero esse sicut magister, & fuisse quidē seruus aliquādo, nūc vero esse sicut dominus. Simili igitur rōne etiā de rege & ī his ī quos regnat aduertī posse videbit̄, cū regnū iam tradetur deo & patri. Sed & hoc nō lateat, nōnullos attitulationem libelli huius Cārica cāricorum scribere, qđ nō recte scribitur. Non em̄ pluraliter, sed singulariter canticū hīc dicitur cāricorū. Hēc quasi ī prēfatione dicta sunt a nobis de superscriptiōe ipsa, vel attitulatione libelli. Iam nūc dño nostro nos adiuuāte ipsi, Hās operis adoriāmur exordia, & tamē ne illū quidē remaneat ī nobis omissum, qđ quibusdam requirendum vīsum est adhuc de ipsa attitulatione, ac superscriptiōe libri, quē ita habetur, Canticū canticorum qđ est ipsi Solomonī. Sic em̄ accipiūt, quasi canticū hoc esse dixerit cāricorum Solomonis, vt ex plurimis suis canticis hoc vnum esse signauerit. Sed nos quomodo recipiemus huiusmodi intelligētiā, cū neq̄ ecclesia dei vlla extrīnsec⁹ Solomonis cārica legēda suscepit, neq̄ apđ Hebreos a qb⁹ eloqa dei ad nos vidēt̄ eē trāslata, aliqd̄ p̄ter hos tres libellos Solomonis q̄ & apđ nos sūt, āpli⁹ habeat ī canone? Volūt tñ q̄ hoc asserūt, idē cōfirmare snīam, q̄ ī Regnorū terrio libro scriptū ē multa fuisse Solomonis cārica, vt vnū ex mltis eē cōfirmēt. Hoc ibi ergo refert, Et de⁹ dedit prudētiā Solomonī, & sapiētiā multā valde, & latitudinē cordis sicut arena q̄ ē ad orā maris, & fact⁹ est sapiēs Solomon

valde super sapiētiā oīm antiquorū, & sup oēs sapientes Aegypti, & sup Ethan Ezraiten, & Heman, & Chalcal, & Dorda filios Maol, & erat noīat⁹ in vniuersis gērib⁹ p circuitum: & locutus est Solomon tria milia parabolārū, & erant cātica ei⁹ qnq milia. Ex his ergo quinq milib⁹ cāticis volunt videri hoc vnū esse canticū qd habemus: sed vsquequo, vel vbi cātica sint, non solū ad vsum, sed ne ad notitiā qdē peruenit ecclesiarū dei. Operosum est aut, & pcul ab ope pposito, si velimus nūc ingreſſi q multorū librorū cōmemoratio fiat in scripturis diuinis, quorū lectio nulla nobis oīno ē tradita. Sed neq apud Iudaeos haberi qdē vsum hmōi repim⁹ lectionū. q siue p eo q aliqua supra hūanā intelligētiā cōtinebāt, placuit spiri tui scō auferri de medio, siue q essent de scripturis his q appellant apocriphē, p eo q multa in eis corrupta & cōtra fidē verā inueniuntur a maiorib⁹ tradita, nō placuit eis dari locū, nec admitti ad auctoritatē, supra nos est pñūciare de talibus. Illud tñ palā ē, multa vel ab aplīs, vel ab euāgelistis exempla eē plata, & nouo testamēto inferra, q in his scripturis q̄s canonicas habem⁹, nūq legim⁹, in apocriphis tñ inueniunt, & euidenter ex ipsis ostēdunt assumpta. Sed ne sic qdē locus apocriphis dandus est: nō em trāseūdi sunt termini quos statuerunt patres nostri. Potuit em fieri, vt apostoli, vel euāgelistae sancto spiritu repleti sciuerit qd assumēdū ex illis eēt scripturis, qdve refutādū: nobis aut nō est absq piculo aliqd tale psumere, qbus nō est tāta spūs abūdātia. Et ideo de p̄senti versiculo nos eā tenem⁹ editio nē quā supra exposuimus, maxime cū euident in eo habeat distinctio, vbi ait. Cāticū cāticorū, qd est ipsi Solomonī. Si. n. voluisset itelligi cāticorū Solomonis hoc esse canticū, dixisset vti q cāticū cāticorū q sunt Solomonī, vel cāticū ex canticis Solomonis: nūc aut qa dixit qd est Solomonī, ostēdit istud cāticū qd est in manibus, & quod erat ei canēdum, esse Solomonis. Et hoc de attributiōe quā pposuit cōtinere. Videamus ergo iam & quae sequuntur.

Homilia Prima.



Sculeſ me ab osculo oris sui. Meminisse oportet illud qd in p̄fatiōe pmonuim⁹, qa libell⁹ hic Epirhama hīs speciē, dramatis i modū cōscribit. Drama aut eē diximus vbi certē psonae introducunt, q lo

quunt, & alię interdū supueniūt, alię recedūt, aut accedunt, & sic totū in mutationibus agitur psonarū. Hec ergo erit totius libelli species, & secūdū hāc p virib⁹ historica a nobis aptabit expositio. Spiritualis vero intelligentia secūdū hoc nihilomin⁹ qd in p̄fatione signauimus, vel de ecclesiē ad Christū, sub sponsē, vel sponsi titulo, vel de aīę cū verbi dei cōiūctiōe dirigīt. Introducit ergo nūc p historiae speciē spōla qdā, q suscepit qdā spōsaliorū, & dotis titulo dignissima munera ab spōso nobilissimo. Sed plurimo tēpore morā faciēte spōso, sollicitari eā desiderio amoris sui, & cōfici iacētē domi suę, & agentē oīa quatenus possit aliquā videre spōsum suū, atq osculis ei⁹ p̄frui. Quae qm nec differri amorē suū, nec adipisci se posse qd desiderat videri, cōuertat se ad orōnē, & supplicet deo, sciēs eū patrē esse spōsi sui. Cōsideremus ergo eā leuātē sanctas man⁹ sine ira & disceptatione in habitu ornato cū verecūdia & sobrietate, ornatā dignissimis ornamētis, qbus ornari decet nobile spōsam: astuantē vero desiderio spōsi, & iterno vulnere amoris agitatā, orōnē (vt dixim⁹) fundere ad deū, & dicere de spōso suo. Osculeſ me ab osculo oris sui. Hec sunt q dramatis in modū cōposita, historica cōtinet explanatio. Interior vero itelle

A⁹ videam⁹ si hoc mō poterit cōpetēter appareri. Ecclesia sit desiderās Christo cōiūgi. Ecclesia aut coetū oīm aduerte scōrū. Hec ergo ecclesia sit q̄li oīm vna psona, q loquat, & dicat. Oīa habeo, repleta sū munerib⁹ q spōsaliorū vel dotis titulo ante nuptias sūpsi. Dudū. n. cū ppararet ad cōiugiū filiū regis, & primogeniti oīa creaturā, obsecuti sūt, & ministrauerūt mihi angeli sancti ei⁹, deferētes ad me legē spōsalis muneris loco. Lex nāq p angelos disposita dē in manu mediatoris. Ministrauerūt mihi etiā pphetā. Locuti sunt em oīa & ipsi, p q nō solū ostēderēt, & idicarēt mihi de filio dei, cui me delatis his q appellāt arris, & munerib⁹ dotalib⁹ spōdere cupiebāt, verū vt & i amorē me ei⁹ desideriiq succēderēt, pñūciauerūt mihi propheticis vocib⁹ de aduētū ei⁹, & de inuēris virtutib⁹, opib⁹q ei⁹ imēsis repleti spū scō p̄dicauerūt, pulchritudinē quoq ei⁹, & speciē, ac māsuetudinē descripserūt. Ita vt oīb⁹ his ad amorē ei⁹ integraliter inflāmarer. Sed qm seculū iā pene finitū est, & ipsius qdē p̄sentia non dat mihi, solos aut ministros ei⁹ video ascēdētes, & descēdētes ad me, propter hoc ad te patrē spōsi mei p̄cē fundo, & obsecro vt tādē miserat⁹ amorē nostrū mittas eū, vt iā nō mihi p ministros suos angelos dūtaxat & pphetas loquat, sed ipse p semetipm veniat, & osculeſ

B

D

kk iii

Origenis

me ab osculo oris sui, verba scilicet in os meum
sui oris infundat, ipsum audiā loquēte, ipsum vi-
deā docēte. Hec enim sunt Christi oscula, quae por-
rexit ecclesiae, cum in aduentu suo ipse Christus in car-
ne posset euangelizauit ei verba fidei, & chari-
tatis, & pacis, secundum quod Esaias promiserat, & pra-
missus ad sponsam dixerat, Non legatur, neque ange-
Elus, sed ipse dominus saluabit nos. Tercio vero ex-
positiōis loco introducā animam, cuius omne stu-
diū sit cōiūgi, & consociari verbo dei, & intra
mysteria sapiētię ei⁹ ac sciētię velut sponsi cele-
stis thalamos intrare, cuiusque animę presentia ei⁹ etiā
munera data sunt, dotis. scilicet. nomine. Sicut. n. ecclesie
dos fuit legis & prophetarū volumina, ita huic
lex naturę, & rationalis sensus, ac libertas arbi-
trii dotalia munera deputent. Habes autē hec
dotis sue munera, sit ei prius eruditiōis doctri-
na a monitoribus doctoribusque descendēs. Sed
quoniam in his non est ei plana, atque perfecta desiderii sui
& amoris expletio, desuper ut mens ei⁹ pura &
virginalis, ipsius verbi dei illuminatiōib⁹ & vi-
sitatiōib⁹ illustret. Cum. n. nullo hominis, vel ange-
li ministerio diuinis sensib⁹ & intellectib⁹ mens
implet, tūc ipsius oscula verbi dei suscipe sese cre-
dat. Propter hæc ergo & hominū oscula dicat
anima oras ad deū. Osculet me ab osculo oris sui.
Dū enim idē capax fuerit, ut ipsius verbi dei ca-
peret verā solidāque doctrinā, necessaria susce-
pit oscula. id est. sensus ab ore doctorū: ubi vero
sponte iam cœpit obscura cernere, enodare pple-
xa, inuoluta dissoluere, parabolas, & enigma-
ta, dictaque sapiētū cōpetētib⁹ intelligentiē li-
neis explicare, tūc iam oscula ipsius sponsi sui, id est
Verbi dei, suscepisse se credat. Ideo autē oscula
plaliter posuit, ut intelligam⁹ vniuscuiusque obs-
cūri sensus illuminatiōem, osculū eē verbi dei
ad animam perfectā delatū. Ex secundum hoc forte di-
cebat prophetica & perfecta mens. Os meū aperui,
& attraxi spūm. Os autē sponsi intelligim⁹ vir-
tutē dei, qua illuminat mentē, & velut sermo-
ne quodā amoris ad eā facto, si tñ cape mereat
tāte virtutis pñtiā, incognita quę sibi, & obscu-
ra manifestat: & hoc est veri⁹, propriusque, & san-
ctius osculū, quod a sponso dei verbo porrigi di-
cit⁹ sponsę, purę. scilicet. animę, & perfectę. Cui⁹ rei imago
est illud osculū quod in ecclesia sub tpe mysterio
Grū nobis inuicē dam⁹. Quoties ergo in corde
nō aliquid quod de diuinis dogmatib⁹, sensibusque
grit⁹, absque monitoribus inuenim⁹, quoties oscu-
la nobis data esse a sponso dei verbo credam⁹.
Vbi vero querētes aliquid de diuinis sensib⁹ in-
uenire nō possum⁹, tūc affectu hui⁹ ofonis af-
fūpto petam⁹ a deo visitatiōem verbi ei⁹, & di-
cam⁹. Osculet me ab osculo oris sui. Scit autē
per vniuscuiusque animę capacitātē, & nouit quo

In Cantica canticorū

tpe, cui animę, quę oscula verbi sui porrigere in intel-
lectib⁹ dūtaxat, & sensibus debeat. Quia bona
sunt vbera tua super vinū, & odor vnguentorū
tuorū super omnia aromata. Intellige pri⁹ quasi in H
historię dramate sponsam eleuatis ad deū ma-
nib⁹ ofonē fuisse ad patrē, & orasse ut iam ve-
niret ad eā sponsus, & ipse ei osculū proprii oris in-
funderet. Dūque hæc oraret ad patrē, in ipsa ofone
qua dixit, Osculet me ab osculo oris sui, parat
etiā alia ofonis verba subiungere, ac dicere, quia
in hoc principio sermonis affuisset sponsus, &
orāti ei astitisset, ac reuelasset verba sua, ipsum
que sponsum vnguentis mirificis, & quibus spon-
sum fragrare decebat, constituisset delibutū.
Sponsa vero ubi adesse vidit eum per quo ora-
bat ut adesset, & adhuc loquēti sibi pñtū quod
orabat, ac data sibi ab ipso oscula quę poposce-
rat, letā per hoc reddita, & decore vberum, ac
fragratię ipsius odore pmota, proposuit oratio-
nis sermonē cōuertit ad pñtiā sponsi quę aderat:
& cum dixisset, Osculet me ab osculo oris sui,
subiūgit post hæc ad pñtē iam sponsū, dicēs, Bona
vbera tua super vinū, & odor vnguentorū tuorū
super omnia aromata. Hec iterum secundum historicā in-
telligētiā quā dramatis in modū pdixim⁹ textā.
Nūc vero quod intellect⁹ interior habeat, regram⁹.
Diuerfis vocabulis principale cordis appella-
ri in scripturis diuinis inuenim⁹, quę vocabula per
causas, ac reb⁹ de quibus agit aptari solēt. Inter
dū enim cor dicit⁹, ut Beati mūdo corde, & Cor
de credis ad iustitiā. Si vero cōiūni tps sit, per
specie, & ordine discubentiū, vel fin⁹, vel pect⁹
appellat⁹, sicut Ioānes in euāgelio refert de quo
dā discipulo quē amabat Iesus, quod in sinu eius
vel supra pect⁹ ei⁹ recūberet, ille perfectio cui in-
nuens Simon Petrus dicebat, Interroga quis
est hic de quo dicit. Post hæc vero recubēs su-
per pect⁹ Iesu, dicit ei. Dñe quid es? In his. n. cer-
tum est quod Ioānes in principali cordis leui, atque
internis doctrinę ei⁹ sensibus regensse dicat⁹,
ibi regēs, & pscrutās thesauros sapientię, &
sciētię quę recōditi erāt in Christo Iesu. Sed quod
fin⁹ Christi in loco dogmatū sanctorū accipia-
tur, puto idēcēs nō videri. Diuerfis ergo mo-
dis ut dicere coeperam⁹ principale cordis in scri-
pturis sanctis designat⁹, sicut & in leuitico nihi-
lomin⁹, ubi de sacrificiis pectusculū separatiōis,
& brachiū sacerdotibus seqstra: & in hoc se-
questratū ac separatū pectusculū & brachiū, pre-
cellēs ceteros homines principale cordis, & operū
decus vult esse in sacerdotib⁹. De quo plen⁹
in libro Leuitico put dominus dare dignat⁹ est ex-
posuim⁹. Secundum hæc ergo etiā in pñti loco, quā
dogmē amatorū videt drama quod agit, in vberib⁹
bus principale cordis intelligamus, ut tale vi

deatur esse quod dicitur. Cor tuū o sponsa, & mens. i. dogmata quę intra te sunt, vel doctrinę gratia, superat omne vinū, qđ cor hominis lätificare solet. Sicut em̃ in his de qbus dicit, Quia deum videbunt, cor cōpetenter dictum esse videtur, & inter discumbentes sinus, & pectus ponitur, pro habitu sine dubio discubētiū, formaq; cōuiuii: & rursus vt apud sacerdotes pectusculum & brachium mysticis designatur eloquiis: ita etiā arbitror in p̃senti loco, vbi amātiū habitus, & colloquia describuntur, gratissime hoc ipm principale cordis in

A vberibus appellatū. Bona ergo sunt vbera spōsi, quādoquidē thesauri sunt in eis sapientię, & scientię reconditi. Vbera autē hęc vino cōparat spōsa, sed ita cōparat vt pręferat. Vinū autē illa intelligenda sunt dogmata, & doctrinę, quę per legem, & prophetas ante aduentum spoñi sumere spōsa cōsueuerat. Sed nūc considerās hęc doctrinam, quę ex vberibus p̃fluit spoñi, miratur, & stupet, videns eam longe pręstātiorem q̃ illā ex qua ante aduentum spoñi lätificata fuerat, tanq̃ ex vino spiritali qđ ministrabant sancti patres, & prophetę, q̃ etiam huius generis plantauerunt vineas, vt Noe prim⁹, & Esaias in cornu in loco vberī, & tulerūt eas. Vidēs ergo nūc multā eē em̃nētiā dogmatū & scientię apud spōsum, & longe ex eo p̃tiorē, q̃ fuit apud antiquos, emanare doctrinā, dicit. Bona sunt vbera tua sup vinū: super illam scilicet doctrinā qua lätificabar ab antiquis. De hoc enī antiquorū vino intelligendus est Ecclesiastes dicere, vbi ait, Ego dixi in corde meo: veni, & tētabo te in lētitiā, & videbo in bono. Et iterum de eisdē ṽc̃is loquens idem Ecclesiastes dicit. Magnificauī mihi opus meū, ædificauī mihi domos, plātaui mihi vineas, feci mihi hortos, & paradisos, & reliq;. Sūt autē hui⁹ vineę mystici etiā ministri quidam, qui vini fusores appellātur.

B Sic em̃ idē dicit: Et feci mihi cantores, & cārtrices in lētitiā filiorū hominū, vini fusores, & vini fusitrices. Vide ergo si possum⁹ tum ī ceteris, tū etiā in hoc intelligere saluatorem veteri vino nouella vberum suorum fluenta miscentem, cum Maria & Ioseph quærētes in uenerūt eū in tēplo sedētē in medio doctōrū, & audientē atq; interrogātē eos, quādo & mirabant omēs sup responsis eius. Sed & ibi fortassis species formę huius explet, vbi ascēdēs in mōtem docebat populos, & dicebat. Dictū est antiquis, Nō occides: ego autē dico vobis, Oīs q̃ irascitur fratri suo sine causa, reus erit. Et dictū est antiquis, Nō adulterabis: ego autē dico vobis, Omnis q̃ viderit mulierē ad

cōcupiscendū eā, iam moechatus est eā in cor de suo. Inquātū ergo doctrina hęc eius p̃celat illam antiquā, intantū sponsa intelligit, & pronūciat bona esse vbera eius sup vinū. Sed & q̃ vorax dicitur filius hominis, & bibēs, & dicunt, Ecce homo vorax, & vinum bibens: ad hoc nihilomin⁹ respicit: tale & illud vinū fuisse ī Chana Galilęę qđ bibebat in cōuiuiū nuptiali, quo deficiēte fecit & aliud vinū cui testimonium reddit Architrīcln⁹ q̃ sit valde bonū, & eo vino qđ expēsū fuerat multo p̃stari⁹, cū dicit. Oīs homo p̃mo bonū vinū ponit, & cū inebriati fuerint id qđ deterius est, tu autē seruasti vinū bonū vsq; nūc. Sed & Solomonē qui pro accepta dei sapientia in admiratione fuit reginę Sabę, quę venerat tētare eum in quæstionibus: in qbus etiā eadē regina scrutet, & miretur, audi scripturā referentē. Et vidit (inquit) regina Saba omnē sapiētiā Solomonis, & domū quā ædificauit, & apparatū cōuiuii eius, & sedē puerorū eius, & ordinē ministrorū eius, & vestes eius, & vini fusores eius, & holocausta ei⁹, quę offerebat in domo dei, & stupefacta est, & reliqua. In his ergo aduertēte quō hęc q̃ venit a finibus terrę audire sapiētiā Solomonis, inter cetera mirat & cibos cōuiuii ei⁹, ṽl vini fusores ei⁹, & sup his dicit obstupuisse. Nescio autē si ita ineptā putemus fuisse reginā, q̃ ob hoc venerat a finibus terrę vt audiret sapiētiā Solomonis, vt miret cibos corpales, & vinū istud cōe, ac p̃ncernas vini ī ministerio regis. Quid em̃ ī his admiratione dignū reginę videat, q̃ cōia pene oīb⁹ sūt holb⁹? Sed mihi videt miratā eē cibos doctrinę ei⁹, & vinū dogmatū, q̃ ab eo p̃ diuinā sapiētiā p̃dicabant. Hoc erat vinū, & illud qđ p̃ Hieremiam refert de filiis Ionadab filii Rechab, q̃ eo tēpore quo p̃ctā populi īualuerāt, & p̃ signatibus plebis captiuitas iminebat, cōuocati sunt vt biberēt vinū, & dixerūt, quia mandauerat eis p̃ suus Ionadab ne biberēt vinū ip̃i & filiis sui in seculū, neq; domos ædificarēt, neq; seminarēt semē, neq; plātarēt vineas, sed ī tabernaculis habitaret oīb⁹ dieb⁹ vitę suę. Et āplectis eos de⁹ eo q̃ custodierūt p̃ceptū p̃is sui, & noluerūt bibere vinū. Pro peccatis em̃ tūc ppli, & iniquitatib⁹ eorū, erat vinea eorū ex vinea Sodomorū, & palmites eorū ex Gomorra, yua eorū yua fellis, & bott⁹ amaritudinis: venenū aspīdū, & furor draconū erat vinū eorū. Propter hoc ergo laudabiles habēt filii Ionadab, q̃ tale vinum, venenata. s. dogmata, & aliena a fide dei, bibere, & suscipere recusarūt. Propter hoc ergo fortassis pcussit de⁹ vineas Aegyptiorū, sicut ī psalmo scriptū est, ne tale facerēt vinū.

kk iiii

E igitur si intelleximus vini differentias, easque pro diuersitate dogmatum constare perspeximus, quod ait hic sponsa, Quia bona sunt vbera tua super vinum, super vinum utique intelligamus bonum, non malum. Bonis enim, non malis comparata dogmatibus sponsi dogmata preferuntur. Bonum enim vinum gustauerat prius in lege, & prophetis: ex quo velut premeditata erat sponsa latitiam cordis accipere, ac preparare, ut capere posset etiam illam quae affutura erat per vbera ipsius sponsi, excellentiorē cunctis cernens eorum doctrinā. & ideo dicit. Bona sunt vbera tua super vinum. Et vide si adhuc formae huic aptare possimus illā euāgelii parabolā, quae dicit. Simile est regnū coelorum thesauro abscondito in agro, quē qui inuenerit, abscondit, & praegaudio ei⁹ vadit, & vendit omnia quae habet, & emit agrum illum. Est ergo thesaurus is non in deserto aliquo loco, neque in syluis, sed in agro absconditus. Et possibile utique est agrum illum habere etiam vineas, quae afferant vinum, habere etiam thesaurū, propter quem distractis omnibus emit agrum illū is qui inuenerat ibi thesaurum. Potest ergo dicere ille qui emit agrū, quia bonus est thesaurus qui est in agro, magis quam vinū quod est in eo. Ita ergo & bonus est sponsus, atque vbera sponsi, quae velut thesaurus absconditus est in lege & prophetis, magis quam vinū quod est in eis, illa scilicet doctrina quae palam est, & lētificat audientes. Bona ergo sunt vbera sponsi. Thesauri enim sunt sapientiae & scientiae in eo absconditi: qui cum aperti, & reuelati fuerint oculis sponsae, multo prestantiores ei videbuntur quam fuit prius istud vinū legis, & doctrina prophetica. Sed & si tertiam expositionē de anima perfecta, & verbo dei sentire debeamus, possumus dicere: quia quod dominus paruulus est, & nondum semetipsum ex integro obtulit deo, bibit vinū quod affert ager ille, qui habet intra se etiam thesaurū absconditū, & bibēs lētificatur ex vino. Cum autē obrulerit, & deuouerit semetipsum deo, ac Nazare⁹ fuerit effectus, atque inuenerit thesaurū absconditum, & ad ipsa vbera fontesque peruenerit verbi dei, vinū & siceram iam non bibit, dicens ad ipsum dei verbū de his thesauris, qui in ipso scientiae & sapientiae recōditi sunt: Quia bona sunt vbera tua super vinū. Sunt autē vngueta quaedam sponsi, quorum fragrantia delectata est sponsa, & dicit, Odor vnguētorum tuorum super omnia aromata. Aromata species sunt pigmentorum. Sponsa autē habuit quendam usum & notitiam aromaticū, hoc est verborum legis & prophetarum, quibus ante aduentū sponsi mediocriter licet, instrui tamen videbatur, & exerceri ad cultum Dei,

utpote puula adhuc, & sub curatoribus, & auctoribus agēs, & paedagogis. Lex enim paedagogus non fuit ad Christū. Hec autē omnia aromata fuerāt, in quibus enutrirī visa est, & sponso suo preparari. Sed ubi venit plenitudo temporū, & adoleuit, atque vnguentū suū pater spūs sancto vinctū misit in hūc mūdū, odorata sponsa diuini vnguētī fragrantia, sentiensque quod illa omnia aromata quibus prius visa videbatur, longe inferiora sint ad cōparationē suauitatis noui huius, & caelestis vnguētī, ait. Odor vnguētorum tuorum super omnia aromata. Et quoniam Christ⁹ idē sponsus, atque idem pontifex dicit: Pontifex quidem secundū hoc quod mediator est dei, & hominū, omnesque creaturā, per qua & ppitiatio fact⁹ est semetipsum offerendo hostiā pro peccato mūdī. Sponsus vero secundū hoc quod ecclesiae iūgit non haberi maculā, aut rugam, aut aliqd horū: considera ne forte vnguētū illud pontificale quod in Exodo cōponi iubet arte pigmentarii, istius vnguētī quod nunc odorata sponsa mirat, teneat rationē: & videns quod illa quidem aromata quibus cōpositū vnguētū videbatur quo Aarō vinct⁹ est, quoniam erāt terrena, & materiae corporalis, hoc autē vnguētū quo nunc vinctū vidit sponsum spiritale est, & caeleste, idcirco dicat. Quia odor vnguētorum tuorum super omnia aromata. Videam⁹ ergo quomodo cōpositū sit illud vnguētū. Et locut⁹ est dñs (ingit) ad Moysen, dicens. Accipe tibi florē myrrhē electē, vngētos siclos, & cynamomū suauē, ducētos quingēta siclos, & calamū suauē ducētos quingēta siclos, & casie vngētos siclos secundū modum sicuti sctm, & oleū ex oliuis Hīn, & facies illud oleū chris̄matis scti vnguētū arte pigmentarii. Hec autē in lege quodē referri audierat sponsa, sed rationē eorum veritatēque nūc pspicit. Vide ergo quod istae quatuor species vnguētī istius, formā tenebāt incarnationis verbi dei, quod ex quatuor elementis cōpagnatū corpus assumpsit, in quo corpe myrrha illa mortis eius, quā siue ut pontifex pro populo, siue ut sponsus pro sponsa suscepit, seruat indicia. Quod vero non simpliciter myrrha, sed flos myrrhē, & myrrhē electē scriptū est, non solū mortem eius, sed & primogenitū eū futurum ex mortuis indicabat, atque eos qui cōplantati fuissent similitudini mortis eius, non solū vocatos, sed electos futuros. Cynamomū vero immaculatū dicit, propter ecclesiā sine dubio, quā purificauit lauacro aque, & immaculatā fecit non habētē maculam, aut rugā, aut aliquid huiusmodi. Sed & calamus assumitur, quia lingua eius etiam est calamus scribae velociter scribētis, doctrinae gratiam pigmentis designans suauitatis. In eis quoque species adhibet calidissimas, ut referantur ad ardentissima, in qua re

A vel spiritus sancti feruor, vel futuri p igne iudicii ostendit forma. Numerus vero quingentorum, vel ducentorum quinquaginta sistorum in eo mysterium tenet ceterupliciter perfectorum, ut remissione peccatorum per eum data significet. Quinquagenarius enim iubilus in his est ceterupliciter positus. Sed hac omnia oleo puro colligunt, per quod ostendit, vel misericordie, vel salutis causa fuisse, quod is qui erat in forma dei formam serui suscepit, vel ea que ex materiali substantia in Christo fuerat assumpta, per spiritum sanctum redacta in unum fuisse, atque in una specie quae est persona mediatoris effecta. Illud ergo oleum materiale nullo genere olei latitiae appellari potuit. Istud autem oleum, id est spiritus sancti unguentum, quo unctus est Christus, & cuius nunc odor percipies sponsa, admirata est, oleum letitiae, quia fructus spiritus gaudium est, merito appellat, quo unxit eum deus, qui dilexit iustitiam, & odio habuit iniquitatem. Propterea enim dicit, Unxit eum dominus deus suus oleo letitiae participationibus suis. Et ideo odor unguentorum eius est super omnia aromata. Simili autem expositione utimur, etiam si ad unamquamque animam in amore & desiderio verbi dei positam transferat hic sermo, cui fuerint omnes doctrinae per ordinem decursae, in quibus ante agnitionem verbi dei exercitata videtur, & erudita, siue ex moralibus descendentes, siue ex naturalibus scholis. Erant enim ei omnia ista aromata quaedam, pro eo quod in his institutio probabilis, & morum conquirere emendatio, quod deprehendit in his vanitas seculi, & caducarum rerum respuunt falsa miracula. Erant ergo ei haec omnia velut aromata, & odoramenta quaedam animae pigmenta. Sed ubi ad cognitionem diuinorum mysteriorum, & diuinorum dogmatum scientiam verum est, ubi ad ianuam sapientiae ipsius, & sapientiae non huius mundi, neque principum huius mundi quae destruantur, accessum est, sed ad ipsam dei sapientiam, quae inter perfectos disseminatur, & ubi mysterium quod prioribus generationibus non fuit notum, filiis hominum reuelatum est, ubi inquam anima ad tanti cognitionem ascendit arcani, merito dicit. Odor unguentorum tuorum, spiritalis scilicet intelligentia & mystica, super omnia aromata moralis naturalisque philosophiae. Non autem lateat nos quod in quibusdam exemplaribus pro eo quod legimus, Quia bona sunt vera tua super vinum, inuenimus scriptum, Quia bona sunt loquelae tuae super vinum, quod quis videatur significasse euidentius ea ipsa quae a nobis spiritali interpretatione diserta sunt, tamen nos septuaginta interpretum scripta per omnia custodimus, certi quod spiritus sanctus mysteriorum formas obiectas inesse voluit in scripturis diuinis, & non palam

atque in propatulo haberi. Unguentum exinanitum nomen tuum. Propterea adolescentulae dilexerunt te, ac traxerunt te post se. In odore unguentorum tuorum curremus. Historica quidem expositio eadem quae in superioribus, percurrit etiam in presenti loco, donec fiat aliqua mutatio personarum. ita quippe ordo dramatis quae a nobis in hac expositione receptus est, poscit. Possunt sane in prophetia quaedam videri ex persona sponsae per lata de Christo, quod futurum esset in aduentu domini & saluatoris nostri, ut nomen eius ita per orbem terrarum, & per uniuersum mundum diffunderetur, ut fieret odor suauitatis in omni loco, sicut & apostolus dixit. Quia Christi bonus odor sumus in omni loco: aliis quidem odor ex morte in mortem, aliis autem odor de vita in vitam. Si enim omnibus fuisset odor vitae in vitam, dixisset utique & hic: omnes dilexerunt te, & traxerunt te. Sed nunc ait, ubi nomen tuum est factum unguentum exinanitum dilexerunt te, non illae vetulae, ac veteres hominem induta animae, neque rugas habentes, neque maculas, sed adolescentulae, in augmento scilicet etatis, & pulchritudinis positae aetate, quae semper innouantur, & de die in diem renouantur, novum se hominem induentes quod secundum deum creatus est. Propter istas ergo adolescentulas, & in augmentis vitae, & profectibus positas exinanitum se ille qui erat in forma dei, ut fieret unguentum exinanitum nomen eius, ut non iam inaccessible lucem tantummodo habitaret, & in forma dei permaneret, sed verbum caro fieret, quo possent istae adolescentulae, & in augmentis profectuum positae animae, non solum diligere, sed & trahere eum ad se. Trahit enim unaquodque animam, & affluit ad se verbum dei per capacitatis & fidei suae mensura. Cum autem traxerint ad se animae verbum dei, & sensibus suis atque intellectibus inseruerint, & dulcedinis eius & odoris senserint suauitatem, ubi unguentorum eius fragrantiam ceperint, ratione duntaxat aduentus eius, & redemptionis, ac passionis causas, charitatemque agnouerint, quae pro salute omnium usque ad mortem crucis immortalis accessit, & his omnibus velut diuini cuiusdam & ineffabilis unguentum odoribus inuictatae adolescentulae, id est animae plenae vigoris atque alacritatis effectae, currunt post ipsum, atque ad odorem suauitatis eius, non lento gradu, nec tardis passibus, sed rapido cursu, & rota preparatione festinant, quemadmodum & ille qui dicebat. Sic curro ut comprehendam. Verum quod ait, Unguentum exinanitum nomen tuum, propterea adolescentulae dilexerunt te, & traxerunt te post se, in odorem unguentorum tuorum curremus: trahunt ad se Christum adolescentulae, si quidem de ecclesiis intelligatur, quae una quidem est cum per

Origenis

fecta est. Multę vero sunt adolescentulę, cū ad huc instruunt, & p̄ficiūt. Istę ergo trahūt ad se Christū p̄ fidē, q̄a Christ⁹ vbi viderit cōgregatos duos, v̄l tres ī fide noīs sui, vadit illuc, & ē ī medio eorū, fide eorū tract⁹, & vnanimitate puocatus. Si vero tertia expositiōe de anima verbū dei sequēte intelligi hęc oportet, q̄ cūq̄ aīa fuerit erudita primo ī moralibus, scđo etiā ī naturalibus exercitata, p̄ illa oīa quę ī his disciplinis edoceri supra oīdimus ip̄a morū emēdatiō, & eruditio rerū, ac p̄bitas disciplinę trahit ad se verbū dei, & libēs trahit. gratissime eī ad eruditās aīas venit, & trahit se ab his īdulgēter accipit, benignęq̄ cōcedit.

E Requiro sane, si solū nomē ei⁹, q̄a vnguētū factū ē exinanitū, tātū opis egerit, & ita suscitaret adolescentulas, vt primo traherent eū ad se, & habētes eū apud se, caperēt vnguentorū eius odorē, & statim currerent post eū: si hęc inquā oīa solo noīe ei⁹ effecta sunt, qd̄ putas faciet ip̄a eius substantia? Quid ex illa adolescentulę istę virtutis, quid vigoris excipiet, si quo pacto potuerint aliqñ ad ipsam eius incōprehensibilē, atq̄ ineffabilē substantiā peruenire? Ego puto q̄ si ad hoc aliqñ puenerint, iā nō ambulēt, neq̄ currāt, sed vinculis quibusdam charitatis ei⁹ astrictę adherēat ei, ne vltra mobilitatis alicui⁹ vllus ī eis resideat locus, sed sint cū eo vnus spiritus, & cōpleat ī eis illud qd̄ scriptū est. Sicut tu pater ī me, & ego ī te.

F vnū sum⁹, ita & isti ī nobis vnū sint. Sed nūc interī (vt videt⁹) spōsa cōsociatis sibi adolescentulis multis, quartū ī posteriorib⁹ nullus ē nūerus dicif, ab vno solo sensu. i. odoratu tm̄ modo capta, currere se ī odorē vnguentorū spōsi cōmemorat, siue q̄ ip̄a cursu īdigeat ad huc & p̄fectu, siue q̄ ip̄a qd̄ p̄fecta sit, p̄ his autē adolescentulis q̄ adhuc cursu & p̄fectibus indigēt, etiā ip̄a se currere fatet: sicut & ille q̄ cū ip̄e sub lege nō esset, fuit tm̄ sub lege, vt eos qui sub lege sunt lucrificiat. Et iterū, cū ī lege sit Christi, his tm̄ q̄ sine lege sunt fit & ip̄e sine lege, vt eos q̄ sub lege sunt saluet. Et hoc fit (vt dixim⁹) solo adhuc odoratu eius accepto. Quid putas agent cū & auditū earū, & visū, & tactū, gustūq̄ occupauerit verbū dei, & singulis quibusq̄ sensibus virtutes ex se cōpetentes naturę earū, capacitatiq̄ p̄buerit: Ita vt oculis si videre potuerit gloriam eius, gloriam tanq̄ vnigeniti a patre, aliud vltra iā videre nolit, neq̄ audit⁹ aliud q̄ verbū vitę & salutis audire. Sed & cui⁹ man⁹ palpauerit de verbo vitę, nihil vltra materiale, nihil fragile caducūq̄ palpabit, nec gustus cum gustauerit bonū verbū dei, carnēq̄ eius, & panem qui

In Cantica canticorū

de celo descendit, aliud quid post hęc gustare pariet. Prę dulcedine nāq̄ ipsius, & suauitate omnis reliquus ei sapor asper videbit⁹ & amarus, & ideo hoc solo vescet. Omnem nāq̄ suauitatē quācūq̄ cupierit ī hoc inueniet. ad oīa nāq̄ aptū se reddit, & habilem. Deniq̄ **G** his q̄ ex incorruptibili semine regenerant⁹, rationale & sine dolo efficitur lac: his vero q̄ infirmant⁹ ī aliquo, olera se prębet ad hospitalitatis amicitia, & gratia. His vero qui p̄ possibilitate sumendi, exercitatos habēt sensus ad discretionē boni & mali, cibū se solidū prębet. Si q̄ vero sunt q̄ exierint de Aegypto, & securi columnam ignis, & nubis ī eremū venerint, de celo ad illos descēdit, minutum & subtilē eis prębens cibū angelico similē, ita vt panē angelorū manducet homo. Habet & alias multas ī semetip̄o, atq̄ īnumeras ciborū differentias, quas interim pelle quis & carne ossibusq̄ indurus & neruis capere nō potest. Qui autē dignus fuerit redire & esse cū Christo, quicq̄ ī paruo fidelis inuentus cōstituet⁹ super multa, ille gustabit, & capiet voluptatē dñi, p̄duct⁹ ad locū quēdā q̄ p̄ huiusmodi ciborū copiis, & varietatibus, deliciarū nominatur locus. Propter qd̄ & ī Eden positi⁹ dicif qd̄ delicias īdicat. Ibi em̄ dicet⁹ ad eū, delitiare ī domino. Delitiabit⁹ autem non ī vno solo edēdi, gustandiq̄ sensu, sed & auditu delitiabit⁹, & visu, & tactu, odoratūq̄ delitiabit⁹. In odorem nāq̄ vnguenti eius curret. Et ita oībus sensibus suis delitiabit⁹ ī verbo dei is qui ad summā perfectionis, ac beatitudinis venerit. Vnde & ī his positi locis deprecamur auditores horū, vt mortificent carnales sensus, ne quid ex iis quę dicunt⁹ secūdum corporis motus excipiat, sed illos diuiniore interioris hoīs ad hęc capiēda sensus exhibeat: sicut Solomon edocet nos, dicēs, Sensem autem diuinū inuenies. Et vt Paulus quoq̄ ad Hebręos scribit de perfectis (vt supra memorauimus) qui exercitatos habent sensus ad discretionē boni vel mali: ostendens esse ī homine pręter hos corporeos sensus, quinq̄ alios nihilominus qui exercitio querunt⁹, & exercitati dicuntur, cū scilicet intelligentiam rerum acumine acriore discutiunt. Non enim perfunctorie, & vt libet audiēdum est, qd̄ apostolus de perfectis dicit, quia exercitatos habēt sensus ad discretionem boni vel mali. Qd̄ vt clari⁹ **H** elucescat, sumamus si videtur exemplū ab his corporalibus sensibus, & ita demū statim ad illos diuinos quos scriptura noīat sensus interioris hominis veniem⁹. Si enim corporeus oculus exercitiū visus habeat nullo

impediente obstaculo, integre, & absq̃ vlla falsitate vel colores corporũ vel magnitudines qualitatesq̃ deprehendet. Nā si aut caligine, aut alia qualibet infirmitate impediatur aspectus, & rubrũ p̃ albo, & viride pro nigro, aut rectũ putat esse aliqd̃ cũ curvũ sit & tortuosum, cõrurbabitur sine dubio iudiciũ mētis, & aliud pro alio ageť. Ita ergo & interior visus nisi eruditione, & industria fuerit exercitatus, quo per multã peritiã discretionẽ boni habeat, ac mali, sed ignorantia, & imperitiã tanq̃ caligo oculis inciderit, aut etiã malitiã alicuius languor tanq̃ lippis oculis accesserit, discriminẽ boni aut mali intruere nullatenus possit: & inde fiet, vt mala pro bonis agat, bona vero pro malis spernat. Secũdũ hãc vero formã, quã de visu corporis, animæq̃ tractauimus, cõsequẽter etiã de auditu, & gustu, & odoratu, tactuq̃ per singulas qualq̃ sui generis virtutes sensuũ corporaliũ referemus ad aĩã sensus, q̃ in singulis adhibere debeãt exercitiã, quẽq̃ debeat emendatio parari dilucide recognoscẽ. Hãc aut paulo latiori excessu prosecuti sumus, ostendere volentes odoratũ spõsẽ & adolescẽtularũ quo odoratẽ sũt odorẽ vnguentorũ sponũ, nō corporis sensus, sed diuini odoris illius, & interioris qui appellat̃ hominis, dici. Hic ergo odoratiõis sensus in quo sanus est & iteger, odore Christi accepto ex vita adducit ad vitã. Si vero nō sit sanus, hoc odore suscepto de morte i mortẽ deiicit secundũ illũ qui dicebat. Quoniã Christi bonus odor sumus, aliis quidẽ de vita in vitã, aliis aut odor de morte in mortem. Deniq̃ & hi quibus intellectus hãrbarũ est pigmẽtorũ q̃ peritiã, ferũt quẽdã esse pigmẽta, quorũ si odorem ceperint nonnulla animalia cõtinuo int̃erũt, alia vero eodem odore recreant̃, vitãq̃ recipiunt. Et nunc ergo in his ipsis expositionibus, & sermonib⁹ quos habem⁹ in manibus, videt̃ aliis esse vita ex vita, aliis vero mors ex morte. Nā si hãc exponi ita audiat animalis qui dicitur homo, q̃ nō potest percipere, & intelligere quẽ sunt sp̃irit⁹ dei, irridebit sine dubio, atq̃ inepta hẽc esse & inania p̃nunciabit, dicẽs somnia porius q̃ rerũ causas & dogmata diuina tractari. His ergo odor hic cãtici cãticorũ efficit̃ de morte i mortẽ, scilicet de morte ifidelitatis, i mortẽ iudiciũ, & cõdẽnationis. Sequẽtib⁹ vero sp̃iritale sensum, & subtilem, atq̃ intelligentibus maiore inesse veritatem in his quẽ non vident̃, q̃ in his quẽ vident̃, & veriora haberi apud deum inuisibilia, & sp̃iritalia magis q̃ visibilia & corporalia, amplectenda sine dubio huiusmodi

A

intelligentia videbitur, & sequẽda. Agnosce enim tale esse intelligendã veritatis iter quo peruenitur ad deum. Sed si quidẽ alienus a fide sit is, q̃ hẽc stulta iudicat, & irridenda, nĩhil mirũ. Si vero aliquis ex his sit qui vident̃ credere, & scripturarũ auctoritatem recipere, nō tamẽ recipit expositionis huius sp̃iritalis formã, sed irridet, & derogat, tẽtemus ex aliis scripturarũ locis instruere eũ, ac persuadere. Qui si forte poterit sic resipiscere, & talia qdã dicamus ad eum, scriptum est. Præceptũ domini lucidum illuminans oculos. Dicat ergo nobis, qui sunt oculi qui illuminantur luce præcepti. Et iterũ. Qui habet aures audiendĩ audiat. Quẽ sunt aures istã quas q̃ habuerit ip̃e solus verba Christi audire dicat. Et iterũ. Quoniã Christi bonus odor sumus deo. & in aliis. Gustate, & videte quoniã suavis est dominus. Et qd̃ alius ait. Manus nostrẽ palpa uerũt de verbo vitẽ. Putas ne in his om̃ibus non mouebĩt, vt aduertat hãc vniuersa non de corporeis sensib⁹ dicta, sed de his quos secũdum interiorem hominem inesse vnicuiq̃ docuimus: nisi si cõtentionis & iactantiã vitio agitur q̃ eiusmodi est. Quibus vitiis quoniã & visus ille interior excacatur, & odoratus occluditur, & obturatur auditus, merito nec videre quẽ sp̃iritalia sunt, nec audire p̃ot̃, sed nec odorẽ istum Christi capere, quo nũc recepro adolescentulã istã in quibus bene sanus, & vigẽs erat hic sensus, in odorẽ vnguentorũ eius currũt post ipsum, nec deficiũt curretes, aut laborãt, quia suauitate odoris ipsi⁹ qui est de vita in vitam, refectã iugiter inualescunt. Porest adhuc & hoc modo accipi qd̃ ait. Vnguẽrũ exinanitum nomen tuum. Propterea adolescentulã dilexerunt te. Vnigenitus dei filius cũ in forma dei esset, exinaniuit semetipsum, & formã serui accepit. Exinaniuit aut de plenitudine sine dubio in qua erat. Illi ergo q̃ dicũt quia de plenitudine eius nos omnes accepimus, ipsi sunt adolescẽtule, quẽ de ea plenitudine ex qua se ille exinaniuit, & factum est vnguentum exinanitũ nomẽ eius, percipientes dicunt. Post te in odorẽ vnguentorum tuorũ curremus. Nisi enim exinaniisset vnguentum, hoc est plenitudinem diuini sp̃iritus, & humiliasset se vsq̃ ad formam serui, capere eum nullus in illa diuinitatis plenitudine potuisset, nisi sola fortassis sponsa, pro eo q̃ videretur indicare, quia vnguẽtũ istud exinanitum non sibi, sed adolescẽtulis dilectionis dederit causam. Sic em̃ dicit. Vnguentum exinanitũ nomen tuum, propterea adolescentulã dilexerunt te. Ac si diceret. Adole

Scientulę quidem propterea dilexerūt te, quia exinanisti te de forma dei, & factū est vnguentum exinanitum nomen tuum. Ego autem non pro exinanito vnguento, sed pro ipsa vnguentorum plenitudine dilexi te. Hoc enim indicat in eo loco vbi dicit. Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.

Beretiā ipsa cū adolescentulis post ipm se cursurā dicit, hāc aio esse causam, q̄ perfecti quicq̄ omnia omnibus fiant vt omnes lucrifaciant, sicut iā supra exposuim⁹. Introduxit me rex in cubiculū suū, exultem⁹, & iocūdemur ī te. Cū indicasset spōso suo sponsa q̄ adolescentulę odore ei⁹ captę currerent post ipm, cū qbus etiā ipsa cursura esset, vt eis formā praberet in omnibus, nunc quasi laboris sui consecuta iam palmam pro eo q̄ concurrenit currentibus, introductam se dicit ab sponso rege in cubiculum eius, vt ibi videret cunctas opes regias. In quo vtiq̄ merito iocundat, & exultat, vtpote quę secreta iam regis, & arcana p̄spexerit. Hic est, secundum propositum dramatici ordinem, quasi historicus intellectus.

C Sed quoniam cuius res agitur ecclesia est ad Christum veniens, vel anima verbo dei adherens, qd̄ aliud cubiculū Christi & promptuarium dei credendum est, in quo vel ecclesiam, vel animam coherentem sibi introducat, nisi ipse arcanus sensus eius, & recōditus, de quo & Paulus dicebat, Nos autē sensum Christi habemus, vt sciamus quę a deo donata sunt nobis. Hęc illa sunt quę oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec ī cor hoīs ascēderūt, quę p̄parauit deus his qui diligunt eum. Cum igitur Christus animā in intelligentiam sui sensus inducit, in cubiculū regis introducta dicitur, in quo sunt thesauri sapientię, ac scientię eius absconditi. Non mihi autē vacuū videt, q̄ cū potuisset dicere, Introduxit me spōsus meus, aut fraternus meus, aut aliquid huiusmodi, vt ei moris est, nūc quia cubiculum dictura erat, regis dixerit cubiculū, & nō aliud nomen posuerit, in quo posset fortassis aliquis etiā mediocris intelligi. Sed propterea arbitror in his regem nominatum, vt ostēderetur per hoc nomen prędiues cubiculū, vt pote regium, & multis, atq̄ immensis opibus repletum. Prope hunc omnino mihi videtur fuisse & ille qui dixit raptū se esse vsq̄ ad terrā cælū, & inde in paradīsum, & audisse verba ineffabilia quę nō licet homini loq̄. Quid enim putas esse illa verba quę audiuit? nonne a rege audiuit? & in cubiculo, & prope cubiculum positus audiuit? Et erāt credo illa verba talia quędam, quę hortarentur eū ad ma-

iorē profectū, & promitterēt ei q̄ si perseueraret vsq̄ in finem, & ipse posset intrare Regis cubiculū, secūdū illud qd̄ p̄ prophetā quoq̄ promittit. Dabo tibi thesauros obscuros, occultos, inuisibiles. Aperiam tibi vt cognoscas quia ego sum dominus deus tuus, qui vocauī nomen tuum Israel. Currunt ergo adolescentulę post ipm, & in odore eius, vnaquęq̄ tamen pro viribus, alia quidem velocius, alia paulo tardius, alia etiā inferius ceteris & vltimo, alia primo loco. Verūtamen currūt omnes, sed vna est perfecta, quę cucurrit sic, vt perueniret, & sola acciperet palmam. Sola enim est quę dicit. Introduxit me rex in cubiculū suū, cum prius non de se sola, sed de pluribus dixisset, quia post te in odorem vnguentorum tuorum curremus. Introducit ergo in cubiculum Regis, & efficitur regina, & ipsa est de qua dicit, Regina astitit a dextris tuis in vestitu deaurato circūdata varietatib⁹. De his autē adolescentulis quę post ipsam cucurrerant, & procul ab ea in ipsis currēdi spatiis remanserant, dicitur. Adducētur regi virgines post eam, proximę eius adducuntur tibi. Adducuntur in latiria, & exultatione, inducuntur in templū regis. Sed & illud etiā in hoc aduertere debemus, q̄ sicut rex habet cubiculum quoddā in qd̄ reginam siue sponsam suā introducit, ita habet & sponsa suū cubiculū in quod monet per verbum dei ingressa claudere ostium, & ita conclusis illis omnib⁹ diuitiis suis intra illud cubiculum orare eū qui videt in abscondito, & perspicit quantas opes, animi scilicet virtutes, intra cubiculum suum sponsa condiderit, vt videns eius diuitias det ei petitiones suas. Omni enim habenti dabit. Quod autē ait, Exultemus, & iocundemur in te, videtur ex persona adolescentularum dici, vel optantium, & petentiū a sponso, vt quemadmodum spōsa cōsecuta est quę perfecta sunt, & exultat, ita ipsę etiam suū implere cursum, & peruenire vsq̄ ad Regis cubiculū mereantur, vt perfectis & intuitis omnibus his de quibus illa gloriatur, etiam ipsę exultent sicut & illa, & iocundentur in eo. Vel etiam ad sponsam potest dictū videri ab adolescentulis congratulantibus ei, & promittentibus, petentibusq̄, vt participes fiant exultationis ei⁹, & letitię. Diligem⁹ vbera tua super vinū. Sponsa quidem postq̄ oscula meruit ab ipso sponsi ore suscipere, & vberibus eius perfrui, ait ad eū. Bona sunt vbera tua super vinum. Adolescentulę vero quę nōdum ad id beatitudinis venerant, neq̄ summā perfectionis acceperāt, neq̄ vsu & operib⁹ fructus per-

fectæ charitatis expleuerant, vt quasi experte
pronunciarent de vberibus eius quia bona
sunt, videntes tamen sponsam delectari, & re
fici ex vberibus sponsi, ex fontibus scilicet
sapientiæ, & scientiæ, quæ de vberibus eius
fluunt, & pocula caelestis doctrinæ sumentes
tanq̃ imitatrices perfectionis eius, & deside
rantes eisdem vestigiis incedere, promittunt,
& dicunt, Diligemus vbera tua super vinum.
id est nos quidem nondum in id perfectionis
ascendimus, vt iam diligamus vbera tua plus
q̃ vinum, vel certe vbera tua quæ sunt super
vinum (Vtrog̃ enim modo sensus stare vide
bitur) gerimus tamen spem, vtpote adolescē
tulæ, in id ætatis proficere, quo possimus nō
solum pasci, & ali ex vberibus verbi dei, sed
A & diligere alentem. Istæ sunt autem adolescē
tulæ (vt sepe iam diximus) animæ, quæ primis
& initio valentibus eruditionibus videntur
imbutæ, & velut vino quodam lactificatæ, in
strutione tutorum dūtaxat, curatorumq̃ &
pædagogū, vtpote paruulæ, & quæ haberent
quidem in viribus amare vinum, non tamen
haberent in ætate, vt amore vberum sponsi
moueri, aut excitari possent. Sed vbi aduenit
plenitudo temporum, & Christus in eis pro
fecit ætate, & sapientia, & iam sentire cœpe
runt quid sint vbera sponsi, quæq̃ in his perfe
ctio verbi dei, & doctrinæ spiritualis plenitudo
designetur, etiam promittunt, quia plus q̃ vi
num quod nunc tanq̃ paruulæ bibunt, dilectu
re sint vbera sponsi, id est propensiores futu
re erga perfectæ, & omni plenitudine decreta
dogmata Christi, q̃ iam antea, siue in commu
nibus studiis, siue in legis, & prophetarum
visæ sunt institutionibus exstitisse. Aequitas
dilexit te. Etiam hoc mihi vident adolescentu
læ proloqui, velut satisficientes pro eo q̃
dilecturas super vinum se promiserunt vbe
ra sponsi, & non iam in presenti diligant, neq̃
integram vim charitatis ostendant. Est ergo
vox ista velut inculantium semetipsas:
quasi quæ nondum abiecta omni iniquitate
peruenerint ad equitatem, vt possint iam di
ligere vinum super vbera sponsi, scientes in
conueniens esse, vt aliquid adhuc resideat
iniquitatis in eo, qui ad perfectionem spirita
B lis, & mysticę doctrinæ peruenerit. Quia ergo
summa perfectionis in charitate cōsistit, cha
ritas autem nihil iniquitatis admittit, vbi au
tem nihil iniquitatis est, ibi sine dubio est
equitas, merito ergo equitas esse dicitur quæ
diligat sponsum. Et vide si non ob hoc etiam
videtur illud in euangelio a saluatore dictū.
Si diligitis me, mandata mea seruare. Si ergo

qui diligit Christum mandata eius custodit;
& qui mandata eius custodit nulla est in eo
iniquitas, sed equitas in eo permanet, equitas
ergo est quæ mandata eius custodit, & diligit
Christum. Et rursum. Si is qui mandata
custodit ipse diligit Christum, mandata au
tem in equitate seruatur, & equitas est quæ
diligat Christum, qui iniquum aliquid gerit,
neq̃ mandata custodit, neq̃ diligit Christum.
Erit ergo vt quātum iniquitatis in nobis est,
tantum longe simus a dilectione Christi, &
tantum mandatorum eius præuicatio ha
beat in nobis. Et ideo regulam quandā di
rectam ponamus esse equitatem, vt si quid in
nobis iniquitatis est, hanc adhibentes, & super
ducentes directoriam mandatorū dei, si quid
in nobis curuū, si quid tortuosum est, ab hui
us regulæ linea refectetur, vt possit & de no
bis dici. Aequitas dilexit te. Possumus autem
etiam sic accipere, vt videatur simile esse qd̃
dixit, Aequitas dilexit te, ac si dixisset, Iustitia
dilexit te, & veritas, & sapientia, & pudicitia,
& singulæ quæq̃ virtutes. Nec mireris sane
C si dicimus virtutes esse quæ diligunt Chris
tū, cum in aliis ipsarum virtutum substan
tiam Christū soleamus accipere. Quod & fre
quenter inuenies in scripturis diuinis pro lo
cis & opportunitatibus aptari. Inuenimus
namq̃ ipsum & iustitiam dici, & pacem, & ve
ritatem. Et rursum scriptum est in Psalmis.
Iustitia & pax osculatæ sūt, & Veritas de ter
ra orta est, & iustitia de coelo prospexit. Quæ
vtiq̃ omnia, & ipse esse, & rursum ipsum dis
cuntur amplecti. Sed & spūs idem dicitur,
idem etiam sponsa nominatur, vt in prophe
tia scriptum est. Sicut sponso imposuit mihi
mitrā, & sicut spōsam ornauit me ornamento,

Homilia Secunda.



Fusca sum & formosa filia **D**
Hierusalem, vt tabernacu
la Cedar, vt pelles Solomo
nis. In aliis exemplaribus le
gimus. Nigra sum, & for
mosa. Rursus in hoc præs
ona sponsæ loquentis introducit. Loquen
tis autem non ad illas adolescentulas, quæ
cum ipsa currere solent, sed ad filias Hieru
salem, quibus tanq̃ his quæ derogauerint for
ditari eius, respondere videtur, & dicere,
Fusca quidem sum, vel nigra, quātū ad colo
rem spectat, filia Hierusalem: formosa vero
si quis interna membrorum lineamenta per
spiciat. Nam & tabernacula (inquit) Cedar

quæ est gens magna, nigra sunt, & ipsa gens Cedar nigredo, vel obscuritas interpretatur. Sed & pelles Solomonis nigre sunt, nec tamē ob hoc tanto Regi in omni gloria sua pellī vīsa est indecora nigredo. Nō ergo mihi o filiæ Hierusalem exprobreis culpam coloris, cum siue naturalis siue exercitio quæsitæ corpori pulchritudo non desit. Hæc continet historicum drama, & propositæ fabulæ species. Sed redeamus ad ordinē mysticum. Hæc spōsa quæ loquitur ecclesiæ personā tenet ex gētibz congregatā. Filiæ vero Hierusalem ad quas ei sermo est, illæ sunt animæ quæ propter electionem patrum charissimæ quidē dicuntur, inimicæ autem propter euangelium. Illæ sunt filiæ Hierusalem ciuitatis terrenæ, quæ videntes ecclesiam ex gentibus, quīs pro eo ignobilē, & generositatē sibi Abraham, & Isaac, & Iacob non possit ascribere, obliuiscen-
Etem tamen populum suum & domum patris sui, atq; ad Christum venientem spernūt eā, & pro ignobilitate generis offuscant. Quod sponsa sentiens filias prioris populi imputari sibi, & pro hoc etiam nigram se appellari, quasi quæ paternæ eruditionis non habeat claritatem, respondens ad hæc, dicit. Nigra sum quidem o filiæ Hierusalem, pro eo q̄ non descendendo de stirpe clarorum virorum, neq; illuminationem Moyfi legis accepi, habeo tamen pulchritudinem meam mecū. Nam & in me illud primum est, quod ad imaginem dei in me factum est: nunc accedens ad verbum dei recepi speciem meam. Quis enim pro coloris obscuritate comparatis me tabernaculis Cedar, & pellibus Solomonis, tamē & Cedar ex Ismaele descendit. Secundo namq; loco ex Ismaele natus est, q̄ Ismael non fuit expers diuinæ benedictionis. Sed & pellibz Solomonis comparatis me, quæ non alię sunt q̄ pelles tabernaculi dei. & tñ miror vos o filiæ Hierusalem mihi coloris velle exprobrare nigredinē. Quomodo non meministis qd̄ in lege vestra scriptū est, qd̄ passa sit Maria, quæ derogauit Moyfi cum Aethiopissam nigram accepisset vxorem? Quomodo ignoratis illius imaginis adumbrationem in me nunc veritate compleri? Ego sum illa Aethiopissa, ego sum nigra quidē p̄ ignobilitate generis, formosa vero p̄pter poenitentiam, & fidem. Suscepi enim in me filium dei, recepi verbum carnis factum. Accessi ad eū q̄ est imago dei primogenitus omnis creaturæ, & qui est splendor gloriæ, & fulgor substantiæ eius, & facta sum formosa. Tu ergo quid improperas cōuertēti se a peccato, quod utiq; lex fieri vetat? Et quō tu glo-

riaris in lege, prauaricans legem? Verū quō G
 niam in his locis sumus vbi ecclesia quæ ex gentibus venit, nigram se esse dicit, & formosam, quīs longū videatur esse, & operosum colligere ex scripturis diuinis in quibus, vel qualiter sacramenti huius forma præcesserit, tamen non mihi penitus omittendum videtur, sed q̄ potuerit breuiter memorandum. Primo ergo i Numerorū libro de Aethiopissa ita scriptū ē. Et locuta est Maria ad Aarō, & derogauerūt Moyfi p̄pter mulierē Aethiopissam quam accepit vxorem, & dixerunt. Nūquid Moyfi soli locutus est dominus? Nonne & nobis locutus est? Et iterū in tertio Regum libro scriptum est de Regina Saba, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Solomonis, hoc modo. Regina Saba audiuit nomē Solomonis, & nomen domini, & venit tentare eum in parabolis, & venit in Hierusalē in virtute magna valde: & Cameli portātes odoramenta, & aurum multum valde, & lapidem preciosum. & ingressa est ad Solomonem, & locuta est ei omnia verba quæ erant in corde suo, & enunciauit ei Solomon omnia verba eius, & non fuit verbum quod omiserit Rex, & non enunciauerit Rex ei. Et vidit Regina Saba omnem prudentiam Solomonis, & domum quam edificauit, & cibos Solomonis, & sedem puerorum eius, & ordinem ministrorū eius, & vestes eius, & vini fusores eius, & holocausta eius quæ offerebat in domo domini, & obstupuit, & dixit ad Regem Solomonem, Verus est sermo quē ego audiui in terra mea de verbo tuo, & prudentia tua, & non credidi iis qui loquebantur mihi, vsquequo venirem, & viderunt oculi mei, & ecce nec media pars est quæ nunciabātur mihi. Addidisti enī bona super oēm auditionem quam audiui in terra mea. Beatę mulieres tuę, beatī pueri isti qui assistunt in conspectu tuo semper, & audiunt omnem prudentiam tuam. Sit dominus deus tuus benedictus qui tibi dedit sedē Israel. Quoniam dilexit dominus Israel, & voluit eum permanere in æternum, posuit te Regem super eos, vt facias iudiciū cū iustitia & iudices eos. Et dedit Solomonī cētū viginti talēta auri, & odoramenta multa valde, & lapidē preciosum. Nūq; talia venerāt odoramenta, nec in tāta multitudine, quæ dedit Regina Saba Regi Solomonī. Hæc autē historiā paulo latius repetere voluimus, & inferere huic expositioni nostrę, sciētes intrātū cōuenire hæc ad psonā ecclesię quæ ex gētibz venit ad Christū, vt ipse dominus in euāgeliis Reginz huius faceret mentionem, dicēs eam venisse a fi-

nibus terræ, vt audiret sapientiā Salomonis. Austri autē reginā dicit eā, pro eo q̄ Aethiopia in Austri partibus iaceat, & a finib⁹ terre quasi in vltimo posita. Inuenimus autē huius ipsius reginē etiā Iosephū in historia sua facere mētionē, addētē etiā hoc, q̄ posteaq̄ regressa est (iquit) a Solomone, Cambyles rex miratus eius sapientiam, quam sine dubio ex Solomonis sapientia susceperat, cognominauit inquit nomē eius Meroen. Refert autē q̄ nō solū Aethiopie, sed & Aegypti regnū tenuerit. Ad demus autē adhuc & ea quæ in. lxxvii. psalmo de hac eadem forma cōtinētur. Ait ergo ibi. Disperge gentes quæ bella volunt, venient legati ex Aegypto, Aethiopia p̄ueniet man⁹ ei⁹ deo. Est adhuc quarto ī loco apud Sophoniā pphetā de hac eadē figura hoc mō scriptū. Propterea sustine me (dicit dominus) in die resurrectionis meę, in martyrio, hoc est in testimonio, quoniā iudiciū meū est ad cōgregationes gentiū, vt suscipiā reges, & effundā super eos omnē irā indignatiōis meę. In igne zeli mei cōsumet omnis terra. Quoniam tūc conuertā in populis linguā in generationem eius, vt innocēt oēs nomē domini, & seruiēt ei sub iugo vno. De vltra flumina Aethiopie suscipiam eos qui dispersi sunt, & afferent sacrificiū mihi. In die illa nō confunderis Saba ab omnibus adinuerionibus tuis, in qbus impie egisti in me. Sed & in Hieremia scriptum est, q̄ principes qdam populi Israel miserint Hieremiā in lacū Melchie filii regis, q̄ erat in domo carceris, & deposuerūt eū cū funibus, & in lacu non erat aqua, sed cœnū, & erat in cœno. Audiens autē Abdimelech Aethiops vir eunuchus q̄ erat in domo regis, q̄ miserūt Hieremiā in lacū, locutus est regi, & dixit. Domine rex male fecerūt viri isti oīa quæ fecerūt in Hieremiā prophetā, q̄ miserunt eū in lacū, & moriet ibi a facie famis, quoniā non sunt iā panes in ciuitate. Et præcepit rex ipsi Abdimelech Aethiopi, dicēs. Tolle hinc triginta hoīes, & educ eū de lacu, vt non ibi moriatur. Et qd̄ plura! Abdimelech Aethiops fuit q̄ Hieremiā eduxit de lacu. Et paulo post fact⁹ est sermo dñi ad Hieremiā, dicēs. Vade & dic Abdimelech Aethiopi, dicēs. Sic dicit dñs de⁹ Israel. Ecce ego adduco verba mea super ciuitatē istā in mala, & non in bona, & saluabo te in die illa, & nō dabo te in manus hominū quos tu times. A facie eorū saluans saluabo te, & in gladio nō cades, sed erit anima tua in salutē, quoniam cōfissus es in me, dicit domin⁹. Hęc interim ad p̄sens de scripturis sanctis occurrere potuerūt, quibus mihi vide

tur propositi de Canticis canticorū versiculi mysteriū cōprobari, in quo dicit, Fusca sum, siue nigra, & formosa filiē Hierusalē, sicut tabernaculū Cedar, & sicut pelles Solomonis. Inuenit ergo Moyſes in Numeris accipere Aethiopiā vxorē fuscā, vel nigrā, pro qua Maria, & Aaron derogāt ei, & indignātes dicūt. Nūqd̄ Moyſi soli dñs locutus est! nonne & nobis locutus est! In quo si diligenter consideres, nec consequentiam sermo inuenitur habere historicus. Quid em̄ cōuenire ad rem videbit, vt indignātes pro Aethiopiā dicāt, Nūqd̄ soli Moyſi locutus est dominus! Nonne & nobis locutus est! Oportebat em̄ si hoc erat ī causa, dici ab eis, nō oportuit te o Moyſes vxorem accipere Aethiopiā & de semine Chā, sed de genere tuo, & de domo Leui. Horum nihil dicūt, sed aiunt. Nūquid Moyſi soli locutus est deus! nonne & nobis locutus est! In quo & mihi videt̄ secundū mysteriū magis intellexisse quod gestū est, & vidisse q̄ iam Moyſes, id est spiritalis lex, in nuptias, & coniugiū congregatæ ex gentibus migraret ecclēsiæ, & Mariam quæ synagoga de relictæ formam, & Aaron qui sacerdoti carnalis tenebat imaginem, videntes ablatū esse a semet ipsis regnū, & datū esse genti facienti fructus eius, dicere. Nūquid Moyſi soli locut⁹ est de⁹? Nōne & nobis locutus est! Deniq̄ & Moyſes ipse cū tanta, & tam magnifica eius opera fidei ac patientiæ referantur, nūq̄ tantis a deo elatus est laudibus, vt nunc cū Aethiopiā duxit vxorem. Nūc de eo dicit, quia Moyſes homo māsuetus valde super omnes homines qui sunt super terram. Nunc & illud de eo dicit dominus, quia si fuerit in vobis propheta in visionib⁹ loquar ei aut ī somniis, nō ita vt famulo meo Moyſi, q̄ in omni domo mea fidelis est. Os ad os loquar ad eum, in specie, & non in ænigmate, gloriā domini vidit. Et cur non timuistis detrahare famulo meo Moyſi? Hęc omnia pro coniugio Aethiopiæ Moyſes audire meruit a domino. Verū de his plenius in libro Numerorum prosecuti sumus: quæ si q̄s dignū iudicat noscere, illa p̄quirat. Nūc autē sufficiat approbare ex his q̄ ipsa est nigra, & formosa, & Aethiopiā, quā Moyſes id est lex spiritalis, q̄ sine dubio verbū dei & Christus est, in coniugium suū asciscit, licet obtrecent, & derogent filiæ Hierusalē, plebs scilicet ista cum sacerdotibus suis. Videamus autem & ea quæ ex tertio Regnorū libro protulimus de regina Saba, & ipsa nihilominus Aethiopiā, cui testimoniū dat dñs in euāgelis, q̄ in die iudicii veniat cū vitis generatio

nis incredulę, & cōdēnet eos, quia venit a finibus terrę audire sapiētiā Solomonis, & addit. Quia plus Solomone hic docens, per hoc plus esse veritatē, q̄ veritatis figuras. Venit ergo & hęc, immo secūdu figurā eius ecclesia venit ex gētib⁹ audire sapiētiā Solomonis veri, & veri pacifici dñi nostri Iesu Christi. Venit & hęc primo qđe tentās eū p̄ ænigmata, & quęstiones, quę ei prius insolubiles videbātur, atq; ab ipso de agnitione verbī dei, & de creaturis mūdi, vel de immortalitate animę, & iudicio futuro, qđ apud eā, & apud doctores eius gētiles dūtaxat philosophos incertū semp aut dubiū manebat, absoluit. Venit ergo in Hierusalē, ad visionē. s. pacis, cū multitudine, & virtute multa. non em̄ cū vna sola gēte, vt pri⁹ synagoga solos habuit hebreos, sed cū totius mūdi gētibus venit, deferēs etiā munera digna Christo, odoramētōrū siquidē suauitates, opera scilicet bona, quę ad deū per odorem suauitatis ascēdūt. Sed & auro venit repleta, sensibus sine dubio, & rationabilibus disciplinis, quas ante fidē adhuc ex cōmuni & scholari eruditione collegerat. Detulit etiā lapidem preciosum, quē ornāmēta mortū possumus intelligere. Cū hoc ergo apparatu intrat ad pacificū regem Christū, & ipsi aperit cor suū, in cōfessione, & p̄nitētia scilicet p̄cedētū delictōrū, & locuta est ei oīa quę erāt in corde suo. p̄pter qđ & Christus q̄ est pax nostra, enunciauit ei oīa verba eius, & non est verbū qđ omiserit rex, & nō enunciauerit ei. Deniq; cū iam tēpus passionis appropinquaret, sic loquitur ad eam. i. ad electos discipulos suos. Iam nō dicā vos seruos, sed amicos, quia seruus nescit qđ faciat dñs eius. Ego autem nota feci vobis omnia quęcūq; audiui a patre meo. Sic ergo implet qđ dixit, quia non fuerit verbū qđ nō enūciauerit pacificus dominus reginę Sabę. i. ecclesię ex gētib⁹ cōgregatę. Qz si intuearis ecclesię statū, & dispensationes eius, ordinationesq; eius consideres, tūc aduerres quō regina mirata sit oēm prudentiā Solomonis. Simul & require, cur nō dixerit omnē sapiētiā, sed omnē prudentiā Solomonis: quoniāquidē eruditi viri prudentiā de humanis negotiis, sapiētiā de diuinis intelligi volūt. Idcirco fortassis & ecclesia nūc interim Christi prudentiā mirat dū in terris est, & inter homines cōuersatur. Cum autem venerit qđ perfectum est, & de terris translata fuerit ad calū, tūc videbit omnem sapiētiā eius, cū iam nō per speciem, non per ænigmata, sed facie ad faciē de singulis quibusq; perspiciet. Vidit autem & domū quam ædifi-

cavit, sine dubio incarnationis eius mysteria. Ipsa est em̄ dom⁹ quā ædificauit sibi sapiētia. Vidit & cibos Solomonis. Illos puro de quibus dicebat. Meus cibus est, vt faciā volūtātē ei⁹ q̄ misit me, vt p̄ficiā opus eius. Vidit & sedem puerorū eius. Ecclesiasticū puto ordinē dicit, q̄ in episcopatus vel presbyterii sedibus habetur. Vidit & ordinationes siue stationes ministrorū eius. Diaconorū (vt mihi videt) ordinē memorat astātiū diuino ministerio. Sed & vestes ei⁹ vidit. Illas credo quib⁹ iduit eos, de quib⁹ dicit, Quicūq; aut in Christo baptizati estis Christū induistis. Sed & vini fusores eius, arbitror dici doctores, q̄ verbū dei, & doctrinā quasi vinū pplis miscēt, qđ auditorū corda letificet. Vidit & holocausta eius, orationū sine dubio, supplicationūq; mysteria. Hęc ergo omnia vbi vidit in domo regis pacifici, immo Christi, nigra hęc & formosa obstupuit, & ait ad eum. Verus est sermo quē audiui in terra mea de verbo tuo, & de prudentia tua. Propter em̄ verbū tuū qđ agnouī verū eē verbū, veni ad te. Oīa etem̄ verba quę mihi dicebātur, & q̄ audiebā cū essem in terra mea, a doctoribus. s. seculi, & philosophis, nō erāt vera. Istud est solū verū verbū qđ est in te. Sed fortassis quērēdū videbit quomodo dicebat Regi Regina hęc, quia nō credidi his quę dicebant mihi de te, cū vtiq; nō venisset ad Christū nisi credidisset. Sed vide si possumus hoc modo soluere qđ proponit. Non tis (inquit) credidi qui loquebantur mihi. Non em̄ fidē meam in illos qui locuti sunt de te, sed in te direxi, id est non hominibus, sed tibi credidi deo. Et per illos quidem audiui, ad te autē veni, & tibi credidi. Apud quem multo plura viderūt oculi mei, q̄ annunciabant mihi. Reuera em̄ cū peruenerit nigra hęc & formosa in Hierusalem calestē, & ingressa fuerit visionē pacis, multo plura, & magnificentiora q̄ nūc ei sunt annūciata perspiciet. Nūc em̄ tanq̄ in speculo & ænigmate, tūc autē videbit facie ad faciem, cū consequetur ea quę oculus non vidit, nec auris audiuit, nec s. cor hominis ascēderunt. Et tunc videbit quia nec medietas eorum est, quę audiuit in hac sua terra polita. Beatę ergo sunt mulieres Solomonis, animę sine dubio quę verbī dei & pacis eius participes fiunt. Beati pueri eius, qui assistūt in cōspectu eius semp. Non illi q̄ aliquādo assistūt, & aliquādo nō assistūt, sed qui semper, & sine intermissione assistunt verbo dei, vere beati sunt. Talis erat & illa Maria, quę sedebat secus pedes Iesu, & audiebat eū, cui & testimoniu reddidit ipse dñs dicēs ad Marthā. Mariā

optimā partē elegit, quē non auferetur ab ea.
A Adhuc nigra hęc & formosa dicit. Benedict⁹
 q̄ voluit dare te sup sedē Israel. Vere em̄ quia
 dilexit dñs Israel, & voluit vt staret in ater-
 nū, posuit te regē sup eū. Quē pacificum sine
 dubio. Christ⁹ em̄ est pax nostra, q̄ fecit vtra
 q̄ vnū, & mediū parietē sepi soluit. Et post
 hęc oīa, dedit (in gr) cxx. talenta auri regi So-
 lomonī regina Saba. Numerus hic. cxx. conse-
 cratus est vitę hominū eorū q̄ fuerūt in dieb⁹
 Noe, q̄b⁹ istud concedit spatīū vitę, quo inui-
 tant ad poenitētiā. Ipse autē numerus annorū
 & Moyſi vitę fuit. Offert ergo Christo eccle-
 sia in auri specie & pōdere, nō solū multitudi-
 nē sensuū suorū & intellectuū, sed legi dei cō-
 secratos indicat sensus suos per hūc qui Moy-
 si annos vitę cōtinet numerum. Offert etiam
 suauitates odoramētorum, quales & quantę
 nunq̄ venerāt. Vel orationes in hoc, vel ope-
 ra misericordię intellige. Nunq̄ em̄ vel tā re-
 cte orauerat vt nūc cum accessit ad Christū,
 vel tam pie operata fuerat, vt cū cognouit iu-
 stitiā suā non facere corā hominibus, sed corā
 patre q̄ videt in abscondito, & reddet pa-
 lam. Sed multum est alienis in locis simul vni-
 uersa psequi hęc, quę nec testimoniū gratia vi-
 dentur assumpta. Sufficiant ista de tertio li-
B bro Regnorū, videamus aliqua & ex his quę
 de. lxxvii. Psalmo ptulimus, vbi ait, Aethiopia
 pueniet manus eius deo. Si em̄ intuearis quo-
 modo ex delicto Israel sit salus gentibus, & q̄
 illorū lapsus introeūdi viā nationibus dedit,
 aduertes quomodo puenit & pcedit Aethio-
 pię manus, hoc est gentiū populus, illos ad de-
 um, q̄b⁹ primis data sunt eloga dei, & in hoc
 cōpleri, Aethiopia pueniet manus ei⁹ deo:
 & sit nigra ista formosa, etiā si nolūt, etiam si
 inuident & obtestāt filię Hierusalē. Sed & p
 phetę testimoniū quod posuimus, vbi susce-
 pit dñs etiā eos qui veniunt de locis quę sunt
 vltra flumina Aethiopum, & afferūt hostias
 deo, simili sensu aduertendū puto. Videt em̄
 mihi, q̄ vltra flumina Aethiopię esse dicit il-
 le, q̄ nimis & superabūdātibus peccatis infus-
 scatus est, & atro malitię fūco infect⁹ niger &
 tenebrosus est redditus: & tamen ne hos qdē
 repellit dominus, sed oēs q̄ sacrificia cōtribu-
 lari spūs, & humiliati cordis offerūt deo, cō-
 fessionis scilicet ac poenitentię titulo ad eum
 conuersi, non repellunt ab eo. Sic em̄ pacific⁹
 dicit dñs noster. Ego venientē ad me nō repel-
 lo. Potest autem & de illis dictū videri, q̄ vltra
 flumina Aethiopū positi venient etiā ipsi
 ad deum hostias deferētes, qui posteaq̄ intra-
 uerit oīs plenitudo gentium, quę fluminibus

Aethiopū comparat, veniēt etiā ipsi, & tunc
 omnis Israel saluabitur: & p eo vltra flumina
 Aethiopū dicant, q̄si q̄ vteriores & postero-
 res sint his spatiis, in q̄b⁹ currit inundatq̄ gē-
 tiū salus. Et ita forte cōpleri videt hoc qdē di-
 cit, q̄a in die illa nō cōfunderis omis Israel ex
 omibus adinventionibus tuis, quibus impię
 egisti in me. Superest vt illud testimoniū qdē
 de Hieremia assumpsimus, explicet, vbi Abdi-
 melech nihilomin⁹ Aethiops vir eunuchus,
 cum audisset quia Hieremias in lacū missus
 est a principibus populi, educit eū inde. Et pu-
 to incōueniēs nō videri si dicamus, quē prin-
 ceps Israel condēnauerūt, & in lacum mortis
 miserūt, iste alienigena & obscurę gentis ho-
 mo & degeneris, id est populus gētium, edu-
 cit eū de lacu mortis, resurrectionem scilicet
 eius a mortuis credēs, & fide sua hunc quem
 illi in mortē tradiderant, iste de infernis reuo-
 cat, ac reducit. Sed & eunuch⁹ hic Aethiops
 esse dicit, credo q̄ castrauerit semetipsum p
 pter regnum dei, vel etiam q̄ semen malitię
 in semetipso nō habebat. Seruus quoq̄ est re-
 gis, q̄a seruus sapiens imperat stultis domi-
 nis. Interpretatur autē Abdimelech, seru⁹ re-
 gū. Et ideo dominus reliquēs populū Israel p
 peccatis suis, ad Aethiopē verba dirigit, & ad
 ipm mittit pphetā, & ipsi dicit. Ecce ego ad-
 duco verba mea sup ciuitatē istā in mala, &
 nō in bona, & saluabo te in die illa, & non te
 dabo in man⁹ hominū, sed saluās saluabo te.
 Salutis autē causa hęc est ei, q̄a eduxit pphetā
 de lacu, id est q̄ fide sua qua Christum resur-
 rexisse credat a mortuis, eduxisse eum ex la-
 cu videt. Habet ergo plurima testimonia fu-
 sca hęc, vel nigra, & formosa, in quibus libere
 agat, & cū fiducia dicat ad filias Hierusalem,
 q̄a fusca sum qdem, vel nigra sicut tabernacu-
 la Cedar, formosa autē sicut pelles Solomonis.
 De pellibus Solomonis scriptū aliqd pprie nō
 memini. Puto autem referri posse ad gloriam
 eius, de qua dicit Saluator. Quia nec Solomō
 in omni gloria sua opertus est sicut vnū ho-
 rū. Nomen tamē ipsum pellū in tabernaculo
 testimoniū inuenimus frequēter referri, sicut
 cū dicit. Et facies pelles ex caprarū pilis operi-
 mentū super tabernaculū testimoniū. xi. pelles
 facies, longitudo pellis vnus. xxx. cubitorū,
 latitudo quatuor cubitorū. Eadē mēsurā erit
 xi. pellibus, & coniūges quinq̄ pelles simul, &
 alias sex simul, & replicabis sextā pellē a frōre
 tabernaculi, & facies quinquaginta ansulas per
 orā pellis vnus, & quinquaginta ansulas per
 oram pellis alterius, per quas coniūgant vna
 ad alterā: & facies circulos areos quinquage

nos, & cōiunges ex ipsis pelles, & erit vnū totū: & replicabis qđ supest ex pellibus, medietatem pellis vnus a frōte tabernaculi, & ex alia medietate qđ superest velabis posteriora tabernaculi cubitū hinc, & cubitū inde, ex eo quod abūdat in longitudine pelliū, & erit adopertū tabernaculum ex lateribus hinc & inde. Puto ergo qđ harū pelliū mentio fiat in Cantico canticorū, & iste dicant esse Solomonis, qđ accipit in pacificū Christū. Ipsi ergo est tabernaculū, & ea qđ ad tabernaculū p̄tinet: & p̄cipue si illud tabernaculū cōsiderem⁹, qđ dicit tabernaculū verū, qđ fixit deus & nō homo, & qđ ait, nō em̄ in manu facta sancta intrauit Iesus exemplaria verorū. Si ergo pulchritudinem suā sponsa pellibus cōparat Solomonis, illarū sine dubio pelliū gloriā & pulchritudinē dicit, quę operiunt illud tabernaculum qđ fixit deus & nō homo. Si vero nigredinē suā quę exprobari a filiabus Hierusalē videbat, pelliculis cōtulit Solomonis, huius tabernaculi qđ exēplat verū tabernaculū vocat, accipiendā sūt pelles, quasi qđ & ipsę nigrę sint quidē, vtpote caprarū pilis textę, & tamen vsum, ornatūq; exhibeant diuino tabernaculo. Q; autem videtur esse p̄sona vna quę loquit, & pluribus se vel tabernaculis Cedar ī nigredine, vel Solomonis pellibus cōparauit, ita accipiendū est: quia vna quidem persona videt ecclesię, innumera tamen sunt, qđ p̄ orbē terrę diffusę sunt, atq; immēse congregationis, ac multitudinis populorū. Sicut & regnū calorū vnū quidē dicitur, sed multe tamen in eo mansiones memorantur esse apud patrem. Potest autem & de vnaquaq; anima quę post peccata plurima conuertitur ad p̄nitentiam dici, qđ nigra sit qđē pro peccatis, formosa p̄pter p̄nitentiam, & fructus p̄nitentię. Deniq; & de hac ipsa quę nunc dicit, nigra sum & formosa, qđ non in finem ī nigredine ista permansit, post hac dicunt de ea ipsa filię Hierusalem. Quę est ista quę ascendit dealbata incūbens super fraternū suū? Ne videatis me quoniā infusca sum ego, qđ despexit me sol. Infusca siue denigrata. si cōpetēter nobis videt aptata expositio quā in superioribus vel de Aethiopiis quę a Moyse suscepta est in coniugiū, vel de regina Saba Aethiopi quę sapientiā Solomonis venit audire, texuim⁹, merito nūc hęc quę fusca, vel nigra est, & formosa, satisfacere videtur p̄ nigredinē, vel fuscationē suā, causasq; reddere exprobratib⁹, quasi qđ nō naturalis, nec ita a cōditore creata sit, sed ex accidētibus hoc passa sit. Ex eo (ingit) qđ sol despexit me. In quo ostēdit nō de nigredine corpis

fieri sermonē, qđ vtiq; sol obscurare & denigrare solet cū respicit magis, qđ cū despicit. Ita deniq; & apud illā oēm gētē Aethiopi ferūt, cui naturalis quādā inest ex seminis carnalis successionē nigredo, qđ in illis locis sol radiis acrioribus ferueat, & adusta iā semel atq; infuscata corpora genuini vitii successionē permaneant. Contrariū vero ordinis est animę nigredo. Nā neq; aspectū, sed despectū solis inurit, neq; nascēdo sed negligēdo cōgritur: & ideo sicut ignauia assumit, ita & industria repellit, & repulsa. Deniq; vt superius dixi, hęc ipsa qđ nūc nigra dī esse, in fine Canticī hui⁹ dealbata memorat ascēdere incūbens sup̄ fraternū suū. Effecta est ergo nigra qđ descendit: si autē coepit ascēdere & incūbere sup̄ fraternū suū & adherere ei, nec oīno separari ab eo, erit dealbata & cādida, abiecta qđ oīni nigredine, veri luminis luce circumfusa radiabit. Dicit ergo nunc ad filias Hierusalem p̄ nigredine sua satisfaciēs. Nō putetis o filię Hierusalē qđ naturalis ē ista nigredo quā videtis ī vultu meo: sed scitote qđ despectū solis est facta. Sol em̄ iustitię qđ me nō inuenit recte stantē, nec ipse in me rectos direxit lucis suę radios. Ego em̄ sum populus gentiū qui prius non aspexi ad solē iustitię, nec steti ante dñm, & ideo nec ille me aspexit, sed despexit, neq; assistit mihi, sed p̄teriiit. Hoc autē ita esse etiā tu qđ Israel diceris, re ipsa expertus iam iamq; cognosces, & dices. Sicut em̄ me aliqui nō credēte tu assumptus es, & misericordiā consecutus, & te respexit sol iustitię, me autē vtpote inobedientē & incredulū despexit & spreuit, ita & nūc qđ tu incredulus, & inobediens factus es, ego spero respici a sole iustitię, & misericordiā cōsequi. Q; autē mutua nobis sit solis ista despectio, & ego primo pro inobediētia mea despectus sum, tu vero respectus, nunc autē etiā tibi nō solū despectus solis, sed & cecitas quędam licet ex parte, cōtigerit, testē tibi producā magnificū, & cālestis secreti cōsciū Paulum, qui ita dicit. Sicut em̄ vos (de gentib⁹ sine dubio loquēs) aliqui non credidistis deo, nūc autē misericordiā cōsecuti estis p̄pter istorū incredulitatē, ita & isti nō crediderūt in vestra mīa, vt ipsi misericordiā cōsequant. Et itē in aliis dicit. Quia cecitas ex pte cōtigit ī Israel, donec plenitudo gētiū intraret. Hinc ergo est in me quam exprobras ista nigredo, qđ despexit me sol p̄pter incredulitatē, & inobediētiā meā. Cū vero recte stetero ante eū, & nō fuero obliquus in aliquo, neq; declinauero ad dexterā, neq; ad sinistrā, sed fecero rectas semitas pedibus meis cōtra solē iustitię incedēs in oīb⁹

iustificationibus eius sine querela, tūc & ipse rectus me respiciet, & nulla erit obligas, nec erit causa vlla despectus, & tunc reddetur mihi lux mea, & splendor meus: instantūq; propelletur a me quā nūc exprobratis ista nigredo, vt etiam lux mūdi merear appellari. Sic ergo sol iste quidē visibilis ea corpora qbus a summo libramine infederit, infuscat, & vrit: ea vero quę procul sunt, & ab ista collibratione longius posita, cōseruat in cādore suo, nec omnino vrit ea, sed illuminat. Sol vero spiritalis q est sol iustitię, in cuius pēnis sanitas esse dicitur, e contrario eos qdem quos recti cordis inuenerit, & ad librā sui splendoris cōsistētes, illuminat, & omni fulgore circūdat: eos autē q oblique incedunt cum eo, necessario etiā ipse oblique non tā respicit q despiciat, hoc eis prestatē inconstātia sua, & instabilitate. Quomodo em̄ q peruersi sunt, possunt suscipere qd rectū est? Velut si curuo ligno adhibeas rectissimā regulam, videbis quidē per regulā argui materię prauitas, nō tamen regula est quę ligno causam puerisitationis imposuit. Et ideo festinādū est ad vias rectas, & stādū in semitis virtutū, ne forte sol iustitię rectus incedēs, si nos obliquos stare inueniat, & puerfos, despiciat nos, & efficiamur denigrati. Inquātū, n. incapaces fuerimus lucis eius, intātum tenebris & nigredini dabimus locū. Hinc em̄ est ipse sol, q & lux vera, illuminās oēm hoīem veniētē in hunc mundū, & q in hoc mūdo erat, & mundus per ipsum factus est. Nō em̄ p istud visibile lumen mundus factus est, cū & ipm portio sit mūdi, sed p istud verū lumē: a quo lumine si nos peruersi incessemus, despici dicimur. Et ipm em̄ nobis puerse incedēribus puerfum quoq; incedit, sicut scriptū est in maledictionibus Leuitici. Et si incesseritis (inqt) mecū peruersi, & nolueritis obedire mihi, adiciā vobis plagas septē. Et post pauca. Et si (inqt) nō fueritis emendati, sed incesseritis mecū peruersi, incedā & ego vobiscū peruersus. Siue vt in aliis exēplaribus legimus, Si incesseritis me cū obliq, incedā & vobiscū obliquus. Et post aliquanta iterū dicit ad vltimū. Et qm ambulauerunt in conspectu meo obliqui, & ego ambulabo cū eis in furore obliquus. Hęc assumpsimus, ex qbus pbaremus qualiter despiciere, hoc est oblique aspicere sol dicatur. Et euidenter claruit q hos despiciat, & cū his oblique incedat ac peruerse, qui oblique incedūt cum eo. Sed & hoc qd admonuit presens locus, in discussum non omittamus, qā sol duplicis videt esse virtutis, vnus qua illuminat, alteri qua adurit. Sed pro rebus aut materiis subia-

centibus, aut illuminat aliqd luce, aut infuscat, & obdurat aliqd ardore. Secūdū hęc ergo fortassis & indurasse dicit deus cor Pharaonis, q scilicet talis fuerat materia cordis ipsius, quę presentia solis iustitię nō ea parte qua illuminat, sed ea qua adurit & idurat, exceperit, ppter hoc sine dubio, q & ipse affligebat Hebræorū vitam in operibus duris, & q luto & latere cōficiēbat eos. Et erat vtiq; cor eius secundū ea quę cogitabat luteū & limosum: Et sicut materiam luti sol iste visibilis stringit, & indurat, ita sol iustitię his iisdē radiis qbus illuminat populū Israel, Pharaonis cor cui inerant luteę cogitationes, p ipsis motuū suorū qualitatibus indurabat. Hęc autē q ita se habeāt, & nō cōmunē (vt hoīb⁹ videt) historiā famulis dei per spm sanctum scribat, ostendit etiā inde, q vbi refert ingemuisse filios Israel, non dicit a luto, neq; a latere, neq; a paleis ingemuisse eos, sed ab operibus suis inq. Et rursum. Et ascendit, inq, clamor eorū ad deū. Nō dixit a luto & latere, sed iterū ab operibus suis, propter qd & subiungit, Quia exaudiuit dñs gemitus ipsorū. cū vtiq; nō exaudiuit eorū gemitū, q nō ex operib⁹ suis clamāt ad dñm. Hęc quis p excessum dicta videātur, tñ locoꝝ opportunitate cōmoniti nequa q iudicauimus omittenda, maxime cū habeant aliqd similitudinis ad hoc quod dicit hęc quę infuscata est, qā despexerit eā sol. qd vtiq; ostendit ibi accidere, vbi peccatorū causa preccedit: & ibi infuscarī, vel aduri aliquē sole, vbi peccati materia subsistit. Vbi vero nō est peccatū, sol neq; adurere dī, neq; infuscare, sicut de iusto refert in psalmis. Per diē sol nō vret, neq; luna per noctē. Vides ergo qā sanctos in qbus peccatorum nulla causa est, sol nunq; adurit. Vt em̄ diximus, duplicis virtutis est sol: iustos qdē illuminat, peccatores vero non illuminat, sed adurit, qm & ipsi oderūt lucem quia male agunt. Deniq; ob hoc deus noster ignis dicit esse cōsumēs, & nihilomin⁹ lux, in quo tenebrę non sunt. lux sine dubio iustis, & ignis efficitur peccatoribus, vt cōsumat in eis omē qd in aīa eorū corruptibilitatis, aut fragilitatis inuenerit. Qz autē in multis scripturę locis, & sol, & ignis nō iste visibilis, sed ille inuisibilis, & spiritalis dicat, ipse etiā si recēseas abūdāter inuenies. Filii matris meę dimicauerūt in me, posuerūt me custodē in vineis vineā meā nō custodiui. Adhuc ipa q fusca qdē pro delictis prioribus, formosa vero est p fide, & cōuersatione, etiā hęc dicit asseuerans q filii matris suę dimicauerūt nō cōtra eam sed in ea: & post hoc bellum qd in ea gesserūt,

cōstituerūt eā vinearū custodē, non vnus vi-
 nee, sed multarū. Astruit autē hęc eadē, q̄ prae-
 ter illas vineas quas a filiis matris suę custodi-
 re posita ē, habuerit aliā ppriā vineā quā nō
 custodierit. Hac est ppositi dramatis fabula.
 Sed nūc Ingramus quę sit mater spōse huius
 quā hęc allegat, qui sint etiam filii eius qui di-
 micauerunt in ea, & cōfecto bello tradiderūt
 ei vineas quas custodiret, quasi quæ non po-
 tuisset seruare eas, nisi ab illis dimicatum fuisset.
 Illam vero suscepta aliarum vinearum cu-
 stodia propriam vineam noluisse, vel non po-
 tuisse seruare. Ad Galatas Paulus scribēs ait.
E Dicitē mihi q̄ sub lege vultis esse, legem non
 audistis? Scriptū est em̄, quoniā Abrahā du-
 os habuit filios, vnum ex ancilla, & vnum de
 libera. Sed is qdē q̄ de ancilla, secundū carnem
 nat⁹ est: q̄ vero de libera, secundū repromissio-
 nem, quę sunt allegorica. Hęc em̄ sunt duo te-
 stamēta, vnum quidē in monte Sina in serui-
 tutem generans, quę est Agar. Sina em̄ mons
 est in Arabiā, qui confertur huic quę nūc est
 Hierusalē, & seruit cū filiis suis. Quę autē sur-
 sum est Hierusalem, libera est, quę est mater
 oīm nostrū. Hanc ergo Hierusalem celestē di-
 cit esse Paulus & suā, & omnium nostrū cre-
 dentiū matrē. Deniq̄ addit in posterioribus
 & dicit. Propter qd̄ fratres nō sumus filii an-
 cille, sed libere, q̄ libertate liberauit nos Chri-
 stus. Euidenter ergo Paulus pronūciat q̄ oīs
 qui per fidem a Christo consequitur liberta-
 tem, filius sit libere, & hanc dicit esse sursum
 Hierusalem quę libera est, q̄ est mater oīm no-
 strū. Huius ergo matris, & ipsa hęc spōsa filia
 esse intelligitur, in his q̄ dimicauerūt in ea, &
 cōstituerūt eam custodē vinearū. Vnde viden-
 tur isti q̄ tantā potestātē habuerint vt & bel-
 lum gererent in ea, & ordinarent eam vinea-
 rum custodem, non cuiuscunq̄ humilis, aut
F contēnendi loci fuisse. Possumus ergo & apo-
 stolos Christi accipere filios matris spōse, hoc
 est Hierusalem filios celestis, qui pugnauerūt
 prius in ista, quę ex gentibus cōgregatur. Pu-
 gnauerunt autē vt vincerent in ea illos quos
 prius habuit infidelitatis, & inobedientię sen-
 sus, & omnem elationem extollentem se ad-
 uersus scientiam Christi, sicut Paulus dicit,
 Cogitationes destruentes, & omnem altitudi-
 nem extollentem se aduersus scientiam Chri-
 sti. Pugnauerūt ergo nō aduersus eam, sed in
 ea, hoc est in sensibus, & corde eius, vt destru-
 erent & depellerent omnem infidelitatē, omne
 vitium, omnesq̄ doctrinas quę ei inter gētes
 positæ falsis sophistarum assertionibus ino-
 leuerāt. Fuit ergo Apostolis Christi grande

bellum, donec ex ea mendaciū turres, & mu-
 ros pruerit doctrinę subruerent, donec iniq-
 uis argumenta prosternerent, & operantes
 hęc, atq̄ succedentes in corde eius dæmones
 debellarēt. Vbi ergo effugauerūt ab ea omnes
 sensus infidelitatis antiquę, nō eā relinquunt
 otiosam, ne forte p otium rursus antiqua sur-
 repant, & redeant quę repulsa sunt: sed dāt ei
 opus quod agat, & consignat ei custodiā vi-
 nearum. Vineas accipiamus singula quęcun-
 q̄ volumina legis, ac prophetarum. Erat em̄
 vnusquisq̄ eorum sicut ager plenus quem be-
 nedixit domin⁹. Hęc ergo isti viri fortes post
 victoriā belli seruanda ei & custodienda con-
 signant. non enim relinquunt eam (vt dixi-
 mus) otiosam. Sed & euangelistarum scripta,
 atq̄ ipsorum Apostolorū literas possumus si-
 militer vineas accipere, quas huic quę ex gē-
 tibus congregat, p qua etiā dimicauerūt, cu-
 stodiēdas colēdasq̄ tradiderūt. Qd̄ vero ait,
 quia suā propriam vineam nō custodierit, il-
 lam possumus eruditionem dicere, qua vnus
 qsq̄ exercebat ante fidē, quam sine dubio cre-
 dens Christo relinqt, ac deserit: & ea quę sibi
 lucra videbātur, dicit propter Christum de-
 trimenta. Sicut & Paulus gloriatur legis ob-
 seruatiōis, & omnem Iudaicę institutionis glo-
 riam fuisse sibi vt stercora, tātum vt in Chri-
 sto inueniretur non habens suam iustitiam
 quę ex lege est, sed iustitiam quę ex deo est. Si-
 cut ergo Paulus accepta Christi fide non cu-
 stodiuit vineā suam, Iudaicę scilicet traditio-
 nis obsequia: & idcirco fortasse non custodi-
 uit, quia cū plantata esset a deo vitis vera, cō-
 uersa est in amaritudinem vitis aliene, & erat
 iā vitis Sodomorum vinea eorum, & palmes
 eorū ex Gomorra, & botrus amaritudinis in
 eis, & furor draconum vinū eorum, & furor
 aspidum insanabilis: ita & apud gentes erant
 plurimæ huiusmodi doctrinæ, quas post illa
 bella quibus pro fide, & agnitione Christi a
 doctoribus dimicatum est, superatas dicit: pu-
 to q̄ omnino criminis loco ducatur si custo-
 dierit aliquis huiusmodi vineas, & agrū co-
 lat ultra venenatis & noxiis consitum disci-
 plinis. Nec mireris si his culpis aliquādo fuisset
 videatur obnoxia hęc quę ex nationum di-
 spersione colligitur, & iam Christo spōsa prę-
 parat. Recordare quomodo prima mulier se-
 ducta est, & in puaricatione facta: q̄ nō aliter
 salua fieri dicit, nisi p filiorū gnationē, illorū
 dūtaxat q̄ pmanēt in fide & charitate cū san-
 ctitate. Hoc ergo qd̄ de Adā & Eua scribit,
 sic asseuerat Apostolus. Mysteriū magnū est
 in Christo, & in ecclesia: q̄ eam ita dilexit, vt

semetipsum traderet p ea, cū esset adhuc im-
 pia hęc ipsa, sicut ipse dixit. Cū. n. adhuc secū-
 dū tēpus ipii essemus, Christus p nobis mor-
 tuus est. Et iterū. Quia cū adhuc essemus in-
 fideles, Christ⁹ p nobis mortu⁹ est. Nō ergo
 mirū est, si hęc q̄ seducta, & in p̄uacatiōe fa-
 cta, & q̄ ipia secūdū tēpus fuit, & peccatrix, ta-
 lē dicat vineā coluisse eo tpe, cū adhuc impia
 erat, quā relinq̄re debuerit, & nequaquā omīno
A seruare. Qz si etiā tertiū explanatiōis locū pla-
 cet exeq̄, referam⁹ hęc ad vnāquāq̄ aīam, q̄ cō-
 uersa ad deū, & ad fidēueniēs, patit sine dubio
 cogitationū pugnas, & oblectatiōes demonū
 reuocare eā nitētiū ad prioris vitē illecebras,
 vel infidelitatis errorē. Sed ne hoc fiat, neue
 rursus demonibus in ea tātū liceat, p̄spexit
 diuina puidētia, vt paruulis q̄busq̄, & his q̄
 p semetipsis aduersus astutias diaboli, & de-
 monū pugnas dimicare nō possunt, vtpote in-
 fantes adhuc, & lactētes in Christo, daret an-
 gelos ppugnatores & defensores, q̄ velut tu-
 tores & pcuratores cōstituti sunt a deo eorū
 q̄ in infirma etate positi p semetipsis (vt dixi-
 mus) pugnare nō possunt. Et vt hoc cū maio-
 ri fiducia agāt, concedit eis semp videre faciē
 patris q̄ in cālis est: & istos puto esse puulos
 quos venire ad se Christus iussit, & nō fuit p
 hiberi, & quos semp dixit videre faciē patris.
 Nec tibi contrariū videat, si eos hęc aīa q̄ ad
 deū rēdit, matris suę filios appellat. Si. n. aīarū
 mater Hierusalē celestis est, & āgeli nihilomi-
 nus caelestes noīant, nihil dissonās videbūt, si
 hī q̄ similiter vt ipsa caelestes sunt, ab ea filii
 matris appellent. Sup oīa aut cōgruū videbit-
 tur, & cōueniēs, vt q̄b⁹ vn⁹ est pater de⁹, vna
 sit & Hierusalē mater. Qz vero ait, Vineā me-
 am nō custodiui, instituta illa ac mores, & p-
 positū in quo exercebat secūdū veterē hoīem
 viuēs, indicare videt laudabiliter a se non ēē
 seruata. Ex quo aut adiutorio angelorū dimi-
 cauit, & vicit eā, penit⁹ a se effugauit veterē
 hoīem cū actib⁹ suis, cōstitutaq̄ est ab eis vi-
 nearū custos, sēsūū. s. & dogmatū diuinorū, ex
 q̄bus possit vinū bibere, qd̄ latificet cor eius.
B Annūcia mihi quē dilexit aīa mea, vbi pascis,
 vbi cubas in meridie, ne forte efficiar sicut ad-
 operta sup greges sodaliū tuorū. Adhuc spō-
 sa loq̄ etiā hęc, sed ad spōsum, & nō iā ad fili-
 as Hierusalē. Igīt ab initio vbi ait, Osculet me,
 vsq̄ ad hūc locū, Sup greges sodaliū, cūcta q̄
 dicta sūt verba sunt spōsę. Sed priō sermo ei⁹
 ad deū factus est, secūdo ad spōsum, tertio ad
 adolescētulas: iter quas & spōsum media qdā
 & vt se dramatis hui⁹ species habet, quasi me-
 fochorus effecta, nūc ad ipsum, nūc etiā ad fi-

lias Hierusalē respōdēs, dirigit verba. Hos er-
 go nūc vltimos sermones suos ad spōsum fa-
 cit, reqrēs ab eo vbi pascat in meridie, & vbi
 collocet gregē, verens ne dū reqrit eū, incur-
 rat in ea loca vbi sodales sponū locatos p me-
 ridiē greges seruāt. Ostendit aut per hęc qd̄
 sponsus hic etiā pastor sit. In superioribus au-
 tē didiceramus eū esse & regem, p eo sine du-
 bio q̄ hoīes regat, pastorē vero p eo q̄ oues
 pascat, spōsum aut pro eo q̄ habeat sponsam,
 quē cū eo regnet, secūdū q̄ scriptū est. Assitit
 regina a dextris tuis in vestitu deaurato. Hęc
 interim cōtinet dramatis ipsi⁹ q̄ est quasi hī-
 storicus ordo. Nūc aut regramus intelligētiā
 mysticā: & si oportet puenire paululū ea q̄ in
 posterioribus p̄ferenda sunt, quo q̄s effectus
 sit horū sodaliū pateat, memoremus illud qd̄
 scriptū est: quia reginę sunt sexaginta, sed ex
 his oībus vna sit colūba, & vna p̄fecta, ac par-
 ticeps regni. Ceteræ vero iam inferiores sūt.
 Quia octoginta appellant cōcubinæ. Adoles-
 centulę vero quarū numerus nullus est, post
 ordinem cōcubinarū ponunt. Istę aut oēs ani-
 marū earū differētię sunt, quę in Christo cre-
 dētes diuersis ei affectib⁹ sociant: vt verbi grā
 dicamus oēm ecclesiā p illā figurā corpus esse
 Christi, qua Apl's dicit: in quo corpe diuersa
 esse mēbra pnūciat, & alios esse oculos, & ali-
 os manus, alios etiā pedes, & singulos p ope-
 rū, studiorūq̄ suorū meritis in mēbra corpis
 hui⁹ aptari. Secūdū hęc ergo speciē & hęc in-
 telligēda sūt, & alias qdē aīas putādū ē i hoc
 spōsali dramate q̄ magnificētiori affectu spō-
 so, atq̄ illustriori sociant, apd eū reginarū lo-
 co & affectu haberi: alias quarū inferior sine
 dubio in p̄fectib⁹, & virtutib⁹ honor est, cōcu-
 binarū loco duci: & alias adolescētularū, q̄ vi-
 dent extra aulā qdē posite, non tñ extra vrbē
 regiā. Posteriores vero & post oēs q̄ supra me-
 moratę sunt, esse eas quę oues appellantur.
 Si vero p̄spiciamus attētius, adhuc fortassis
 etiā harū oīm iueniem⁹ inferiores alias, & vlti-
 mas oīm, illas scilicet q̄ in sodaliū eius gregi-
 bus numerant. Et ipsi em habere greges quos
 dā dicunt, in quos nō vult sponsa icurrere, &
 ob hoc petit a sponso vt annūciat sibi vbi pa-
 scat, vbi meridiē faciat. Ne forte (inquit) effi-
 ciar sicut adopra super greges sodaliū tuorū.
 Querit ergo sodales isti q̄ habere quosdā gre-
 ges dicunt, vtrū sponso operā dantes, & sub
 ipso velut pastoz principiē agētes hoc faciāt,
 quādoq̄dē sodales eius nominant, an propriū
 aliquid, & sequestratū habentes, & qd̄ non sit
 cū animo sponsi: quādoquidē refugit sponsa,
 & veretur ne forte icurrat sodaliū greges dū

sponsū suū requirit. Sed & qđ dicit, Ne forte efficiar nō adoperta, sed sicut adoperta, regre ne forte innuat per hoc esse aliquas sodalium quasi spōsas habētes etiā ipsas habitū spōsalem, & esse adopertas, & sicut Apostolus dicit, Velamen & potestātē habētes sup caput. Et vt manifestior sermonis huius explanatio fiat, iterū quasi dramatis ordine qđ dicit exequamur. Exposcit ab ipso spōso suo sponsa, vt ei locum secreti sui indicet & quietis: quando gdem amoris impatiens etiā per meridiem cupit audire spōsum, eo p̄cipue tēpore, quo clarior lux, & splēdor diei perfectus, & purus est, vt assistat ei oues pascenti, vel refrigeranti, & studiosē vult viā discere, qua ire ad eū debeat, ne forte si non fuerit edocta itineris huius anfractus, incurrat greges sodaliū, & videat similis esse alicui illarū quę adopertę veniunt ad sodales eius, nec pudoris curā gerunt, aut verent passim discurrere, & multis apparere. Ego aut quę a nullo, inqt, alio videri volo nisi a te solo, scire desidero quo ad te itinere veniam, vt secretū sit, vt nemo sit medi⁹, vt nullus arbiter peregrinus, & alienus occurrat. Et forte ob hoc regit ista loca in qbus pascit sponsus oues suas, & ostendit ei verecundiā suā, p̄ q̄ non vult icurrere greges sodaliū, vt ille segreget oues suas a sodalib⁹, & seorsū pascat, vt nō solū spōsa nō videat ab aliis, sed & arcanis, & ineffabilibus mysteriis sponsi secretis p̄fruat. Nūc ergo videamus p̄ singula: & primo qđē vide si possumus dicere, qđ dñs cuius portio fuit Iacob, & funiculus hēreditatis ei⁹ Israel, ipse intelligēdus sit spōsus. Sodales vero eius angeli illi, ad quorū nūerū cū diuideret excelsus gētes, & dispgeret filios Adā statuit terminos gentiū secūdū numerum (vt ait) angelorū dei: & isti sint fortassis greges sodaliū sponsi, gentes. s. cunctę, q̄ velut pecora sub angelis pastoribus cōstitutę sunt: Grex vero spōsi ille dicatur, de quibus ipsa in euāgelio veritas dixit. Oves meę vocē meā audiūt. Vide em̄ & obseruāter intēde, qm̄ dixit oues meę, q̄si sint & alię oues q̄ nō sint ei⁹. sicut & ipse in aliis dixit. Vos nō estis de ouib⁹ meis. Quę singula huic occulto mysterio cōueniēter videbunt aptari. Quę si ita se habent, cōpetenter sponsa vniuscuiusq̄ sodaliū gregē spōsam eius intelligi voluit, quā adopertā nōiauit. Sed qm̄ certa erat qđ sup oēs illas ipsa esset, nō vult similis videri alicui illarū, vtpote quę sciret tātū se debere p̄cellere illas sodaliū spōsas quas sponsa nōiat velut adopertas, quātum em̄nētię sponsus suus habebat ad sodales. Sed & p̄ hoc adhuc videbitur percontādī

causas habuisse, quādoquidem boni pastoris scit esse studium, vt optima ouibus pascua regrat, & vt viridantia, atq; opaca quęq; ad requiem nemora meridiani estus inueniat. Qđ quidem sodales sponsi facere nesciunt, nec in eligendis pascuis, aut scientię tantū, aut sollicitudinis gerunt: & ob hoc dicit, Annuncia mihi vbi pascis, vbi cubile habes in meridie: cupiens tēpus scilicet illud quo copiosius mēdo lumen infundit, quo magis merus est dies & purior, & florulentior est lux. Tūc (inquit) annuncia mihi o tu quē dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubile habes in meridie, ne forte efficiar vt adoperta super greges sodalium tuorū. Nouo nūc nomīne spōsa appellauit spōsum. Sciēs em̄ ipsum esse filiū charitatis, immo ipsum esse charitatē quę ex deo est, quasi vocabulū ei istud posuit. Quē dilexit aīa mea. Et tñ non dixit, quē dilexi, sed quē dilexit aīa mea: sciēs nō qualicūq; dilectione, sed ex tota aīa, & ex totis viribus, & ex toto corde habēdā eē dilectionē spōsi. Vbi pascis (inqt) & vbi cubile habes. Puto aut qđ & p̄pheta de hoc loco, quē nūc spōsa discere ab ipso spōso desiderat, & audire, etiā ipse sub eodē positus pastore dicat, Dñs regit me, siue vt in aliis legim⁹, Dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Et quoniā sciebat alios pastores vel ignauia, vel im̄p̄ritia faciente greges in locis aridioribus collocare, de hoc optimo pastore domin⁹ dixit. In loco viridi ibi me collocauit. Sup aquā refectiōnis educauit me. ostendens pastorem hūc nō solum abundantes aquas ouibus suis sed & salubres, & puras, & quę p̄ oīa reficiāt prouidere. Sed quoniam ab hoc statu quo vt ouis sub pastore deguerat, conuersus ad rationabilia in excelsiora profecit, idq; adeptus est p̄ conuersionē, subiungit, & dicit. Animā meā cōuertit. Eduxit me sup semitas iustitię p̄pter nomē suū. Hinc vero quandoqdem in hoc p̄fecerat vt iustitię incederet vias, iustitia aut habet sine dubio impugnātē se iniustitiam, & necesse est eum q̄ iustitię iter incedit habere pugnas aduersantiū, fide cōuersus, & spe dicit de eis. Nā & si ambulē in medio vmbrę mortis non timebo mala qm̄ tu mecū es. Post hęc vero q̄si gratiā referēs ei qđ se pastoralibus imbuerat disciplinis, Virga inqt tua & baculus tu⁹, q̄b⁹ institut⁹ videor ad pastoris officiū, ip̄a me cōsolata sūt. Hic verovbi vidit sese a pastoralib⁹ pascuis ad rōnabiles cibos, & mystica secreta trāslatū, addit & subdit. Parasti in cōspectu meo mensam aduersus eos q̄ tribulāt me. Impigraasti in oleo caput meū, & calix me⁹ inebriās q̄ p̄clarus est. Et misericor-

dia tua subsequetur me omnibus diebus vite mee
ut inhabitet in domo domini in longitudine die-
rum. Illa ergo prima, id est pastoralis institu-
tio, initium eorum fuit, ut in loco viridi colloca-
tus, super aquam refectionis educaret. Hæc vero
quæ sequuntur de perfectibus ad perfectionem req-
A runt. Et quoniam de pascuis & viriditate pro-
posuimus, conveniens etiam videtur de euangelicis
confirmare quæ diximus. Inveni etiam ibi pasto-
rem hunc bonum de pascuis ovium differentem,
ubi ad hoc quod pastorem se profiteatur, etiam ostium
se esse commemorat, & dicit. Ego sum ostium: per
me si quis introierit, salvabitur, & ingredietur,
& egredietur, & pascua inveniet. Hunc etiam
nunc sponsa percontatur, ut ab eo audiat, &
discat in quibus pascuis oves agat, vel in quibus
amoenitatibus meridianos percuret æstus: me-
ridiem appellans illa scilicet cordis secreta, quibus
clariorem scientiæ lucem a verbo dei anima
consequitur. Hoc enim tempus est, quo sol
excelsiorem circuitus sui verticem tenet. Si
quando ergo sol iustitiæ Christus ecclesiæ suæ
excelsa, & ardua virtutum suarum secreta manife-
stat, amœna eam pascua, cubiliaque meridiana vi-
debitur edocere. Nam cum adhuc initia ha-
bet discendi, & prima (ut ita dicam) ab eo sci-
entiæ suscipit rudimenta, tunc dicit propheta.
Et adiuvabit eam mane diluculo. Nunc ergo
quæ perfectiora iam quærit, & excelsiora desiderat,
B meridianum scientiæ lumen exposcit. Hinc pu-
to & Abraham post multas eruditiones quibus
apparens ei deus imbuivit eum de singulis, &
docuit, post refertur quia visus sit ei deus ad quæ-
cum Mambre sedenti ad ostium tabernaculi sui
meridie. Et respiciens (inquit) oculis suis, vi-
dit, & ecce tres viri stabant super eum. Quia si
credimus hæc per spiritum sanctum scripta, non pu-
to frustra placuisse divino spiritui, ut etiam tem-
pus & hora visionis scripturæ paginis mada-
ret, nisi & horæ istius, & temporis ratio aliquid
conferret ad scientiam filiis Abraham, quibus utique
sicut opera Abraham facienda, ita & visitatio-
nes istæ sperandæ sunt. Qui enim potest dicere,
Nox præcessit, dies autem appropinquavit, sicut
in die honeste ambulemus, non in comessatio-
nibus & ebrietatibus, non in cubilibus, & im-
pudiciis, non in contentione, & emulatione,
& cum hæc omnia transierit, supergressus videbitur
tempus hoc quod nox præcessit, & dies appropin-
quavit, & festinare non ad initium diei sed ad
meridiem, ut & ipse ad gratiam perveniat Abra-
hæ. Si enim lux quæ in ipso est mentis, & puritas
cordis clara fuerit & splendida, iste meridia-
num tempus in semetipso habere videbitur,
& per hanc puritatem cordis, quasi in meri-

die positus deum videbit, sedens ad quercum
Mambre, quod ad visionem interpretatur. Apud
visionem ergo sedet in meridie, quia vacat ad vi-
dendum deum. Inde denique non dicitur intra ta-
bernaculum, sed foris ad ostium sedere taberna-
culi. Foris etenim est extra corpus posita mens
eius quia longe est a corporalibus cogitationibus,
longe a carnalibus desideriis, & ideo ab his
omnibus foris positum visitat deus. Eiusdem quoque
mysterii est, quod & Ioseph & fratres suos cum sus-
cepisset in Aegypto, in meridie eos pascit, &
in meridie adoratur eum cum muneribus. Propter
ea denique puto & de his quæ Iudei in Saluato-
re commiserunt, nullum evangelistarum voluisse scri-
bere, quia meridie hæc gesta sunt, cum utique sexta
hora non aliud quam meridianum tempus ostendat,
nullus tamen meridiem nominavit. Sed Matthe-
us ita dixit. Ab hora autem sexta tenebræ factæ
sunt super omnem terram usque in horam no-
nam. Lucas vero. Erat iam quasi hora sexta, &
tenebræ factæ sunt super omnem terram usque in ho-
ram nonam deficiente sole. Sed & Marcus. Cum
autem esset facta hora sexta, tenebræ factæ sunt
super omnem terram usque in horam nonam. Unde appa-
ret, quia in visitatione quidam Abraham, & in con-
uiuio patriarcharum apud Ioseph non indige-
bat ut tempus istud sub nomine sexti numeri
significaretur, sed ut meridiem diceretur. Volebat
enim sponsa, quæ iam tunc in illis adumbraba-
tur, discere ubi pasceret sponsus, & ubi habe-
ret cubile, & ideo meridiem nominat. Euange-
listæ vero in his quæ narrabant, non meridia-
num tempus, sed horæ sextæ numerum requi-
rebant, ad enarrandum scilicet sacrificium ho-
stie eius, quæ oblata est in die paschæ pro re-
demptione hominis, quæ in die sexta format
est a deo, posteaque terra produxit animam viuē-
tem secundum genus, quadrupedia, & repen-
tia, & bestias terræ. Ob hoc igitur in præsen-
ti loco illuminari sponsa desiderat pleno sciē-
tiæ lumine, ne per imperitiam erras in aliquo;
similis efficiatur illis doctorum scholis, quæ
non per ipsam dei sapientiam, sed per philoso-
phorum, & principum huius mundi exercent.
Hoc enim & apostolus dicere videtur in eo ubi
ait. Quia loquimur dei sapientiam in mysterio
absconditam, quam nemo principum huius mundi
cognovit. Et iterum hæc eadem significat, cum
dicit. Non enim spiritum huius mundi accepimus,
sed spiritum qui ex deo est, ut sciamus quæ a deo
donata sunt nobis. Ob hoc ergo requirit sponsa
Christi meridiana cubilia, & plenitudinem sci-
entiæ poscit a deo, ne videatur esse sicut una
ex philosophorum scholis, quæ adoperta nomi-
natur, pro eo quod plenitudo veritatis apud eos te-

eta est, & adoperta. Sponsa aut Christi dicit. Nos aut reuelata facie gloriā dei speculamur. Nisi cognoueris te o bona, siue pulchra inter mulieres, egredere tu in vestigiis gregum, & pascce hœdos tuos in tabernaculis pastorum, Vnius Chilonis scilicet ex septē quos apud grecos singulares fuisse in sapiētia fama cōcelebrat, hęc inter cetera mirabilis fert esse sententia, qua ait. Scito teipsum, vel cognosce te ipsum. Qd tñ Solomon quē pcessisse oēs hos tēpore, & sapiētia, ac rerū scientia in p̄fatione nostra docuimus, ad animā quasi ad mulierē, sub cōminatione quadā loquēs dicit. Nisi cognoueris temetipsam o pulchra inter mulieres, & agnoueris pulchritudinis tuę causas in de descendere, q̄ ad imaginē dei facta es, p qd inest tibi plurimū naturalis decoris, & cognoueris q̄ pulchra eras ex initio: quīs & nunc iā pcellas ceteras mulieres, & pulchra inter eas sola dicaris, tñ nisi cognoueris teipsam quas sis, nō em̄ ex cōparatione inferiorū volo bonā videri pulchritudinē tuā, sed vt tibi ipsi, & decori tuo collata, atq̄ exequata respōdeas. Qd nisi feceris, iubeo te exire, & in vltimis gregū vestigiis collocari, & iā non oues, neq̄ agnos, sed hœdos pascere, illos scilicet q̄ p prauitate & lasciuia a sinistris statuti sunt regis in iudicio p̄sidentis. Et cū tibi introductę in cubiculum regis ostenderē quę summa sunt bona, si non cognoueris temetipsam, ostendā tibi etiam quas sunt vltima mala, vt ex vtroq̄ p̄ficiās tā malorū metu, q̄ bonorū desiderio. Si em̄ nescieris temetipsam, & ignorātia tui vixeris, nec scientię studiū gesseris, sine dubio nec tabernaculū propriū habebis, sed & per pastoriū tabernacula discurre, & nunc in illius tabernaculis pastori pascas hœdos inquietū animā, ac vagum, & peccatis deputatū. Hęc autē patieris, donec rebus ipsis & experimentis intelligas, quātū malū sit animā nescire seipsā, neq̄ pulchritudinē suā, per quā pcellat ceteras, nō virgines sed mulieres, illas scilicet quę corruptionē passę sunt, nec in virginitatis integritate pmanerūt. Hęc sunt quas sponsus post illa oīa quę locuta fuerat sponsa, austera quadā cōminatione sponsę animos ad agnitionis suę curam suscitās, per ordinē ppositi

F dramatis dicit. Sed nūc cōsequenter, vt cetera, ad Christū hęc, & ad ecclesiam referamus, qd sponsam suā, ad animas scilicet credētū loquēs, summā salutis, & beatitudinis in scientiā agnitione constituit. Quomodo ergo anima cognoscat temetipsam, nec facile puto, nec breuiter explicari posse: tamen p viribus pauca ex multis aperire tentabimus. Videtur ex

go mihi duplici modo agnitionem sui animę capere debere: quid quidem sit ipsa, & qualiter moueat, id est qd in substantia, & quid in affectibus habeat, vtputa vt intelligat si boni affectus sit, aut nō boni, aut recti ppositi, aut nō recti: & qdem si recti sit, si erga omnes virtutes eūdē tenorē habeat, tā in intelligendo, q̄ in agendo, an erga necessaria tantū, & q̄ in prōptu sunt. Et vtrū in eo sit vt recipiat pfectus, vt augeat in intellectu rerū, augmento q̄ virtutū, an in isto stet, & resideat, in qd potuit puenire: & vtrū erga semetipsam tātummodo vacet excolēdam, an aliis pdesse, & cōferre aliqd vtilitatis studeat, vel in verbo doctrine, vel in exemplis gestorum. Si vero cognoscat semetipsam nō esse boni affectus, neq̄ recti ppositi, in hoc ipso vt intelligat vtrū ei satis desit, & pcul a via virtutum sit, an in ipso iam posita sit itinere, & incedere iam conetur, cupiēs quas in ante sunt apprehēdere, & q̄ retro sunt obliuisci, sed nōdū appropinquauerit: aut p̄ima qdē sit, nōdū tñ ad perfectionem venerit. Sed & in eo opus videtur esse animę cognoscentis semetipsam, scire si hęc ipsa quę operat mala, ex affectu, & studio operet, an fragilitate quadā, (& vt ille ait) qd quasi nō vult agens, & quas odit faciēs: & rursus ea quas bona sunt, affectibus & recto pposito gerere videat. Verbi gratia, si iracūdiam apud aliquos qdē cohibet, apud aliquos autē effert, an semp eā cohibet, & apud nullū oīno p̄fert. Similiter & tristitiā, si in aliquibus qdem negotiis reiciit, in aliquibus autem recipit an in oībus omnino nō recipit. Ita & timorē, aliāq̄ similiter quas virtutibus videntur esse contraria. Adhuc & istud opus est animę cognoscentis, si glorię multum cupida sit, aut parum, aut oīno nihil. Quod inde colligit, si laudib⁹ multū, aut mediocriter delectetur, aut oīno nihil: & si ī opprobriis satis, aut parū, aut oīno nihil cōtristet. Sed & in dādo, & accipiendo cognoscētis animę semetipsā sunt quędā indicia, si qd tribuit, & p̄buit ita cōmunicabili affectu, & quasi cui æquitatē haberi inter homines placeat, an (vt ille ait) ex tristitia, aut necessitate, vel certe gratiā siue ab accipientibus, siue ab audiētibus querēs. Sed & ī accipiēdo aīa q̄ cognoscit semetipsam obseruabit vtrū indifferēter habeat ea q̄ accipit, an velut sup aliquo bono gaudeat. Sed & in intellectu pensabit semetipsam hmōi aīa, vt cognoscat an facile moueat cuiuscunq̄ veri similis iudicio, & surrepatur ei arte, vel suauitate, vel calliditate sermonū, an raro hoc, an nunq̄ omnino pariat. Sed sufficiant hęc

A in hoc agnitionis genere a nobis dicta. Possibile est enim volenti horum similitudinem, & alia innumera colligere, quibus cognoscere semetipsam anima probetur, & pulchritudinem suam quam ad imaginem dei in conditione suscepit si reparare, ac restituere potuerit, contemplari. Hoc igitur est quod presens sermo sub specie mulieris animam docet, ut cognoscat semetipsam, & ait. Nisi cognoueris temetipsam hoc est nisi per singula quae supra memorauimus duxeris sensus tuos, & discretionem singulorum tenueris, quae agenda sint, quae cauenda, quod desit tibi, & quod abundet, quod emendandum sit, quod uel seruandum, sed si uolueris indifferenter agere inter ceteras animas communis vitae hominum, quas hic mulieres appellat, inter quas tu pulchra es, utpote quae iam oscula uerbi dei susceperis, & cubiculi eius arcana perspexeris: si inquam non te cognoueris, sed indifferenter ut commune vulgus agere uolueris, exi inuestigiis gregum, id est esto in reliquo grege: si nihil egregium post haec omnia quae in te collata sunt agis, neque temetipsam cognoscens a conuersatione gregali sequestraueris. Et eris non solum in grege, sed in uestigiiis gregum. Ultimus enim flet, & nouissimus qui primus suos non intellexerit. Et ob hoc ubi iam scientiam neglexerit, necesse est ut circumferatur omni vento doctrinae ad deceptionem errorum ita ut modo quidem apud illum pastorem, id est doctorem uerbi tabernaculum ponat, nunc uero apud alium, & sic ubique circumferatur, pascens non oues quod est animal simplex, sed haedos, lasciuos scilicet & ingetos sensus, atque ad peccatum deputatos diuersis doctoribus excolens ad hoc ipsum quod sitis. & haec erit poena culpae illius animae quae seipsam non studuerit agnoscere, & illum solum sequi pastorem qui animam suam posuit pro ouibus suis. Haec est una species, qua intelligere semetipsam anima in affectibus, & actibus suis debeat. Illa uero alia pars profundior est, & difficilior, qua iubetur anima, quae tamen iam in mulieribus pulchra est, agnoscere semetipsam. Quod si obtinere potuerit, speret sibi bona omnia: si minus, sciat exeundum sibi post uestigia gregum, & pascendum haedos in tabernaculis pastorum alienorum a se. Videamus ergo & incipiamus pro uiribus etiam huius partis agnitionem discutere. Dicit per prophetam sermodiuinus. Illuminate uobis lumen scientiae. Sed in donis spiritualibus, unum quidem donum maximum est, quod per spiritum sanctum ministratur, sermo scientiae: cuius scientiae opus illud principale est, quod in euangelio secundum Mattheum quidem ita dicit. Nemo nouit filium nisi

si pater, neque patrem quod nouit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. In Luca autem ita ait, Nemo scit quod sit filius nisi pater: & nemo scit quod sit pater, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Secundum Ioannem uero ita scriptum est. Sicut agnoscit me pater, & ego agnosco patrem. In quadragesimo uero quinto Psalmo dicit: Vacate, & cognoscite, quoniam ego sum deus. Igitur principale munus scientiae est cognoscere trinitatem. Secundo uero in loco cognoscere creaturam eius, secundum eum qui dicebat. Ipse enim mihi dedit haec quae sunt scientiam ueram, substantiam mundi, & uirtutem elementorum, initium & finem, & medietatem temporum & reliqua. Inter haec ergo animae erit quaedam etiam sui agnitio, per quam scire debet quod sit eius substantia, utrum corporea, uel incorporea, & utrum simplex, uel ex duobus, aut tribus, an uero ex pluribus composita. Sed & iuxta quorundam quaestiones utrum facta, an omnino a nullo sit facta: & si facta sit, quomodo sit facta: utrum ut putant aliqui, in semine corporali etiam ipsius substantia continetur, & origo eius pariter cum origine corporis traducitur: an perfecta extrinsecus ueniens, parato iam & formato inter uiscera muliebria corpore induitur. Et si ita sit, utrum nuper creata ueniat, & tunc primum facta cum corpus uidetur esse formatum, ut causa facturae eius animandi corporis necessitas extitisse credatur: an prius, & olim facta ob aliquam causam ad corpus sumendum uenire extitisset: & si ex causa aliqua in hoc deduci creditur, quae illa sit causa ut agnosci possit, scientiae opus est. Sed & illud requiritur, utrum semel tantum corpore induatur, & id postmodum depositum ultra non quaerat, an cum semel susceptum deposuerit, iterum assumat: & si secundo sumptum semper habeat, an aliquando iterum abiciat. Et si quidem secundum auctoritatem scripturarum consummatio imminet mundi, & corruptibilis status hic in incorruptibile mutabitur, ambiguum non uideri, quod in praesentis uirginitatis statum secundo aut tertio in corpus uenire possit. Nam si recipiatur hoc, necessario sequitur ut huiusmodi successione consequentibus finem nesciat mundus. Et adhuc agnitionem sui anima requirat, si est aliquis ordo, aut sunt aliqui spiritus eiusdem substantiae cum ipsa, alii uero non eiusdem sed diuersi ab ea: id est si sunt & alii spiritus rationabiles ut ipsa est, & alii careret ratione, & si eadem est ipsius quae & angelorum substantia: quoniam rationabile a rationabili nequaquam differre creditur. Aut si non est quidem talis per substantiam, sed erit talis per gratiam, si meruerit: an non possit omnino similis effici angelis, nisi hoc naturae suae qualitas, aut similitudo

repperit. Reddi enim posse videbit quod amissum est, non tamen conferri id quod ex initio conditor non dedit. Sed & hoc adhuc ad cognoscendam semetipsam anima requirat, si virtus animae eius accedere potest, & decedere. An est immutabilis, an acquisita semel ultra non defluit. Et quid opus est plura commemorare, quibus ex causis semetipsam cognoscat anima, ne forte si neglexerit perfecte semetipsam cognoscere, exire iubeatur in vestigiis gregum, & pascere oves, & hoc non in proprio tabernaculo, sed in tabernaculis pastorum, cum praesto sit volenti haec persequi largissimas occasiones ex his quae supra memorauimus summere, in quibus sese exercere in sermone scientiae pro viribus possit. Dicant vero haec a verbo dei etiam ad animam, quae in profectibus quaedam posita est, nondum tamen ad summam perfectionis ascendit. Quae pro eo quidem quod proficit pulchra dicitur, ut autem peruenire possit & ad perfectionem, fiat ad eam comminatio necessaria. Quia nisi per ista singula quae supra diximus semetipsam cognouerit, & vigilanter exercuerit in verbo dei & lege divina, continget ei de his singulis opinionem colligere diuersorum, & sequi homines nihil egregium, nihil ex spiritu sancto locutos. hoc est enim exire in vestigiis gregum, & eorum doctrinam sectari qui & si ipsi permanerint peccatores, nullum peccantibus remedium providere potuerint. Quos qui sequitur, oves utique qui peccatorum indicium tenent, videbitur pascere, circumciliens tabernacula pastorum, diuersas scilicet sectas philosophorum. Intuere ergo plenius

E quod terribile est quod sub hac adumbratur figura. Exi (inquit) tu in vestigiis gregum, quasi ad eam loquitur quae intus iam sit anima, & intra mysteria collocata: pro eo tamen quod negligat semetipsam cognoscere, & requirere quae sit, & quid, vel quomodo agere debeat, quidve non agere, dicitur ei, exi tu: quasi quae ob hanc desiderii culpam foras mittatur ab eo qui praest. Sic ingens animae periculum est scientiam sui agnitionemque negligere. Sed fortasse quia duplicem expositionem dedimus agnitionis suae animae, videbitur cuiuspiam secundum eam quaedam quae de moribus & de actibus suis discutere negligit, & inquirere de profectibus suis, aut perscrutari de vitiis, merito ei dici, Exi: pro quod videatur quasi de interioribus foras procelli. Si vero secundum editionem aliam, qua diximus quod naturam, substantiamque suam agnoscere debeat, & statum, vel in quo fuerit, vel in quo erit, graue credetur. Quae enim facile talis anima inuenietur, ita perfecta, ita potentis

cui horum omnium ratio, & intelligentia pateat. Ad hoc respondebimus, quoniam sermo qui habetur in manibus, non ad omnes animas fit, neque ad adulescentulas quibus hic loquitur sponsus, neque ad ceteras mulieres, neque ad octoginta concubinas, aut sexaginta reginas, sed ad illam, quae inter omnes mulieres sola pulchra dicitur, & perfecta. Vnde apparet ad dilectas quasque animas haec dici, quibus cum gratia multa sentiendi, & intelligendi a deo data sit, negligunt tamen scientiae partes, & cognoscendi semetipsas nullum adhibent studium. His ergo comminatur sermo diuinus: quia quibus multum datur, multum ex eis exigitur. Et humilis quidem, & venia & misericordia dignus erit, potentes autem potenter cruciabuntur. Si ergo & tu anima quae pulchrior es, & eminentior inter ceteras (verbi gratia) doctrinis negligas remetipsam, & in ignorantia tui manearis, quomodo poterunt vel hi qui aedificari desiderant, instrui, vel conuinci, & argui contradicentes. Digne ergo cum comminatione quadam ad eam dicitur. Exi tu in vestigiis gregum, & pascere oves tuos in tabernaculis pastorum. Potest ad hoc trahi etiam illud quod Moyses scribit. Quia si qua Israelitica mulier adulterauerit, lapidetur. Si vero filia sacerdotis, ignibus exuratur. Sic ergo iusta videbitur esse comminatio in eos, qui capaces esse possunt ad agnitionem, & scientiam, sed per desidiam negligunt. in quos iustissima indignatio sponsi est, quia scit unus negligentiam cedere ad damna multorum. Similis enim videbitur huiusmodi anima, vel illi qui acceptum denarium abscondit in terram, ne lucrum aliquid ex eo pecuniae dominus acquireret: vel illi quem occidisse dicitur deus, quia malignus erat, Onan vel Her scilicet, qui accepta semina scientiae naturalis posteritati inuides perfundebat in terram. Pastores quoque (sicut & ante iam diximus) si quidem ad ecclesiam comminationis hic sermo fit, mundi huius principes accipiendi sunt, vel illi angeli, sub quorum cura reliquae gentes habentur, siue sorte in hoc, siue secretioribus causis quibusdam seducti. Si vero ad vnamquamque animam comminatio ista referatur, quae semetipsam negligit agnoscere, sapientes & magistri huius seculi intelligendi sunt, docentes sapientiam huius mundi: ut in summa hoc intelligatur, quia necesse est animam, eam praecipue quae bona, & pulchra est sensibus, & ingenio vigilans, cognoscere semetipsam, & dare operam ad agnitionem sui per exercitia doctrinae, & studia diuina, ac per hoc agi spiritu dei, & spiritu ado-

ptionis. Aut si talis hæc anima semetipsam neglexerit, & a diuinis studiis declinauerit, necesse est eam operam dare studiis mundanis, & sapientiæ seculi, & agi spiritu mundi huius iterum in timore. Quod designat Apostolus cum dicit. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui est ex deo. Et iterum. Non accepistis enim iterum in timore spiritum seruitutis, sed spiritum accepistis adoptionis, in quo clamamus Abba pater. Hæc interim nobis de præsentis loco occurrere potuerunt, nunc iam conuertamur ad consequentia. Equitatu meo in curribus Pharaonis similem te arbitratus sum proxima mea. Historicus quidem sensus hoc videtur ostendere. Sicut (inquit) tunc in Aegypto cum Pharaon persequens populum Israel processit in curribus, & equitatu: & me hoc est domini mei sponsi equitatus longe præcellat currus Pharaonis, & præstator erat, ut pote qui illos superauerit, & in mare demerserit: ita & tu proxima mea, sponsa præcellis omnes mulieres similis effecta equitatu meo, qui Pharaonis curribus comparatus, potentior utique est & magnificentior. Hic iterum mihi videtur esse ordo sermonum ipsorum, verborumque directio. Videamus autem ne forte secundum intelligentiam mysticam animas quæ sunt sub illo spiritali Pharaone, & sub spiritalibus nequitiosis positæ, currus dicat esse Pharaonis, & quadrigas eius, quas ipse agit, & ducit ad persequendum populum dei, & ad opprimendum Israel. Certum enim est quia tentationes, & tribulationes quas excitant demones sanctis, per animas aliquas excitant ad hoc ipsum aptas, & conuenientes. Quibus tam curribus ascensis exagitant, & impugnant, vel ecclesiam dei, vel singulos quosque fidelium. De equitatu vero domini qui sit eius iste equitatus, in Exodo quidem ubi superantur currus Pharaonis & demergunt in mare, nihil legimus scriptum nisi tantum quod dominus currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare rubrum. Inuenimus tamen in quarto Regnorum libro, quod Helisæus de aduentu hostium qui cum equitatu, & curribus venerat, formidanti puero suo dicit. Ne timeas, quoniam plures sunt nobiscum quam cum illis. Et orauit (inquit) Helisæus, & dixit. Domine aperis oculos pueri huius ut videat. Et aperuit dominus oculos eius, & vidit. Et ecce mons plenus equitibus erat, & currus ignei in circuitu Helisæi, qui descendebant ad eum. Sed & in propheta Habacuc manifeste & euidenter legimus de equitatu domini, & quod ascendat equos suos. Sunt ergo scripturæ

verba hæc. Nunquid in fluminibus irasceris domine, aut in fluminibus furor tuus, aut in mari rubro imperus tuus? qui ascendes equos tuos, & equitatus tuus salus. Sunt ergo equi domini, quibus ascendit, & equitatus eius. Quos ego non alios esse puto quam illas animas quæ frenum discipline eius accipiunt, & iugum portant suauitatis eius, & quæ spiritu dei agunt, & in hoc est eis salus. In reuelatione Iohannis legimus, quod apparuit ei equus, & sedes super eum quidam fidelis, & verus, & cum iustitia iudicans, cuius nomen est verbum dei. Ait ergo. Et vidi caelum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum vocabatur fidelis, & verus, & cum iustitia iudicans, & pugnans, & oculi eius sicut flamma ignis, & super caput eius diademata multa habentia nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse, & adopertus erat vestimento sanguine consperso, & vocabatur nomen eius verbum Dei. Et exercitus eius erat in caelo, & sequebatur eum in equis albis, induti byssino albo puro. Sed opus est gratia dei, quæ horum nobis aperiat intellectum, quo possimus aduertere quid istæ indicent visiones, quod sit equus albus, & qui sit qui sedet super eum, cuius nomen est verbum dei. Et forte quidem dicet aliquis album esse equum corpus quod assumpsit dominus, & quo ille qui in principio erat apud deum Deus verbum, vel vestitus, vel vectus est. Alius autem animam dicet, quam assumpsit primogenitus omnis creature, & de qua dicebat, Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Alius vero utrumque simul corpus atque animam, quasi ubi peccatum non fuerit, equum dici album putabit. Alius adhuc quarto loco ecclesiam dicet, quæ & corpus eius nominatur, album videri equum, quasi non habentem maculam, aut rugam, quam sibi ipse sanctificauit lauacro aquæ. Secundum hæc autem singula etiam illa accipiet quæ sequuntur, militiam caeli, & exercitum verbi dei, & quomodo singuli quique eorum sequentes verbum dei equis albis sedeant, & byssinis albis induantur, & mundis. Huic ergo equo albo quo ipse vehitur qui verbum dei appellatur, vel huic equitatu celesti qui eum sequitur in albis nihilominus equis, comparat, & similem facit Christus ecclesiam suam. In curribus autem Pharaonis, vel ita possumus accipere, ut quantum hic domini equitatus equitatum & currus Pharaonis euincit, & præcellit, tantum tu quæ pulchra es in mulieribus, præcellis, & euincis omnes reliquas animas, quæ adhuc iugum Pharaonis portant, et sutores eius patiuntur, vel certe quæ

Origenis

equitatus hic meus, qui lauacro aquæ munda-
tus, purus, & candidus factus est, & verbū dei
meruit habere sessorē, ex curribus assumptus
est Pharaonis. Inde em̄ oēs veniūt credētes q̄a
Christus venit in hūc mundū peccatores sal-
uos facere. Hoc ergo mō potest explanari ver-
ficuli huius sensus. Equitatuī meo qui fuit an-
te in currib⁹ Pharaonis, & nūc sequitur me ī
equis albis purificatus in lauacro aque, similē
te arbitror proxima mea. Beate ergo sunt illę
animę quę dorsum suum curuauerūt vt sus-
cipiant sessorem verbum dei super se, & frēna
eius patiunt, vt quocunq; ipse voluerit flectat
eas, & agat habenis p̄ceptorū suorū: quia iam
non propria volūtate incedūt, sed ad oīa du-
cuntur, & reducuntur voluntate sessoris. Et
fortassis videbitur secūdum hoc q̄ ex multis
animabus congregata est ecclesia, & exemplū
vitę accepit a Christo, q̄ non tam ab ipsa dei-
tate verbi dei acceperit, quę utiq; sup̄eminet
eos actus, vel affectus, qui ad exēplū dari ho-
minibus debeāt, sed illa anima quę assumpta
est ab eo, in qua fuit summa p̄fectio, illa sit ad
exemplū posita, & ip̄a dicat hic, p̄xima mea:
cuius similitudinem habere debeat etiā ec-
clesia, quę ex multis congregatur animabus,
illis scilicet quę prius fuerāt sub iugo, & cur-
ribus Pharaonis, & equitatus domini appellā-
tur. Quę autem ex duabus expositio conue-
nire magis proposito versiculo videatur, pro-
E babis etiā tu qui legis. Q̄ speciosę factę sunt
genę tuę tanq̄ turturis, ceruix tua sicut redi-
micula. Ordo dramatis huiusmodi videtur
habere consequentiā, q̄ posteaq̄ austriore
v̄sus est comminatione sponsus ad sponsam,
protestatus ei q̄ nisi cognosceret semetipsam
exitura esset in vestigiis gregum, & pasceret
non oves, sed hōdos, erubuerit super auste-
ritate p̄cepti, sed & rubor verecundię dif-
fus in vultu speciosas effecerit genas ei⁹, &
multo q̄ fuerant pulchriores: non solum au-
tem genę, sed & ceruix eius tā decora sit red-
dita, quasi monilium redimiculis adornata.
Pulchritudo ergo genarum turturibus com-
paratur, q̄ per huiusmodi aues simul hone-
stas vultus & alacritas indicetur. Hęc est hi-
storici dramatis explanatio. Sed veniamus ad
rem. Paulus apostolus scribens ad ecclesiam
Corinthiorum ita ait. Corpus autem non est
membrum vnum, sed multa: Et si dixerit pes
quia nō sum manus, non sum de corpore, nō
propterea nō est de corpore: & si dixerit auri-
cula, q̄a nō sū oculus, nō sum de corpore, nō
propterea nō est de corpore. Si totum corpus
est oculus, vbi est auditus: si totum auditus,

In Cantica canticorū

vbi odoratus: Nunc autem deus posuit vnū
quodq; mēbrū in corpore sicut voluit. Et cū
plura de hoc disputasset, ad vltimū dicit. Vos
autem estis corpus Christi & membra ex par-
te. Et iterum ad Ephesios scribens dicit. Sub-
iecti inuicem in timore Christi. Mulieres vi-
ris suis subiectę sint sicut domino: quia vir
caput est mulieris, sicut & Christus est caput
ecclesię, ip̄e Saluator corporis. Sed sicut eccle-
sia subiecta est Christo, ita & mulieres viris
suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras,
sicut & Christus dilexit ecclesiam suam, & se-
metipsum tradidit pro ea, vt eam sanctifica-
ret lauacro aquę in verbo, vt ip̄e sibi prepa-
ret gloriosam ecclesiam non habentem macu-
lam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed
vt esset sancta, & immaculata. Et post pauca,
Nemo, inquit, enim aliquādo carnem suam
odio habuit, sed nutrit, & fouet eam sicut &
Christus ecclesiam, quia membra sumus cor-
poris ei⁹, & reliqua. Per hęc ergo edocemur,
quomodo spōsa Christi quę est ecclesia, etiā
sit corpus eius & membra. Si ergo audias spō-
si membra nominari, ecclesię membra dici in-
tellige. In quibus sicut sunt aliqui qui dicun-
tur oculi, pro intelligentiæ sine dubio ac sciē-
tię lumine, & alii aures pro audiendo verbo
doctrinę, alii manus pro bonis operibus, reli-
giosiq; ministeriis, ita sunt alii & qui genę
eius appellantur. Genę autem partes vultus
dicuntur, in quibus honestas, & verecundia
animę agnoscitur: per quod sine dubio illi in
membris ecclesię declarantur, qui castitatis
& pudicitię excolunt honestatem. Pro his er-
go ad omne corpus sponsę dicitur, q̄ specio-
sę factę sunt genę tuę. Et obserua quia non
dixit, q̄ speciosę sunt genę tuę: sed q̄ spe-
ciosę factę sunt: vt ostendat prius quidem
non eas ita fuisse speciosas, sed postea q̄
suscepit oscula sponsi, & ip̄e qui loqueba-
tur per prophetas prius affuit, & mundauit
sibi ip̄si ecclesiam suam lauacro aquę, & fe-
cit eam non habere maculam aut rugam, &
agnitionem sui p̄stitit ei, tunc factę sunt
speciosę genę eius. Tunc enim castitas, & pu-
dicitia, & virginitas quę prius nō fuerat, per
ecclesię genas specioso decore diffusa est. Quę
tamen genarū species, id est pudicitię, & ca-
stitatis, turturibus comparatur. Turturum
ferunt huiusmodi naturam esse, vt neq; mas-
culus prater vnā fēminā adeat aliā,
nec fēmina plus q̄ vnū patiatur matrem: ita
vt si accidat altero intercepto superesse alte-
rum, pariter cum coniuge extinctus sit ei con-
cubitus amor. Conuenienter ergo similitudo

turturis aptat ecclesie, q̄ vel alteri⁹ viri post Christū cōiugū nesciat, vī q̄ cōtinentē, & pudicitia in ea tāq̄ turturū volitet multitudo. Secundū hāc intelligētiā etiā ceruicem sponsæ

A accipiamus. Quæ sine dubio illa intelligi debent animæ, quæ Christi iugum suscipiunt dicēsis. Suscipite super vos iugū meum, quia iugum meum suaue est. Obedientiā ergo eius ceruices eius appellantur. Ceruix ergo ei⁹ speciosa facta ē sicut redimicula, & merito. Quā enim prius prauaricationis inobedientiā turpem fecerat, nunc obedientiā fidei speciosam fecit & pulchrā. Ceruix ergo tua speciosa facta est sicut redimicula. Ad utrūq̄ enim subauditur, speciosa facta est. Redimicula hīc dicit constrictiones, vel connexiones monilium, quæ in ceruicibus sedere solent, ex quib⁹ deducitur, & descendit per omne collum reliquus ornatus. Ipsi ergo ornamento qđ ceruicibus et collo imponi solet, ceruicē sponsæ cōparauit. Quod dictum ita aduertimus. Ceruicem diximus subiectionem, & obedientiam dici, pro eo qđ quasi iugum Christi suscipiat, & fidei eius obedientiam præbeat. Ornamentū ergo ceruicis ei⁹ quæ est obedientia, Christ⁹ est. Ipse enim prior factus est obediēs vsq̄ ad mortem: & sicut per vnius, Adæ scilicet, inobedientiā peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius obedientiam, Christi duntaxat, iusti constituent multi. Ornamentum ergo, & monile ceruicis ecclesie, obedientia Christi est. Sed & ceruix ecclesie, id est obedientia eius, similis effecta est obedientiæ Christi, qđ est monile ceruicis. Magna ergo in hoc laus sponsæ est, magna ecclesie gloria, vbi imitatio obediētiæ ei⁹ exequat obediētiæ Christi, quā imitatur ecclesia. Hęc ipsa species monilis etiā in Genesi memorat a Iuda patriarcha Thamar nurui suæ, qñ cum ea quasi cum meretrice concubuit, data. Qđ nō omībus patet mysterium. Intelligitur per hoc, qđ Christus ecclesie, quā ex multorum dogmatū p̄stitutione collegerat, futuræ perfectionis hāc dedit p̄signora, & istud obediētiæ monile ceruici eius

B iposuit. Similitudines auri faciem⁹ tibi cū distinctionibus argenti, quoadusq̄ rex sit in recubitu suo. Supra diximus qđ specie dramatis libellus hīc ordinatus personarū immutatione contextitur: & nunc ergo videntur hāc amici vel sodales spōsi ad spōsam locuti, qui secundum intelligentiam mysticam, & vt supra iā diximus, aut angeli, vel etiā prophete, aut patriarchæ possunt intelligi. Non enim tunc solum cum post baptismum Ioannis in deserto tentatus est a diabolo dominus, accel-

serunt angeli, & ministrauerūt ei, sed ante aduentum præsentiæ corporalis ministrauerūt semper. Nam & lex disposita in manu per angelos dicitur mediatoris. Et ad Hebræos scribens apostolus dicit. Si enim qui per angelos habitus est, sermo factus est firmus. Ipsi ergo erant velut auctores, & procuratores apposti paruulæ sponsæ cum pēdagogo lege, donec plenitudo temporū veniret, & mitteret de⁹ filium suū natū ex muliere, factum sub lege, & adduceret eā sub auctoribus, & procuratoribus, & pēdagogo lege, vt ipsi⁹ verbī dei oscula, doctrinam scilicet, verbaq̄ susciperet. Anteq̄ ergo tempus horū adesset, in multis angelorum ministerio excolebatur sponsa, q̄ apparebant tunc hominibus, & loquebantur ea quæ resposcebat & tempus. Non em̄ tu mihi ex aduentu Saluatoris in carne spōsam dici, aut ecclesiam putes, sed ab initio humani generis, & ab ipsa constitutione mūdi. Immo vt Paulo duce altius mysteriū huius originē repetā, ante etiā cōstitutionē mundi. Sic em̄ dicit ipse. Sicut elegit nos in Christo ante cōstitutionē mundi, vt essemus sancti, & immaculati coram ipso in charitate, prædestinās nos in adoptionē filiorū. Sed & in Psalmis scribit. Memento cōgregationis tuę dñe, quā cōgregasti ab initio. Prima etem̄ fundamenta cōgregationis ecclesie statim ab initio sunt posita. vnde & Apostolus dicit ædificari ecclesiā nō solū sup̄ apostolorū fundamentū, sed etiam prophetarū. Inter prophetas autē numerat & Adam, q̄ magnum mysterium pphetauit in Christo & in ecclesia, dicens. Propter hoc relinquet homo patrē suū, & matrē suā, & adherēbit vxori suę, & erūt ambo in carne vna. Euidenter em̄ de his dictis eius dicit Apostolus, q̄ mysterium hoc magnū sit. Ego autē dico in Christo, et in ecclesia. Sed et idē Apostolus cū dicit, Sic em̄ ecclesiā dilexit, vt semetipsum traderet p̄ ea sanctificās lauacro aquę, nō vtq̄ ostendit eam prius nō fuisse. quomō em̄ dilexisset eā quæ non erat? Sed eā sine dubio dilexit, quæ erat. Erat autem in omīb⁹ sanctis q̄ ab initio seculi fuerunt facti. Diligēs igitur eam, venit ad eam. Et sicut pueri sui comunicauerūt carnī, et sanguini, similiter et ipse particeps fact⁹ est eorū, ac semetipsum p̄ eis tradidit. Ipsi em̄ erāt ecclesia quā dilexit, vt eā vel numerositate augetet, vel virtutib⁹ excoleret, vel perfectionis charitate de terris transferret ad celum. Ministrauerunt ergo et prophete ab initio, ministrauerunt et angeli. Quid em̄ aliud fiebat tunc cum apparuerūt tres viri Abrahę sedenti ad quercū Mambrę?

Origenis

Licet illa angelorū species plus aliquid q̄ angelicum ostenderit ministerium: nam trinitatis ibi mysterium prodebat, Hoc erat & in Exodo, cum angelus domini dicitur in flamma ignis apparuisse Moysi in rubo. Cōtinuo autem in subsequentibus dominus & deus loqui in angelo scribitur, & ipse deus esse Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob designatur. Quod quidam hæreticorum legētes dixerūt, Deum legis, & prophetarum longe inferiorē esse q̄ Iesum Christum, & spiritum sanctum: & eousq̄ impietatem suam pertenderunt, ut plenitudinem quidem in Christo ponant, & in spiritu sancto, imperfectionem vero, & imitatem in deo legis. Sed hæc alias. Nunc autem nobis propositum est ostendere, quomodo sancti angeli qui ante aduentū Christi velut paruulę adhuc sponsę tutelā procurabāt, ipsi sint amici & sodales sponsi, qui ad eā dicere videant. Faciamus tibi similitudines aurum cum distinctionibus argenti, usquequo rex sit in recubitu suo. Indicant ergo q̄ ipsi faciāt sponsę non aurum (neq̄ enim habebant tale aurum quale dignum erat offerri sponsę) sed pro auro similitudines auri se facere promittunt, & nō vnam similitudinem, sed multas. Ita etiam dicunt de argento, sed quasi habentes licet parvam argēti materiam, promittūt se ei facere nō similitudines, sed distinctiones argenti, utpote quibus non tanta abundaret argenti materia, ut connexum aliquid, & solidum opus ex eo producere possent, sed distinctiones solas, ac signa quędam parua velut pūcta interfererent illi operi, qđ ei ex auri similitudine faciebant. Hęc ergo amici spōsi, illi de quibus supra dixim⁹, sponsę faciunt ornamenta. Sed quid in his secreti cōtineatur, & quid elocutionis nouitas ipsa parturiat, omnipotentis verbi, ac sponsi patrem p̄cemur, ut ipse nobis arcani hui⁹ claustra patefaciat, quo possimus non solum ad intelligenda hæc illuminari, verū etiam ad proferenda, ac secundū mensuram eorum, qui lecturi sunt, moderationē eloquiū spiritualis accipere. Auri specie in multis sæpe ostendimus figuram tenere inuisibilis, & incorporeę naturę: Argentum vero virtutem verbi, ac rationis: secundū quod & dominus dicit per prophetam. Dedi vobis argentum, & aurum: vos autem fecistis argentea, & aurea Baalim. ostendens per hæc, & dīcēs, quia dedi vobis sensum & rationem, quam deum & sentire possētis, & colere: vos autem & sensum, & rationē quę in vobis est, ad colenda dēmonia transtulistis. Sed & eloquiā domini, eloquiā casta, argentum igne proba-

In Cantica canticorū

tum dicit. Et itē in aliis argētū ignitum iusti lingua memoratur. Cherubim vero aurea dicuntur, quoniam quidem plenitudo scientiæ dei interpretantur. Sed & candelabrum in tabernaculo testimonii aureum, & solidum poni iubebatur: quod mihi videtur formā tenere naturalis legis, in qua lex scientiæ habetur. Sed quid opus est multa congregare testimonia, cum in promptu sit scire volētib⁹ in multis scripturę locis hoc indicari, q̄ aurū ad sensum, mentemq̄ reuocetur, argentum vero ad verbum, atq̄ eloquiā referat. Nūc ergo properemus ad contemplandum quomodo secundū ea quę pręmisimus, amici sponsi dicant se similitudines auri facere sponsę cum distinctionibus argenti. Videtur ergo mihi q̄ lex q̄ per angelos disposita est i manu mediatoris, quādoquidem vmbra habeat futurorū bonorū non ipsam imaginem rerum, & quacūq̄ contingebāt illis qui in lege referunt, in figura, & nō in veritate contingebant, ista omnia similitudines auri fuerunt, non aurum verū. Quod scilicet aurum verum in illis quę incorporea sunt, & inuisibilia, ac spiritalia intelligat: similitudo vero auri in quo non est ipsa veritas sed vmbra veritatis, ista corporea & visibilia accipiantur. Verbi gratia, similitudo auri fuit istud tabernaculum manu factū, de quo dicit Apostolus. Non enim manu facta ista introiuit Iesus exemplaria verorū, sed in ipsum cælum. Ergo quę in cælis sunt inuisibilia & incorporea, illa sunt vera: ista aut quę in terris sunt visibilia, & corporea, exemplaria verorum dicuntur esse non vera. Ista ergo sunt quę similitudines auri appellantur: in quibus est & arca testamēti, & propitiatoriū, & Cherubim, & altare incēsi, & mēsa propositionis, & panes, sed & velamen, & columbæ, ac seræ, & altare holocaustorum, & ipsum templum, atq̄ omnia quę in lege scripta sunt. Omnia hæc similitudines erāt auri. Sed & ipsum aurum visibile, pro eo q̄ visibile erat, non erat aurum verum, sed similitudo erat illius veri auri inuisibilis. Ista ergo similitudines auri fecerunt sponsę ecclesię sponsi amici, angeli videlicet, & prophete, qui ministrauerūt in lege, ceterisq̄ mysteriis. Hęc (opinor) & Paulus intelligens dicebat, In religione angelorum, in his quę videt frustra inflatus sensu carnis suę. Omnis ergo iudaicus cultus & religio, similitudines sunt auri. Cum autem conuersus fuerit quis ad dominum, & ablatum fuerit ab eo velamen, tunc videbit aurum verum, cuius auri anteq̄ adesset & cognoscendum se praberet, similitudines

fecerunt sponse amici eius, ut ex illis similitudinibus comonita & puocata, veri auri desiderium caperet. Hoc enim factum indicat Paulus, cum dicit. Hæc autem in figura contingebant illis. Scripta autem sunt propter nos, in quos finis seculorum deuenit. Sed & finem quem dicit Paulus, non intelligas corporalem. Finis enim corporalis multos inueniet per quibus non sunt scripta hæc: neque enim huiusmodi de his recipient intellectum. Sed finem seculorum, perfectionem rerum intellige, quæ utique Paulo, & similibus eius aduenisse, & propter ipsos scripta hæc esse dicuntur. Sed hæc in excursu diximus volentes ostendere quomodo amici sponsi dicant ad sponsam facere se ei similitudines auri cum distinctionibus argenti, per ea scilicet quæ in lege, & prophetis per figuras, & imagines, & similitudines, & parabolas, scripta tradiderunt.

A Sunt tamē in his & paruæ quædam distinctiones argenti, indicia scilicet sensus spiritualis verbi, & interpretationis rationabilis, licet & valde rara, & exigua. Ante aduentum namque domini vix sibi prophetarum aliquis parum quid occulti sermonis aperuit: verbi gratia, ut Esaias cum dicit: Vineam domini Sabaorth domus Israel est, & domus Iuda nouella dilecta. Et iterum alibi, Aquæ multæ, gentes multæ sunt. Et Ezechiel notans duas sorores Ooliam & Oolibā, aliam Samariā distinguit esse, & aliam Iudæam, & sibi talia quædam ipsis prophetis interpretantibus aperiuntur, istæ distinctiones argenti dicuntur.

B Vbi vero Saluator, & dominus noster Iesus Christus aduenit, nota faciens omnia verbo virtutis sue, in passionem eius indicium datum est, quod ea quæ in absconditis tenebantur, & arcana erant, in lucem proferrentur, & ad manifestationem venirent per hoc quod velum templi quo sancta sanctorum & arcana velabantur, scissum est desursum eius usque deorsum, palam fore denunciāns omnibus, quod intrinsecus videbatur obtectum. Sic ergo illud quod per angelos & prophetas ministratum est, similitudo auri fuit cum distinctionibus paruæ & exiguis argenti.

C Hæc autem quæ per ipsum dominum nostrum Iesum Christum tradita sunt, in auro vero, & argento solido collocata sunt. Hæc enim quæ per amicos sponsi facta est similitudo auri, cum distinctionibus argenti, non in sempiternum mansura promittitur, sed tempus ei statuitur ab illis ipsis dicentibus, usque quo rex sit in recubitu suo. Cum enim recubans dormierit ut leo, & ut catulus leonis, & post hæc suscitauerit eum pater, & resurrexerit e mortuis, si qui fuerint conformes resurrectio

nis eius, iam non in similitudine auri, id est non in rerum corporalium cultu manebunt, sed aurum verum ab ipsis percipient, credentes & sperantes non ea quæ videntur, sed quæ non videntur, nec quæ in terris sunt, sed quæ in celis, ubi Christus est in dextera Dei sedens, & dicent. Quia & si cognouimus Christum aliquando secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Non ergo iam distinctionibus paruæ argenti, sed in latitudinem diffuso utitur argento. Audient enim, quod in illa auri similitudine petra quæ sequi dicitur, & potum populo præbere, Christus est, & mare baptismus est, & nubes spiritus sanctus est, & manna verbum Dei est, & agnus paschæ Saluator est, & sanguis agni, passio Christi est, & velum quod est in sanctis sanctorum, quo diuina illa & arcana tegebantur, caro eius est: aliaque innumera ex eius resurrectione patebunt, non iam paruæ ut prius distinctione, sed latissima expositione patefacta. Adhuc autem ut **D** clarius fiat quod dicit, Usquequo rex sit in recubitu suo, etiam de secunda Balaam prophetia quæ de Christo ita continet, proferemus. Orietur (ingr) stella ex Iacob, & exiet homo de semine eius, & dominabitur gentibus multis. Exaltabitur Gog regnum eius, & crescet regnum eius. Deus educet eum ex Aegypto sicut gloria unicornis, & comedet gentes inimicorum suorum, & crassitudines eorum emedullabit, & iaculis suis sagittabit eos. Recumbens ut leo requiescet, & sicut catulus leonis. Quis suscitabit eum? Considera ergo & ex his diligentius, & vide quomodo omnis similitudo auri usque ad extremum tempus, ad recubitum regis scilicet, stare memoratur. Post hæc ergo exaltabitur Gog, id est super tecta, regnum eius, cum videlicet de terris ad celestia fuerit tecta translatum. Sed de his plenius prout dominus dedit, in Numerorum libro prosecuti sumus. Requiramus sane si etiam sanctis patribus ipsis & prophetis qui ministrauerunt verbum ante aduentum domini nostri Iesu Christi, perfectionis huius, utique auri gratia data sit, an tantum futura hæc intellexerint, & in spiritu ventura præuiderint, atque ob hoc solum dixerit dominus de Abraham, quia desiderauerit videre diem eius, & viderit, & lætatus sit, quod scilicet in spiritu futura præuiderit. Et magis fortasse hoc ita esse etiam ille sermo confirmet, qui ait. Multi iusti desiderauerunt videre quæ videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt. Quis nec illis potuerit defuisse perfectio veniens ex fide. Quæ enim nos facta credimus, hæc illi

maiores cū expectatiōe futura credebāt. Sicut ergo ex aduētu Christi credētes p̄teritorū fides, ita & illos futuroꝝ ad summā p̄fectionis adduxit. Quod si ad vnāquāq̄ animā referat̄ expositio, videbitur q̄ donec paruula est adhuc anima, & imperfecta, & sub tutoribus & procuratoribus posita, siue doctoribus ecclesie, siue angelis, qui paruulorū custodes esse dicuntur, & videre semper faciē patris qui in cælis est, si similitudines auri fiunt ei, cū nō solidis & fortibus alitur verbi Dei cibis, sed similitudinib⁹ imbuatur, velut si dicamus parabolis, & exemplis docetur, pro quib⁹ & ipse Christus dicit̄ ætate crescere, & sapiētia, & gratia apud deū, & hoīes. In illis ergo similitudinibus imbuatur, & fiunt ei paruulæ distinctiones argenti. Aperiant̄ em̄ interdū & his q̄ imbuunt̄ parua aliqua & rara de secretioribus mysteriis, vt desiderium concipiant maiorū. Neq̄ em̄ desiderari qd̄ potest si penitus ignoret̄. Et ideo incipientibus, & primis in eruditionibus positis, sicut nō sunt ad subitū cuncta p̄denda, ita neq̄ penitus abscondenda sunt spiritalia mysteria, sed vt ait sermo diuin⁹, faciēde sunt eis distinctiones argenti, & scintillæ quædam spiritalis intelligentiæ animis eorum iniciandæ sunt, vt gustum quodāmodo desiderandę dulcedinis sumant, ne vt diximus si penitus ignoret̄, nec omnino desideretur. Verum q̄ paruulā nominamus animam, nemo ita accipiat quasi secundum substantiā paruula dicat̄: sed si cui deest eruditio, & in qua est exigu⁹ intellect⁹, ac minima peritia, hanc paruulam dicimus animā. Igitur hæc fieri cōuenit vsquequo rex sit i recubitu suo, id est vsquequo i id p̄ficiat huiusmodi anima, vt capiat regem, & habeat recubentem in semetipsa. Sic enim dicit hic rex. Quia habitabo in eis, & inambulabo in eis, p̄fecto qui tātā verbo dei cordis sui latitudinē præbent, vt etiam in eis deambulare dicatur, spatiis scilicet ampliorib⁹ intelligētiæ, agnitionisq̄ diffusioris. Ita ergo & recubare dicitur in anima illa sine dubio, de qua ipse dominus dicit per prophetam. Sup̄ quem requiescam, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos. Habet ergo rex iste qui est sermo dei, in illa anima quę iam ad perfectum venerit, recubitum suum: si tamen nō sit in ea aliqd̄ vitii, sed plena sit sanctitate, plena pietate, fide, charitate, pace, oībusq̄ virtutib⁹. Tūc. n. delectat in ea recubare regē, & habere recubitum. Ad hāc enim animam dominus dicebat. Quia ego, & pater meus veniemus, & cenabimus cum eo, & mansionem faciemus apud eum. Vbi ergo cenat Christus

cum patre, & vbi mansionē facit, quidni recubit? Beata illius latitudo animæ, beata strata illius mentis, vbi pater, & filius (vt nō dubito) vna cum spiritu sancto recumbit, cenat, & mansionē facit. Quibus putas opibus, quibus copiis tales cōuiuæ pascunt? Pax vbi primus cibus est, humilitas simul apponitur, ac patientia, mansuetudo quoq̄, & lenitas, & qd̄ summæ ei suauitatis est, puritas cordis. Charitas autē in hoc cōuiuio principalē obtinet locū. Tali ergo modo etiam tertiā expositiōe ad vnāquāq̄ animā referri posse videbit̄, qd̄ ait. Similitudines auri faciemus tibi cū distinctionib⁹ argenti, quoadusq̄ rex sit in recubitu suo. Nardus mea dedit odorē suū, siue odorem eius. In specie dramatis videtur hoc ostēdi, q̄ post hæc verba ingressa sit sponsa ad sp̄sum, & vnguētis suis vnixerit eū, ac miro quodam genere, quasi nardus quę prius odorem non dederat cum esset apud sponsam, tūc dederit odorem suum, cū corpus contigit sponsi, vt nō tam ille ex nardo odorem, q̄ nardus ex ipso sumpsisse videatur. Si vero secundum hanc differentiam quæ in aliis inuenitur exemplaribus legimus, Nardus mea dedit odorē eius, inuenitur adhuc aliquid diuinius, vt videatur vnguētū hoc nardi quo vnctus est sp̄sus, nō tātū suū q̄ Nardo inesse naturaliter solet, sed ipsius sp̄sū odorē ceperit, & ipsi⁹ odorem ad sponsam reportauerit Nardus, vt in eo quo vnxit eū, odorē sp̄sū p̄ ipsius vnguētū munus acceperit, & hoc sit qd̄ dicere videat̄. Nardus mea qua vnxi sponsū, regressa ad me odorem mihi detulit sp̄sū, & velut superato naturali suo odore, p̄ fragrantia sponsi ipsi⁹ mihi detulit suauitatem. Hæc habet historici dramatis explanatio. Sed veniamus iā nunc ad intelligentiā spiritalem. Ponamus hic sp̄sam ecclesiam in persona Mariæ, quæ decēter utiq̄ dicitur afferre librā vnguenti Nardi pistici preciosi, & vngere pedes Iesu, & detergere capillis suis, & recipere quodammodo, ac recuperare per crinem capitis sui ad semet ipsam vnguētum ex qualitate ac virtute corporis eius infectum, & odorem non tam Nardi per vnguentum, q̄ ipsius verbi dei ad se trahentem p̄ capillos quibus abstergebat pedes, & imposuit capiti suo non tā Nardi, q̄ Christi fragrantiam: & dicere, quia Nardus mea missa in corpus Christi reddit mihi odorem eius. Deniq̄ vide quomodo hæc ipsa referuntur. Maria (inquit) attulit libram vnguenti Nardi pistici p̄ciosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis capitis sui. Domus aut̄ (inquit) tota repleta est odore vnguenti. Quod utiq̄

indicat, quia odor doctrine quae praecedit de Christo & sancti spiritus fragrantia, repleuit omnem mundi huius domum, ac totius ecclesiae domum. Vel certe repleuit omnem domum anime illius, quae odoris Christi suscepit participium, offerens primo fidei suae munus, velut vnguentum nardi, & recipiens ex hoc gratia spiritus sancti, & spiritualis doctrine fragrantia. Quid ergo interest, utrum in canticis canticorum sponsa pungat vnguento sponsum, an in euangelio discipula magistrum, & Maria Christum, sperans (ut diximus) redire ad se ex hoc vnguento odore verbi, & fragrantia Christi: ut eo ipso dicat, Christi bonus odor sumus deo? Et quoniam plenus fide fuit istud vnguentum, & precioso effectus, ob hoc & Iesus testimonium reddidit ei dicens. Bonum opus operata est in me. Sic ergo rursus in Cantico canticorum post aliquanta amplexibus emissiones spiritus, sicut hic opus Mariae, ait enim. Emissiones tuae paradisus cum fructu pomorum. Cypereus cum nardis. Nardus cum crocis. Amplexibus ergo & in his emissiones, ac munera spiritus. Obseruauimus sane quod in his quae nunc memorauimus, pluraliter primo, postmodum singulariter nardum posuit: quod puto secundum illam rationem dictum, quia negotiator regni caelorum plures primo margaritas negotiat, usquequo ad unam perueniat preciosam. Et forte quod dixit, Emissiones tuae paradisus cum fructibus pomorum, illos indicat fructus cum nardis plurimis, quos afferimus ex institutionibus & doctrina prophetica. Ex doctrina vero ipsius domini nostri Iesu Christi, emissiones nostrae, & munera non plures habet nardos, sed unam. Sed nunc redeamus ad eam quae dicit, Nardus mea dedit odorem suum: & vide si possumus ad huc etiam hoc in loco intelligere praesentem, quod si quando valuerimus integre & decet exponere de deitate Christi, virtutes eius ac maiestatem dignis assertionibus consignare, tunc fortassis merito dicet, vel ecclesia illa, vel anima quae ita manifeste potuerit gloriam eius exponere, Nardus mea dedit odorem suum. Nec mirum videri debet, si Christus quemadmodum fons est, & flumina aquae vitae de eo praecedunt, & quemadmodum panis est, & vita dat, ita & Nardus est, & odorem reddit, & vnguentum est, quo quod uncti fuerint Christi fiant, sicut dicit in psalmo. Nolite tangere Christos meos. Et fortasse secundum illud quod dicit Apostolus, His quae exercitatos habet sensus ad discretionem boni vel mali, singulis quibusque sensibus anime singula quae Christus efficit. Idcirco. n. & verum lumen dicit, ut habeant oculi anime quo illuminentur: idcirco & verbum, ut habeant aures quod audiant: idcirco & panis vitae, ut habeat gustus anime quod degustet. Idcirco ergo & vnguentum, vel nardus appellatur, ut habeat odoratus anime fragrantia

verbi. Idcirco & palpabilis, & manu tractabilis, & verbum caro factum dicit, ut possit interioris anime manus contingere de verbo vitae. Haec autem omnia unum atque idem est verbum dei, quod per haec singula affectibus orationis commutatum, nullum anime sensum gratiae suae relinquat expertum. Alligamentum guttae fraternitatis meae mihi, in medio vberum meorum manebit, siue commorabitur. Eiusdem ad huc verba sunt spiritus ad adolescentulas (ut videtur) loquentis. Prius quidem dixerat, quia nardus sua dedisset odorem sponso, & quia per vnguentum quo unxerat eum, odoris fragrantiam receperat: nunc autem ait, Fraternus meus mihi guttatum redolet: & haec non diffusam, neque ut libet diffusam, sed colligatam & costrictam, quo scilicet odor ipsius suauitatis deusior reddatur, & vehementior. Et hic (ingr)ectum talis sit, in medio vberum meorum demoratur, & commanet, & requiem ac mansionem suam facit in loco pectoris mei. Verum quod nunc primum cognominauit eum fraternum suum sponsa, & nominis huius appellatione per totum pene libelli textum frequenter utitur, dignum puto ut prius regramus appellationis ipsius causam, & quid, vel unde fraternus dicitur, exponamus. Fraternus appellatur fratris filius. Requiramus quod sit primo frater sponsae, cuius hic filius habetur. Vide si possumus dicere, sponsam quidem ex gentibus esse ecclesiam, fratrem vero eius priorem populum, & fratrem, ut res indicat, seniore. Quia ergo ex illo populo Christus secundum carnem nascitur, ob hoc ab ecclesia gentium fratris filius appellatur. Quod ergo ait, Alligamentum guttae fraternus meus mihi, corporeae natiuitatis eius indicat sacramentum. Vide enim quodammodo alligamentum esse, & vinculum quoddam animae corpus, quod alligamentum guttae in Christo diuinae virtutis ac suauitatis asstringitur. Si autem ad unamquamque animam quae dicta sunt referuntur, alligatura guttae dogmatum continentiae costrictio, ac diuinarum sententiarum nodositas intelligitur. Innece enim sibi inuicem sunt fidei rationes, & vinculis veritatis asstrictae. Denique & lex mundum dicitur esse omne vas quod alligatum est, immundum vero quod solutum fuerit, & non ligatum. Cuius rei haec figura erat, quod Christus in quo nunquam fuit vlla immunditia peccati, alligamentum guttae dicitur. Et ideo anima non debet contingere aliquid dissolutum, & quod non sit ratione subnixum, & dogmatum veritate costrictum, ne immunda fiat. Qui enim immundum contigerit, immundus erit secundum legem. Continget namque eum sensus irrationalis, & alienus a sapientia dei, & faciet eum immundum. Vide autem si forte filium dei in carne gutta dictum, & quasi breue aliquid & exiguum nominatum possumus accipere, sicut & Da-

Mm

niel de eo dicit, Lapidē paruum de mōre exci-
sum sine manibus: & factū post hęc mōrē ma-
gnū. Vel sicut in libello duodecim pphetarū
nihilominus gutta qdē futura dicit, quæ con-
greget populū. Est ergo & in pphetis ita scri-
ptū. Et erit ex gutta populi huius cōgregat⁹
Iacob. Decebat em̄ eū q veniebat congregare
non solū Iacob, sed & oēs gētes, q̄ sicut pphe-
ta dicit, reputatæ sunt tanq̄ gutta ex firula,
exinanientē se diuinitatis forma, effici ipsū
vt guttā, & sic venire ad cōgregādā guttā gē-
tiū, & guttā nihilomin⁹ reliqarū Iacob. Sed &
in quadagesimo quarto psalmo dicit ad dile-
ctū, cui etiā ipse psalmus ascribit. Myrrha, &
gutta, & casia a vestimētis tuis. A vestimētis
ergo verbi dei quę est doctrīna sapientię, pce-
dit myrrha, mortis dūtaxat indicīū p huma-
no genere susceptę. Gutta (vt supra dixim⁹)
exinanita diuinitatis forma, seruilis formę
suscepta dignatio. Casia quoq, qm̄ id genus
herbę aq̄ indefinētibus nutriri dicit & coale-
scere, redēptionē humani generis p aquas ba-
ptismi indicat datā. Sic ergo alligaturā gut-
tę fraternū suū spōsa tanq̄ nuptiali dramate
loquēs inter mediū vberū suorū cōmoratē di-
cit. Vbera (vt superius iā diximus) principale
cordis aduerte, in quo ecclesia Christum, vel
aīa verbū dei, desiderii sui vinculis alligatum
tenet, & astrictū. Si qs em̄ verbū dei toto affe-
ctu in corde suo, & toto amore constringit,
ipse solus poterit odorē fragrantię eius, & sua-
uitatis accipe. Botrus Cyperi fratern⁹ me⁹
mihi in vineis Engaddi. Quātū ad literę ipsi⁹
explanationē, habet aliqd ambigū qd ait, Bo-
trus cyperi fratrueis mihi: q̄a & vua florens
cyperus appellat, & species qdā extrinsec⁹ vir-
gulti est q̄ cyperus dicit, ferens etiā ipsa flori-
dū quēdā fructū in modū florētis vūe platū.
Sed videt magis ad fructū vitis respicere ser-
mo, qn̄qdē vinearū Engaddi facta est memo-
ria. Engaddū aut̄ ager terrę Iudæ est, nō tātū
vineis quātū balsamis florēs. Hic ergo erit hi-
storicus sensus spōsę loquētis ad adolescentu-
las, vt itelligat dicēs. Primo qdē Nardus mea
odorē mihi spōsi mei reddit. Secūdo vero alli-
gamētū guttę effectus est fraternus meus mi-
hi demorās iter media vbera mea. Tertio Bo-
trus cyperi ex vineis Engaddi supans om̄e qd
qd est in odoribus, & floribus suauitatis: quo
scilicet audiētes hęc adolescētulę magis ac ma-
gis ad charitatē spōsi cōcitant & amorē. Idcir-
co aut̄ singulatim, & p ordinē, primo Nardū
suā, deinde guttā, post hęc etiā Botrū cyperi
nominat, vt p eos gradus quosdā pfectus do-
ceat charitatis. Sed videamus iā qd spiritalis

habeat intellectus. Si quidē hic q̄ appellat Bo-
trus, ad fructū vitis referēdus est: Verbū dei
accipimus sicut sapiētiā, & virtutē, & thesaurū
sciētię, aliq̄ multa, ita & vitē verā dici. Si-
cut ergo his qb⁹ efficiūt sapiētiā & sciētiā, nō
ad subitū, sed p pfectus quosdā, & gradus p-
studiis, & intētiōe, ac fide eorū q̄ ei vel in sa-
pientia, vel in sciētiā, vel in virtute partici-
pant, sapiētes eos & scientes reddit, vigētēsq̄
virtutibus: ita & in qbus vitis vera efficitur,
nō eis ad summū maturos botros pducit, &
dulces, nec repente eis efficiūt vinū suauē, & le-
tificans cor hoīs, sed primo producit eis sua-
uitatē tātūmodo odoris in florē. Botrus hic
florēs esse memoratur in vineis Engaddi, vt
gratia fragrantię ipsius immittat in inītiis ani-
mę, vt post hęc pati possit acerbitatē tribula-
tionū & tentationū, quę ppter verbū dei cre-
dētibus excitant: & ita demū maturitatis ei⁹
dulcedinē pbet, vsq̄ dū pducatur eos ad torcu-
lariā vbi effundit sanguis vūe, sanguis noui
testamenti, q̄ bibatur in die festo in superiori-
bus, vbi strātū magnū parātū est. Sic ergo p
singulos hos pfectus gradus incedere opor-
tet eos, q̄ per sacramētū vitis, & Botrū cyperi
inītiati, ad perfectionē ferunt, & calicem noui
testamenti ab Iesu susceptum bibere cōtēdūt.
Qz si Cyperus sui generis arbor accipiendus
est, cuius fructus etiā flos non tantum odoris
suauitatem, quantū & vim calefaciendi, ac fo-
uēdi dicit possidere: illa sine dubio accipitur
sponsi virtus, qua incalescūt animę erga fidē
eius & charitatē, quę cōtingebat eos qui dice-
bāt. Nōne cor nostrū erat ardēs intra nos, cū
adaperiret nobis scripturas! Vel certe qm̄ de
vineis Engaddi Botrus hic florens nominat
esse, Engaddi autē interpretatur oculus tēta-
tionis meę: si qs est qui intellectū habere po-
test quomodo tētatio est vita hoīs sup terrā,
& intelligit quomodo qs in deo eripitur a tē-
tatione, & q̄ agnoscit qualitātē tētationis suę
ita vt possit de ipso dici, quia in his omnibus
non peccauerit labiis suis corā deo, huic Bo-
trus cyperi de vineis Engaddi efficiūt verbum
dei. Obseruandū tamē est q̄ verba sponsę ita
referuntur, vt & Nardus, & alligamētū gut-
tę, & Botrus cyperi ipsi soli sint, vtpote quę
in hos iā pfectus ascenderit. Sola em̄ perfe-
cta anima est quę ita habet purum, & purga-
tum odoramentū sui sensus, vt possit Nardū,
& guttā, & cyperi ex verbo dei procedentis
fragrantiam capere, & gratiam diuini odoris
haurire.

Explicita est Homilia Secunda.

Homilia. III.

A



Ecce es speciosa prima mea: ecce es speciosa: oculi tui colubarius. Secundo iam sponsus cum sponsa in verbo colloquor miscet. Et prius quod sermone inuitavit eam ad hoc ut cognosceret

semetipsam, dicens ei, quod bona quod esset iter mulieres, sed nisi cognosceret semetipsam, certa quicquid pateretur. Et quasi quod velociter ad agnitionem sui sensu intellectus cucurrerit, comparat eam eque suis, vel equatui, quibus obtinuerit currus Pharaonis. Simul & genas eius per insigni verrecudia, & conuersationis pnicitate turturibus comparat, ceruicemque eius ornametorum redimiculis. Nunc autem iam speciosam prestat eam, & speciosam non sic ut prius in mulieribus tantum, sed quasi primam sibi: & adhuc in maius titulum laudis extollit, & affirmat quod non tantum cum prima est ei, speciosa sit, sed & si contingat ei absentem esse, etiam sic speciosa sit. Hoc enim indicat in eo, quod cum dixisset, Ecce es speciosa prima mea, addit post hec absolute, & sine ulla adiunctione.

B Ecce es speciosa. Sed in superioribus non laudauerat visum eius, credo quia nondum ad intuitum profecerat spiritalis intelligentie, nunc ergo ait. Oculi tui colubarius. Gravis in hoc perfectus eius ostendit, ut quicquid prius tantum speciosa in mulieribus dicta est, nunc ut prima speciosa dicatur, ex ipso sine dubio sponso splendoris decoris accipies, ut semel ab ipso sumpta pulchritudine, etiam si accadat ei paululum sponsi absentiam pari, nihilominus pulchra permaneat. Quia autem oculi eius comparant colubis, ob hoc perfectum contingit, quia diuinas scripturas non iam secundum litteram, sed secundum spiritum intelligat, & aspiciat in eis spiritalia mysteria. Coluba enim indicium est spiritus sancti. Spiritali ergo sensu intelligere legem & prophetas, hoc est oculos colubem habere. Et hic quod colubem oculi eius appellantur, in Psalmis vero homini anima penas sibi dari colubem desiderat, ut volare possit in intellectum spiritalium mysteriorum, & requiescere in atriis sapientie. Sed & si dormire quies possit, hoc est colloari & requiescere in medio sortium, atque intelligere sortium rationem, & cognoscere diuini iudicii causas, non solum penne colubem quibus in spiritalibus intellectibus volet, permittit ei, sed dearguitatem penne, id est verbi & rationis ornameto decorate. Scapulæ quoque eius in specie auri fieri dicuntur, ubi constantia fidei, & dogmatum stabilitas indicat perfectorum. Ergo si caput esse Christus dicitur, nihil puto absurdum videri, si & oculi eorum quod secundum interiore hominem spiritaliter intelligunt, & spiritaliter diiudicant, spiritus sanctus

esse dicantur. Et ob hoc fortassis in lege sicut agnus positus est, per cuius hostiam populus purificaretur in pascha: ita & colubem positum sunt, quibus purificatur homo ingressus hunc mundum. Sed & de eo nunc dicere, & hostiarum qualitates discutere, longior videtur excessus, & proposito operi minime conueniens. Hec autem memorasse sufficiat pro eo quod presens sermo continet: Oculi tui colubem, quasi diceret, oculi tui spiritaliter sunt, spiritaliter videtes, spiritaliter intelligentes. Potest adhuc profundius fortassis sacramento quod dixit, Ecce es speciosa prima mea, intelligi de presenti seculo dictum: quia speciosa quidem sit & hic ecclesia, cum prima est Christo, & cum imitatur Christum. Quod vero iterauit, & dixit, Ecce es speciosa, potest ad futurum seculum pertinere, ubi iam non solum imitatione, sed ipsa sui perfectione formosa est & speciosa: & ibi dicat esse oculos eius colubas, ut duorum oculorum colubem duem intelligentem esse filius dei & spiritus sanctus. Et ne mireris si coluba simul dicatur, cum uterque similiter aduocatur dicatur, sicut Ioannes euangelista declarat, spiritum quidem sanctum dicens paraclum, quod est aduocatus. Et de Iesu Christo nihilominus in epistola sua dicit, quia ipse sit aduocatus apud patrem per peccatis nostris. Sed apud Zachariam prophetam duem oliuam ad dexteram & ad sinistram candelabri positam, unigenitum nihilominus, & spiritum sanctum designare credunt. Ecce es bonus **D** fraternus meus, & quod ecce es speciosus, cubile nostrum vmbrosum. Nunc primum videtur attentius inspicisse sponsi sui pulchritudinem sponsa, & considerasse illis oculis quod columbem esse dictum sunt, decus & speciem verbi dei. Quia reuera non potest prius inspicere nec agnoscere quanta sit in verbo magnificentia, nisi prius oculos quasi colubem, id est intelligentiam spiritalem accipiat. Commune autem cubile sibi quod dicit esse cum sponso, corpus hoc mihi videtur indicari animam, in quo adhuc posita digna habita sit asciscere ad consortium verbi dei. Idque vmbrosum, utpote non aridum, sed fructuosum memorat, & tanquam densitate boni operis nemorosum. Sed hec sponsa dicit, anima duxerat quae colubem iam oculos habet. Hi vero quod tantummodo credunt sponso, non tamen inspicere potuerunt in verbo dei quanta sit pulchritudo, dicunt. Et vidimus eum, & non habebat speciem, neque decorum, sed species eius in decora, & deficientes pre filiis hominum. Quicquid autem bene perfecit, & supergressa est adolescentularum, & octoginta concubinarum, & sexaginta reginarum ordinem, ista anima potest dicere, Ecce es decorus fraternus meus, & quidem speciosus. Sed **E** & si adhuc in corpore positus intelligat densitatem spiritalium sensum, & intelligentiam scriptura

Mm ii